kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

SAYI: 47 EYLÜL 1998

200.000 TL. (KDV DAHİL)

On dokuz yaşındaydı

FATMA ÜLKÜ KENDİNİ ASTI

jandarma tecavüz mü etti?

silbet gökçe

MECBURİYETTEN DANSÖZ

• • • • • •

saray basını'dayızlık

BOŞNA KADINLARIYLA AYAKTA

• • • • • •

hillary:

AFFETTİ, TATİLE GİTTİ!

• • • • • •

"TAM YİRMİ YILDIR EVLİLİYİZ"

• • • • • •

"AYIP" BÖLGE TÜYLERİ

Merhaba,

Bosna'da Eylül ayında seçim var. Türkiye'de muhalif basında pek yer verilmeyen Bosna'daki savaşa büyük basın çok ilgi göstermiş, kadınların maruz kaldıkları sistematik tecavüz olaylarına geniş yer ayırmıştı. Nedense kadınların bu yıl Bosna'da Suada Köprüsü'nde 8-9 Ağustos tarihlerinde yaptıkları gösteri aynı ilgiye değer bulunmadı. Ayşe ve Handan hem gösteriye katıldılar hem de Bosna'da tanıştıkları kadınlarla, parti yetkilileriyle, kadın kuruluşlarının temsilcileriyle, gazetecilerle savaşın tahribatını, şimdi yaşananları ve yeniden inşa çabalarını konuştular.

Kadınların savaştan özel olarak mağdur oldukları ve kadınların geliştirdikleri savaş karşıtı politikalar *Pazartesi*'de sık sık yer aldı. Savaşın acılarını yakın zamanda çekmiş Bosna'yı 1 Eylül Dünya Barış Günü'nde hatırlamak anlamlı oldu. Şimdilerde benzer şeyler Kosova'da yaşanıyor. ABD'nin Sudan ve Afganistan'a müdahalesinin üzerinden henüz on gün geçti. Dünyanın başka birçok yerinde çatışmalar sürüyor. Bütün bunlara ve yambaşımızda süren savaşa 1 Eylül'de bir kez daha karşı çıkıyoruz.

Tokat'ın Çerdeğin köyündeki evinin avlusunda asılmış bir halde bulunan Fatma Ülkü'nün ölümü sırlarla, kuşkularla dolu. Nevin, ilk ifadelerin ve bilgilerin, jandarma tecavüzü sonucu intiharı düşündürdüğü olayı araştırmak için Çerdeğin'e gitti, Fatma'nın eşi ve yakınlarıyla görüştü.

Semra ve Nesrin ise Trabzon'daydılar. *Milliyet*'te çıkan küçük bir haberin peşine düşüp Of'un Uzunağaç köyünde, kadınların sırtlarındaki yükün mip inmediğini araştırdılar. Tabii araştırmacı gazetecilik icabı, "Nataşa" olayına girmeden de edemediler!

Sibel Gökçe hep magazin basınından tanıdığımız bir kadın. Bu kez *Pazartesi* için Gamze Deniz'le görüştü; kimsenin merak edip sormadığı sorulara yanıt verdi.

Konca Kuriş kaybedileli bir buçuk ay oldu. Başlangıçta bütün gazetelerde, televizyon kanallarında ilk sırada yer verilen Kuriş'in kaçırılmasından artık pek söz eden yok. Kuriş'in de unutturulmak istenen diğer kayıpların arasına karışmasına karşı çıkan İstanbul Bağımsız Kadın Platformu, 2 Ağustos günü Taksim Meydanı'nda bir gösteri yaptı. "Düşünceleri, siyasi görüşleri, dini inançları, kadın sorunlarına bakışları ne olursa olsun, her türlü baskıya ve şiddete maruz kalan kadınlarla dayanışma" içinde olduklarını belirten kadınların, Kuriş'in sağ bulunması isteğiyle imza toplamaları polis tarafından engellendi.

Ekim sayımızda görüşmek üzere.

Pazartesi nin lokali her türlü içecek ve ev yapımı yemeklerle yaz döneminde de açık. Kavalyenizi de getirebilirsiniz.

kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

Fatma Ülkü on dokuz yaşında, çevresindekilerden farklı, canlı, okumaya düşkün ve sevilen bir kadındı. 14 Temmuz'da evinin avlusunda asılmış bulundu, jandarma tarafından apar topar gömüldü.

fatma'yı ölüme tecavüz mü götürdü?

On dokuz yaşında, hayat dolu bir kadınken evinin avlusunda asılmış bulundu. O günle ilgili olarak farklı iddialar var. Bir tanık o gün Fatma'yı bir askerle konuşurken gördüğünü söylüyor. Oysa ilk ifadesinde askeri Fatma'ya tecavüz ederken gördüğünü anlatmış. Verdiği iki ifade birbirini tutmuyor ve Fatma'nın ölmeden önce kendisine "Abi asker bana asıldı," dediğini söylüyor. Peki gerçekte o gün neler olmuştu, Fatma'yı ipe götüren neydi? Bütün bu soruların cevabı ise muğlak...

Fatma Ülkü

Dört kadın Tokat'ın Turhal ilçesine bağlı Çerdeğin köyündeyiz. Tek katlı gösterişsiz bir evin, parmaklıklı penceresinden içeri bakıyoruz. Küçücük bir oda. Yer yatakları ve yorganlar üst üste istif edilmiş. Küçük bir masanın üstünde ansiklopedi benzeri bir kitap ve kenarda başka üst üste konulmuş kitaplar var. Duvarda tahta bir raf ve sanki her an kullanılacakmış gibi yan yana sıralanmış duran kap kacaklar. Evin bir duvarı tamamen yıkık. O yıkık duvardan avlu olduğu anlaşılan bölüme giriliyor, zaten oranın dışındaki bir iki odanın kapısı da kilitli. Burası 14 Temmuz'da evinin avlusunda asılı bulunan Fatma Ülkü'nün yaşamış olduğu ev. Parmaklıklı penceresinden içeri baktığımız küçücük oda Fatma'nın hayattayken günlerini geçirdiği odası. Kocası gurbetteyken geceleri annesinin evinde kalan Fatma, gündüzlerini iki yaşındaki oğluyla bu evde geçiriyormuş. Bize evi gösteren köylüler Fatma'nın okumayı çok sevdiğini, akıllı ve farklı bir kadın olduğunu söylüyorlar.

Fatma'nın evinin yukarısında, tepede tahta çitlerle çevrelenmiş küçük bir bahçe gösteriyor köylüler bize. Fatma'nın o bahçeye sık sık çıkıp çiçek topladığını, bakım yaptığım anlatıyorlar. Zaten Fatma'nın kısacık yaşamında önemli bir rolü var o bahçenin.

Annesi Fatma'nın öldüğü günü şöyle anlatıyor: "Fatma gece bizdeydi. Çocuğu ishal olmuştu, ben torununa siyah kola, çekirdek aldım. Sabah bana 'Anne kayınpederim gelecek,' dedi ve evine gitti. Döşeklerini dökmüştü yıkamak için, onları yıkayacaktı. Evine gitmiş çocuğunu yıkamış, uyutmuş. Çocuğunu yıkadığı sabunlu suyu bile dökmeden kendini asmış. Celal Ustaoğlu geldi, bana, 'Fatma hastalandı,' dedi. İçime bir kurt düştü, kötü oldum. Benden önce Fatma'nın küçüğü kız gitmişti. Ben oraya varmadan kız, 'Anne ablama bir haller olmuş,' dedi. Oraya vardığımda Fatma'yı rahata koymuşlardı. Ben inanamadım öldüğüne, uyansın diye yüzüne su döktüm. Jandarmalar başındaydı, doktor vardı. Kızımın evinin bütün kapıları dışarıdan kilitliydi. Jandarma içeri girmek için evin duvarını yıkmıştı. Bize hiçbir şey sorulmadı, söylenmedi. Kızımın intihar ettiğini de kızımı gömdükten sonra söylediler."

Fatma Ülkü on dokuz yaşında, altı senelik evli bir kadın. İki yaşında Cebrail isimli bir çocuğu var. İlkokulu bitirdikten bir iki sene sonra İrfan Alp'le evleniyor ama resmi nikahları yok. Zaten köydeki çoğu kadının da resmi nikâhı yok, hatta kimlikleri bile yok. Çerdeğin köyü oldukça yoksul bir köy. Köylüler buğday yetiştirip onunla besleniyor ve bir kısmı da hayvancılık yapıyor. Köydeki birçok erkek gurbete çalışmaya gidiyor. Fatma'nın kocası da olay olduğunda Zile'de çahşmaktaymış. Karısının haberini alınca köye gidip çocuğunu almış ve köyü terk etmiş.

Olayın görgü tanıklarından Fatma'nın amcaoğlu Celal Ustaoğlu olay gününü şöyle anlatıyor: "O gün hayvanları otlatmaktan geliyordum. Fatma'yla bir askeri bahçenin orda, birlikte otururlarken gördüm, seslendim. 'Gelin. sen ne arıyorsun o askerin yanında,' dedim. Gelin yanıma geldi, birlikte yürümeye başladık. Ben gelini azarladım, o da bana, 'Abi asker bana asıldı,' dedi. Sonra evine gitti. Ben muhtar olan dayıma gittim olayı anlattım. Birlikte komutana gidip şikâyette bulunacaktık, fakat biz komutana

gidemeden gelinin kendini astığı haberi geldi. Hemen gelinin evine gittik, jandarma da gelmişti. Evin kapısı kilitli olduğu için duvarı yıktılar, gelini ipten aldık belki yaşıyordur diye. Sonra askeri doktor geldi, ailesine haber verdik. Gelinin cenazesi başında bizim ifademizi aldılar. Doktor baktıktan sonra da gömüldü zaten."

Fatma Ülkü evinde asılı bulunduğunda bir mektup bırakmış ardında. Görgü tanıkları bu mektubu Jandarma Komutanı'nın aldığını söylüyorlar. O mektup belki de Fatma'nın ölümündeki sırları aydınlatacak tek delil.

"Baba ben namusuma sahip değil miyim, bana iftira atıyorlar..."

Köyde yaşayanlar Fatma Ülkü hakkında dedikodu yapıldığını daha önce de askerle görüldüğünü ve bu yüzden amcasının Fatma'yı bahçeye tek başına gitmemesi için uyardığını söylüyorlar. Hatta bir keresinde amcası Fatma'ya "O bahçeye gitme yoksa o bahçeyi yoların," demiş. Bu olaydan sonra ise Fatma bahçeye annesiyle gidip gelmeye başlıyor. Oysa Fatma'nın ölümü Çerdeğin köyünden bir kişinin Gözaltında Tecavüze ve Tacize Karşı Hukuki Yardım Bürosu'na yaptığı ihbar sonucu bize kadar ulaşmıştı. İhbarda iddia edilen ise Fatma Ülkü'ye bir askerin tecavüz ettiği ve bunun sonucunda Fatma'nın kendisini astığı idi. Fakat köyde yaşayanlar tecavüzle ilgili sorduğumuz hiçbir soruya net cevap vermediler. Adeta her cevapları "görmedik, duymadık, bilmiyoruz"du.

Çerdeğin köyüne jandarma sekiz ay önce gelmiş ve köydeki ilkokul binasına karakol kurmuş. Jandarmanın gelişiyle de her şey değişmiş. Jandarmanın gelişine kadar, birbirleriyle akraba olan köylüler kendi yağlarıyla kavrulup gidiyorlarmış. Oysa askerin gelişiyle evleri sık sık aranmaya başlamış, onların deyişiyle kadınların sandıkları bile didik didik ediliyormuş. Köylülerden istenilen silah almaları ve korucu olmaları. İstememelerine rağmen neredeyse zorla verilen silahlardan sonra "rahata" ermişler. 27 ev silahlandırılmış.

Fatma'nın ölümünden sonra ihbarda adı geçen asker Özcan Kıraç, köye gönderilen bir helikopterle köyden uzaklaştırılmış. Daha sonra, olayın olduğu zaman görevli olan rütbeli subaylar da dahil bütün askerler değiştirilmiş.

Akrabaları ağız birliği etmişçesine, Fatma'nın kültürlü, çok akıllı ve diğer köylü kadınların aksine girişken olduğunu anlatıyorlar. Fatma kocasının gurbetten yolladığı parayla köydeki yoksulluğa kıyasla daha rahat yaşayan, dışarıda çalışmayan, okumayı çok seven, çok güzel bir kadın. Köyden bir gencin anlattığına göre solcu kasetler dinleyen ve politikaya ilgi duyan Fatma, ara sıra onlara okumaları için çeşitli kitaplar verirmiş.

Köylüleri Fatma'yı hayatı çok seven, neşeli bir kadın olarak anlatıyorlar ve diğer kadınlara nazaran daha başına buyruk olmasına rağmen büyüklerine saygılı olduğuna da dikkati çekiyorlar. Hatta bir keresinde köye gelen valiyle bile onlar adına konuştuğunu ve istediklerini valiye kabul ettirdiğini anlatıyorlar.

Fatma'nın annesi kızına iftira atıldığını ve söylenen hiçbir şeye inanmadığım söylüyor; "Benim kızımı askerle gören de onlar, ipte gören de, ben söylenen hiçbir şeyi kabul etmiyorum."

Fatma'nın babası ise kızının gururlu olduğunu, ona bir keresinde, "Kızım bahçeye yalnız gitme, annenle git," dediğini ve bunun üzerine kızının ağladığını ve kendisine, "Baba ben namusuma sahip değil miyim, bana iftira atıyorlar," dediğini söylüyor.

Fatma Ülkü evinde ölü bulunduğunda otopsi yapılmamış, doğru dürüst hiç kimsenin ifadesi alınmamış, bıraktığı mektuba jandarma tarafından el konmuş ve Fatma yine jandarma tarafından apar topar gömülmüş. Bir sürü çelişkili durum var, insanlar net olarak hiçbir şey söylemiyor. Köyde yaşayanlar Fatma'nın ölümünden sonra jandarma komutanının kendilerine, "Bu sizin de başınıza gelebilir," dediğini söylüyorlar.

Özcan Kıraç korunuyor

Temmuz ayında Gözaltında Tecavüz ve Tacize Karşı Hukuki Yardım Bürosu'na Tokat'ın Turhal ilçesine bağlı Çerdeğin köyünden bir kişi bir ihbarda bulunuyor. İhbar aynen şöyle: "Fatma Ülkü adındaki kadın bir askerin tecavüzüne uğradığı için kendini astı." Bu ihbardan yola çıkan Av. Eren Keskin, Tokat'taki Jandarma Alay Komutanlığı'nı arıyor ve Fatma Ülkü'ye tecavüz ettiği iddia edilen Özcan Kıraç isimli askerin durumunu soruyor. Verilen cevap şu: "Evet Özcan Kıraç şu anda tutuklu fakat bizim buranın askeri değil. Kayseri'nin askeri. Eğer bizim buranın askeri olsa biz ona ne yapacağımızı bilirdik." Bu konuşmanın ardından Eren Keskin tekrar arıyor Jandarma Alay Komutanlığı'nı ve yine aynı askeri soruyor, telefondaki görevli Özcan Kıraç'ın çatışmaya gönderildiğini söylüyor. Tutuklu birinin nasıl olup da çatışmaya gönderildiğini sorunca da görevli bunun olağan bir durum olduğunu söylüyor. Son bir tuhaflık daha; Çerdeğin köyünden olan ve Eren Keskin'e bize yardım edeceğini söyleyen birisi tam biz yola çıkmadan bir gün önce gözaltına alındı.

kendini astı

Fatma Ülkü'nün evinde yatak ve kapkacak dışında eşya yoktu ama bolca kitabı vardı.

Görgü tanığının ifadeleri çelişkili!

Çerdeğin köyündeki insanlarla görüşmelerimiz bittiğinde hâlâ konuşamadığımız bir kişi kalmıştı geride, Feride Alp. Çünkü bize söylenen Celal Ustaoğlu'nun karısı Feride Alp'in de olayda görgü tanığı olduğu ve ayrıca Fatma'nın da en yakın arkadaşı olduğuydu. Israrlarımız sonucu görüşebildiğimiz Feride Alp bu olayla ilgili hiçbir şey bilmediğini söyledi ve arkadaşlıklarıyla ilgili sorduğumuz diğer sorulara da cevap vermedi. Köyde yapacak başka bir şey kalmadığından, mecburen oradan ayrıldık.

Tokat'a bağlı Turhal ilçesine gittiğimizde Fatma Ülkü'nün kocası İrfan Alp'le, amcasının evinde görüştük. Yirmi yedi yaşındaki İrfan Alp, Fatma'nın çok farklı ve akıllı bir kadın olduğunu, sürekli kitap okuduğunu belirterek karısıyla yaşadığı evliliği ve olayı şöyle anlattı: "Fatma'yla altı yıldır evliydik. Çok güzel bir ilişkimiz vardı. Nişanlılık dönemimizde bile geleneklerin dışında davranırdık, buralarda ayıp sayılmasına rağmen el ele, göz göze gezerdik. Fatma'nın tek sorunu sara hastası olmasıydı ama üç senedir kriz geçirmiyordu. O burada yaşayan insanların çok ilerisinde bir kafaya sahipti. Olayın gelişme aşamasında ben Zile'de çalışıyordum, sık sık telefonda görüşüyorduk. Birlikte ev almaya karar

vermiştik. Hayattan bir şikâyeti yoktu. Yalnızca cahil insanlara çok kızardı, onlarla arasına mesafe koyardı. Benden sık sık kitap isterdi, çünkü okumaya çok düşkün bir insandı. Evde 24 saatini kitap okuyarak, müzik dinleyerek, çocuğuyla, ev işiyle geçirirdi. Yalnız olayın olmasından birkaç gün önce bana telefonda sitem etti. 'Senin şu bahçen başıma ne işler açtı...' dedi."

Fatma'nın kocasıyla son görüşmesi bu telefon konuşmasıyla oluyor. İrfan Alp olayı duyduktan sonra köye gittiğini ve başının belaya girmemesi için çocuğunu alıp köyü terk ettiğini söylüyor.

"Benim öğrendiğime göre olay günü Fatma annesiyle çiçek toplamaya bahçeye gitmiş, orada asker kendisine asılmış. Ondan sonra tecavüz olayı olmuş. Evine gitmiş, çocuğu yıkamış ve kendini asmış. Olayı Celal Ustaoğlu görmüş ve muhtara söylemiş. Askeri teşhis etmeye çalışırlarken karım kendini asmış. Ben olayı böyle öğrendim, anlatılanlar bunlardı. Fatma'nın ölümünden sonra doktor muayene etmiş. Amcam da oradaymış, askeri doktor demiş ki, 'Tecavüz diye bir şey yok, bu kadın bunu gönüllü yapmış.' Bilemiyorum, her şey çok kötü oldu, Fatma'nın kız kardeşi olaydan sonra sürekli sinir krizi geçiriyor, ailesi perişan, çocuğum ise annesiz kaldı. Görgü tanığı Celal Ustaoğlu çelişkili ifadeler vermiş. Çünkü cenazede verdiği ifadeyle karakolda verdiği ifade birbirini tutmuyor."

İrfan Alp karısının ölümünden yirmi gün sonra yeniden evlenmiş. Bize bundan sonra kendisine yeni bir hayat kurmaya mecbur olduğunu, çocuğunun şu anda annesinin yanında bulunduğunu, onu nüfusuna geçireceğini söylüyor. En büyük temennisinin karısının ölümünde suçlu olanlar varsa onların cezalandırılması olduğunu ekliyor.

İntihar mı, cinayet mi?

Çerdeğin köyüne gitmeden önce aldığımız bütün bilgiler köye gittikten sonra oldukça farklılaşmıştı. Tecavüz kelimesinin yerini sarkıntılık, intiharın yerini neredeyse cinayet şüphesi almıştı. Çünkü Fatma'nın annesi kızının evinin dışarıdan kilitli olduğunu söylüyordu. İnsanlar konuşurken sanki daha baştan fikir birliği etmişcesine, özenle tecavüz kelimesinden kaçınıyorlardı. Köyün muhtarı olayla ilgili hiçbir bilgisinin olmadığını söylüyorken diğer insanların anlatımında muhtarın adı sıkça geçiyordu. Üstelik olayda görgü tanığı olduğu söylenen Feride Alp tek kelime bile söylemiyordu.

Bütün bunları değerlendirince insan şu soruları sormadan edemiyor. Neden köyden biri Fatma'nın bir asker tarafından tecavüze maruz kaldığı için intihar ettiğini ihbar etti? Fatma'nın bıraktığı mektup niye ailesine, kocasına verilmedi? Evin kapılarının dışarıdan kilitli olmasına rağmen neden cinayetten şüphe edilmedi ve neden Fatma'ya otopsi yapılmadı? Eğer olayda tecavüz ya da sarkıntılık yoksa, neden Özcan Kıraç isimli asker gözaltına alındı ve diğer askerlerin görev yeri değiştirildi? Ayrıca hiçbir soruşturma yapılmadan Fatma'nın apar topar gömülmesi de dikkat çekici. Bunların ve daha birçok sorunun cevabı yok.

Ne olursa olsun belli ki Fatma'nın bir suçu vardı, hatta bir değil birden fazla! Çünkü Fatma farklı bir kadındı. Akıllı, kendini geliştiren, hayatı seven, özenli bir kadındı. Ortada tecavüz ve taciz iddiası, saklanan deliller ve konuşmayan insanlar var. Ve bir askerle konuştuğu iddiaları. Sonuç olarak Fatma o askerle arkadaşlık da yapmış olabilir, hayattayken amcaoğluna söylediği gibi tacize uğramış da olabilir. Hatta hiç kimsenin telaffuz etmediği tecavüzü de yaşamış olabilir. Bunu Fatma'dan başka kimse bilmiyor. O da artık yok!

Henüz on dokuz yaşında gencecik bir insandı ve ölümü hak etmiyordu. O, ardında okunmayan, okutulmayan belki de tüm sırlarını açığa verecek bir mektup, iki yaşında bir çocuk, gözü yaşlı bir aile ve ölümünden yirmi gün sonra evlenen bir koca bırakarak öldü.

Nevin Cerav

"Jandarma geldi, her şey değişti!"

Bu cümleyi Tokat Turhal'da ve Çerdeğin köyünde yaşayanların hemen hepsi dile getirdi. Tokat'ta Aleviler'in yaşadığı ilçelerde, köylerde, sekiz aydan beri hiçbir şey eskisi gibi değil. Tokat'ta neler oldu?

Celâl Başlangıç'ın bu konudaki "Olağanüstü halde Karadeniz" başlıklı araştırması yazı dizisi olarak *Radikal*'de yayımlandı. Tokat'ı da kapsayan Karadeniz bölgesindeki silahlandırmanın nedenini şöyle açıklıyor Başlangıç, "Bölgede bazı silahlı çok küçük grupların olduğu yıllardır biliniyor. Yaz aylarının başında birkaç eylem yapılıyor. Ancak bu eylemler nedense PKK'ya bağlanıyor önce ve bölgede büyük bir panik yaşanıyor. Bolu Komando Taburu'ndan, Nevşehir'den, Bingöl'den bazı askeri birlikler bölgeye kaydırılıyor. Erzincan, Erzurum, Tunceli ve Kars'tan da Özel Timler Karadeniz'e getiriliyor. Arkasından koruculaştırma gündeme geliyor." Bu gelişmelere bağlı olarak Tokat bu olaylardan nasibini fazlasıyla alıyor. Yine Başlangıç'ın görüştüğü kişiler, Tokat ve çevresinde asker sayısının artırıldığını, ayrıca özel timin göreve başladığını, köylülerin koruculuğa zorlandığını, koruculuk yapmak istemeyen Alevi köylerinin göç ettirildiğini, solculara baskı yapıldığını, tiyatroların yasaklandığını, köy giriş ve çıkışlarında sürekli arama ve kimlik denetimi yapıldığını, bölgede fiilen olağanüstü hal uygulandığını anlatıyor. Başlangıç'ın görüşlerine yer verdiği, görevinden alınmadan önce Ordu valisi olan Mustafa Malay'ın açıklamaları oldukça ilginç: "Terörün girdiği yerde bir rant meselesi ortaya çıkıyor. Devlet koruculuk nedeniyle birçok masraf yapmaktadır. Silah temini büyük masraflar ve büyük ekonomik çıkarlar sağlamaktadır birilerine. Bu durumu Güneydoğu'dan Karadeniz'e taşımak istiyorlar."

Resmi açıklamalarda sözü edilen "terör" ya da eski vali Malay'ın sözünü ettiği rant ve çıkar... Sonuçta Tokat'a "Jandarma geldi, her şey değişti."

Uçan Haber'in 3. sayısı çıktı

Uçan Süpürge Kadın İletişim Bülteni nin bu sayısı çok dolu ve doyurucu. Dergiyi açar açmaz, "Bindik Bir Süpürgeye" sayfası karşımıza çıkıyor ve kadınlararası iletişimi güçlendirmeye yönelik Bölge Toplantıları Projesi dahilinde dergiden Gaziantep'e giden ekibin izlenimlerini aktardığı yazı göze çarpıyor. "Kadınlar... Örgütler... Projeler..." sayfasında bu sayı Ankara, Diyarbakır ve Mersin'den kadın örgütleri ağırlanmış. "Kim Korkar Proje Yazmaktan" sayfasında Akın Atauz imzalı, geçen sayı birinci bölümü yayımlanan proje yazım rehberi niteleğindeki yazının projede yöntem ve değerlendirmeyi açıklayan ikinci bölümü yer alıyor. Dergi, "Dünya Kadınlarından" bölümünde bir türlü ardı arkası gelmeyen konu "tecavüz"ü işliyor. Tabii 4-11 Haziran arası ilki yapılan Uçan Süpürge Kadın Filmleri Festivali'nin geniş bir değerlendirmesine de yer verilmiş, festivali kaçıranlara en azından değerlendirmeyi almak için iyi bir fırsat. Ayrıca derginin içinde bir okuyucu anketi de var, bir katkı da benden olsun derseniz... Dergiye abone olmak isteyenler için de bir abone formu iliştirilmiş, özellikle Ankara haricinde dergiyi bulmak zor olduğundan dergiye abone olmak iyi bir fikir. İletişim için; 0312 426 95 67.

RAMİZE ERER TÜPÇÜ

"Küçükten yük taşiduk, çalıştuk"

27 Temmuz tarihli *Milliyet*'te çıkan "Kadının yükü sırtından indi" başlıklı küçük bir haber dikkatimizi çekti. Sırtlarındaki kocaman küfelerle ot taşıyan iki kadının yer aldığı fotoğrafın altında, "Karadeniz'de sık rastlanan bu görüntü Uluağaç köyünde bitti," sözleri vardı. Olayı yerinde araştıralım dedik, kalkıp Trabzon'a gittik. Gerçekten de artık sırtında yetmiş seksen kilo çay taşımıyor kadınlar. Ama çayın da, evin de yükü gene kadınların sırtında.

Milliyet'te gördüğümüz, Ömür Avcı ve Şemsettin Öztürk imzalarını taşıyan habere göre, Trabzon'un Of ilçesi Uluağaç köyü İhtiyar Heyeti kadınların şikâyeti üzerine yük taşımalarını yasaklamıştı. Bundan böyle, kadınlar tarafından toplanan çaylar, çalı çırpı, erkekler ya da katırlar tarafından taşınacaktı. Haberin devamı daha da etkileyiciydi. Köy İhtiyar Heyeti başkanı Erdoğan Dursun, yasağa uymayanlara ceza verileceğini, en büyük cezanın ise erkeği basın yoluyla teşhir etmek olacağını söylüyordu. Günümüzde imaja verilen önem belli ki Uluağaç'ta da kendini kabul ettirmişti: "Türkiye'nin her yerinde, 'Karadeniz'de kadınlar çalışıyor, erkekler yatıyor,' imajı hakim. Biz bunu yıkmak istiyoruz," diyordu Erdoğan Dursun.

Olayı yerinde araştıralım dedik, kalkıp Trabzon'a gittik. *Milliyet*'ten Ömür Avcı ve Erol Doğan'ıu ve Of ilçesindeki bürosunda nerdeyse tüm televizyon kanallarına ve gazetelere haber taşıyan bir çeşit ayaklı medya center durumundaki Şemsettin Öztürk'ün dostlukları ve yardımları sayesinde Uluağaç köyüne ulaştık. Geldiğimizi gören dört beş erkek kahveden çıkıp bizi karşıladılar. Köyün tek bakkal dükkânı önüne sandalyeler çıkarıldı, çaylar geldi. Ortalıkta bizden başka kadın yoktu. Herkes gazeteciye alışık görünüyordu. Ne yazık ki muhtar ve ihtiyar heyetinden kimseyle görüşemeyecektik çünkü o gün Of'un pazarıydı. Konuya girdik. Gazetede çıkan yazıdan herkes haberdardı. Zaten ilk kez *Milliyet*'te değil *Hürriyet*'te çıkmıştı haber. TGRT de konuya geniş yer ayırmıştı.

"Böbrek ezilmesi," kadın hastalıkları

Köyün en eski ailelerinden birinden olduğunu belirten bakkal dükkânı sahibi Mustafa Tarakçı şunları söylüyor: "Kadına daha küçükten taşıtınca vükü, hastalık çok oluyor. Adama daha pahalıya geliyor, çocuğu, karısı hastalanınca. Yani bunlar göz önüne alınarak bazı şeyler karara bağlandı. Bu yasaklama işi konuşuldu. Trabzon'da bir arkadaş var *Hürriyet*'ten, o fısıltıyı alınca buraya bir çıkartma yaptı. Bu yasaklama işi tamamiyle gerçekleşti. Yani öyle hafif şeyler değil tabii. Şimdi sepetini bağlamış sırtına, bahçesine gidiyor, o olabilir. Eskiden 70-80 kiloyu sırtına vuruyordu kadın, şimdi o yok." Gençlerden biri lafa karışıyor: "Şimdi anan küfesiyle geçerse burdan görürsün Mustafa Abi." "İşte o fena olur," diyor gülerek Mustafa Abi, "Eski nesil öyle alışmış. Anama desen taşıma, araba tutalım, 'Aman para verme de ne olur ne olmaz,' der, alır sırtına." Uluağaç dışındaki köylerde durumun nasıl olduğunu soruyoruz: "Başka köylerde taşıyanlar var. Orman bölgesinde, dağ bölgesinde taşıyan olur. Evler oralarda çok dağınık, yol yok. Kadın yükü alır, artık bir kilometre, iki kilometre neyse, asfalta kadar taşır." Uluağaç konusunda herkes hemfikir: "Bizde o tür taşıma yok. Kadının yük taşıma olayı bitmiştir. Fabrikaların oluşu, yolların oluşu, zaten bizim köye geçen sene kilometrelerce yol açıldı, köy içerisinde yani, bahçelere açıldı. Nerden baksan köyün yetmiş seksen tane hayvanı var. Taşıma araçları var, arabalar var."

İhtiyar heyetinin aldığı ceza kararım ve hiç ceza verilip verilmediğini merak ediyoruz: "Ceza olmaz, öyle bir şey yok çünkü. Zaten kendi cezasını çekiyor. Otuz beş yaşında kadın hastaneye yatıyor kadın hastalığından, ameliyat oluyor. Böbrek ezilmesi oluyor yük taşımaktan, Trabzon'a diyalize giderler. Küçükten eziliyor sonra yara büyüyor, böbrek çürümelerine yol açıyor."

Kadınlarda bel fıtığına, bel ve sırtla ilgili diğer sorunlara, "böbrek ezilmesi," rahim sarkması, yumurtalık iltihabı gibi hastalıklara sık rastlandığını, bunun da sebebinin küçükten beri ağır yük taşımak olduğunu söylüyorlar. Almanya'da yaşayan, tatil için köye dönmüş bir genç, kadın hastalıklarının yük taşımaktan değil, çok sayıda doğumdan kaynaklandığını söylüyor. Romatizma ise, kadın erkek bütün yörenin sorunu, çünkü bölge çok yağış alıyor. Sonradan görüşünü aldığımız, Trabzon'da muayenehanesi olan Ürolog Davut Akdeniz ise, "böbrek ezilmesi" sözünün halk arasında kullanıldığını, ağır yük taşımakla böbreğin ezilmesinin mümkün olmadığım söylüyor. Yörede böbrek hastalığının daha çok kadınlarda görüldüğünü ve yaygın olduğunu belirten Akdeniz, böbrek rahatsızlıklarının çoğunun kadın hastalıklarına bağlı olduğunu ekliyor. Soğuk, rutubet, kötü beslenme de böbrek iltihabına neden oluyor. Jinekolog Nuriye Ortaylı da rahim düşüklüğünün çok sayıda doğuma bağlı olduğunu söylüyor. Ne olursa olsun, kadın erkek herkesten kadın hastalıkları ve böbrek hastalıklarının yük taşımaktan olduğunu duyduğumuza göre, ne kötü beslenme, ne rutubet, ne de çok doğum kadınlar için yük taşımak kadar şikâyet konusu ediliyor.

Sonia Emre

Kadınların yasaktan haberi yok

Kadınlarla da görüşmek istediğimizi söyleyince, Mustafa Tarakçı bizi evine götürüyor. Evin önünde altmış beş yaşında bir kadın oturuyor, böbrek hastası, davul gibi şişmiş ayakları hemen dikkati çekiyor. Ortalık birden şenleniyor. Genç kızlar, kadınlar, çocuklar etrafımızı sarıyor. Mustafa Bey'in yetmiş yaşındaki annesi Ayşe Nine de çalıştığı bahçeden çağrılıyor. Bahçede sohbet ediyoruz. Ayranlar, çaylar, tatlılar birbirini izliyor. Kadınların bir kısmının Of pazarına gittiğini, bir kısmının bahçelerde çalışmakta olduğunu öğreniyoruz. Köy ıssız görünüyor ama Mustafa Tarakçı nüfusa kayıtlı 2 bin kişinin yaşadığım söylüyor köyde: "Ama kışın burada kalabilecek olan iki yüz üç yüz kişidir. Diğerleri okul için Trabzon'a gider. Okulumuzu kapattılar. Kimisi çocuğunu okutmak için, kimi iş için Ankara'ya, İstanbul'a gitti. Çay zamanı gelirler sonra dönerler."

Mustafa Bey gidince kadın kadına kalıyoruz. Yasak konusu açılınca, kadınlar şaşkınlıkla bakışıyorlar. Hiçbirinin gazetede çıkan yazıdan haberi yok. Diğerlerinin "Profesör" dedikleri üç çocuk annesi Lütfiye, "Öyle bir şeyden habarim yok. Taşıyoruz ama çay değil, hayvanımız var. Oyle ufak tefek ot filan," diyor. Kadınlarda yük taşımaya bağlı çok hastalık oluyormuş diyoruz, Lütfiye cevabı yapıştırıyor: "İster istemez olacak. Biri hastalanınca gelir yenisi," ve kahkahayı patlatıveriyor. Hanife, "Kadınlar ineklerine ot filan keser, onu taşırlar. Gençler hiç

taşımıyor. Biz sade kesiyoruz. Atlan arabaylan erkekler taşıyor. Ağır yük çay. Bir sergide altmış kilo olabiliyor, yüz kilo olabiliyor. İnsan kaldıramaz ki. Ama eskiler taşıyorlarmış," diye açıklıyor. Yine de yasaktan haberi yok. Lütfiye, "Ama mümkünü yok şimdi bunun yani. Sen kesmişin otu, oni adam taşıyamaz. Adamın işi ayrı. Benim adamım fabrikada çalışıyor mesela. Ne zaman gelip taşısın oni?" diye soruyor.

Of'un yerlisi yetmiş yaşındaki Ayşe Nine'ye dönüyoruz. 5 çocuğu, 7 torunu olduğunu söylüyor bize. Kendisi gibi Oflu olan beyi de sağmış. Kendi deyimiyle, "Arıların peşinde geziy." Ayşe ninede hastalık çok: "Bronşidum var. Böbreklerime hastaluk var. Midelerum yanar durur, hep doktora giderim." Hastalıklarının yük taşımakla ilgisi olup olmadığını soruyoruz: "Yetum kaldık on kardeş. Anam çok ezdi bizi, küçükten yük taşiduk, çaliştuk. Gene Allahuma şükür, yetmişime geldum." Ayşe nine, kendisine göre torunlarının çok tembel olduğunu söyleyip takılıyor onlara.

Köyde "kadın işleri"

İki çocuk annesi Rahime'ye köyde kadınların en çok hangi işleri yaptıklarını soruyoruz.

"En çok yaptığımız iş çaydır. Çay bir de bahçıvanlık. Çayı makasla kesiyoruz, katıra yüklüyoruz, erkeklerimiz taşıyor." Emine ekliyor: "Eskiden katırımız yoktu. Şimdi araba var katır var. Çaylıklarımızın yanında bekler arabalar, taşıma sorunumuz yok. Kadınlar da kesmez, daha çok kızlar, kızlar güzel kesiyler, bir de çabuklar. Yaşlılar yapamaz. Kadınlardan seçkin insanlar keser. Benim annem yaşlı değil ama kesemiyor çünkü evimizde de insan lazım. Gelince hiçbir şey yapamazsın, bir yemek hemen yatağa. Yemek lazım, bulaşık lazım, küçük çocuklar var. Erkekler arabaylan, katırlan taşır ambara, sonra satar orda, parasını alır, iş biter." Belli ki genç kadınların yükü eskiye oranla başka bakımlardan da hafiflemiş. Eskiden çay makası, kaliteyi bozduğu gerekçesiyle kullanılmazmış. Kadınlar çayı, beceri isteyen özel bir biçimde, elleriyle odunundan ayırarak topluyorlarmış. Fabrikalarda, odunla çayı birbirinden ayıran makineler kullanılmaya başlanınca, 1975'te Gümrük ve Tekel Bakanı nın vakladığı makas kullanımı serbest bırakılmış. Bir kadının tek başına günde beş yüz kilo çay toplayabildiği söyleniyor. Eskiden aynı iş için yirmi kadının çalışması gerekebiliyormuş. Yeni nesil elle çay toplamayı bilmiyor.

"Artık eskisi gibi değil ama yine de kadın ezilir," diyor Rahime. Emine karşı çıkıyor buna. "O kadar da ezilmiyor yani. Yaşamasını bilen yaşıyor, yaşamasını bilmeyen yaşamıyor. Kendini yetiştirmesini bilen farklı oluyor." Emine'ye okuyup okumadığım soruyoruz: "İlkokuldan sonra okumadım, el sanatlarım var. Kursa gittim. Trabzon'da evimiz var. Kışın orada oturuyoruz, kursa gidiyorum. Kumaş, havlu üzerinde manzara boyuyorum," diyor. Değişik pastalar, tatlılar yapmaya bayılıyor. Kadınlar kışın, Trabzon'da da boş durmuyorlar anlaşılan. Halk Eğitim'de bilgisayar, bağlama, daktilo, boyama, resim, dikiş nakış kursları olduğunu söylüyorlar. Bu kurslara evli kadınlar da devam ediyormuş.

Peki erkekler ne yapar diyoruz, gülüşüyorlar. Şimdiye kadar çayı taşıyıp sattıklarından ve parasını aldıklarından başka bir şey duymadık haklarında. Mesela mevsimlik çalışılan çay fabrikalarında çalışıp çalışmadıklarını soruyoruz. Rahime yanıtlıyor: "Bizim adamlarımızı çalıştıramazsın fabrikada. Fabrikalarda bizim burdan çok millet yok. Genelde, yabancılar, Rusya'dan gelenler. Bizim adamların çoğu çay dışında boş gezer." Yirmi yaşındaki Ayşe ekliyor: "Kışın Trabzon'da da çalışmazlar. Gelirimiz var yani. Kiradan geliyor, çay parası var. Erkeklerimiz genelde çalışmıyor. İhtiyaç duyanlar çalışıyor tabii."

Yine de hayatlarından şikâyetçi değiller: Çay zamanı çok erken kalkıp ikiye kadar filan çalışırız. Sonra çayımızı içer, pastamızı yeriz. Eğlencemizi yaparız kendi aramızda. Şehirde insan köydeki hayatı özlüyor. Şehirde sürekli ev işi filan, eve kapanıyorsun. Köyde, açık hava, yeşillik. Köy sade çalışmak değil, ondan ibaret değil, eğlencesi var. Bazı filmleri seyrediyoruz, yani insanın öyle bir hayatı var ki, diyoruz ki oh! Ne mutlu bize. İyi ki burda yaratılmışız."

Ayşe Nine'nin çantalarımıza tabak tabak doldurduğu "finduk"larla ve mide fesatma uğramış bir halde, ezilseler de asla ezik görünmeyen bu kadınlarla vedalaşıyoruz.

Nesrin Tura

Mrs. Clinton, kendinize feminist bir "image maker" bulun...

Affetti, tatile gitti

Hillary, üzerinde taşıdığı mesajın imajına uygun olarak yüzsüz bir sırıtışla toplum ve kadınların önüne çıkacağına, baştan hırsla elde ettiği rolünü iyi oynayıp hiç değilse kalbi kırık, papaza söylediği gibi "utanç içinde", küçük düşürülmüş kadını oynayabilirdi.

Tüm medya bültenlerinde 19 Ağustos günü bir görüntü yinelendi durdu. Başkan Clinton'ın Miss. Lewinsky ile "uygunsuz" ilişkisini itiraf ettikten sonra, kızı ve karısı ile tatile çıkarken ailecek sırıtarak el salladıklarının resmi. Aynı, şirket yöneticilerinin bir işbirliği anlaşmasını imzaladıktan sonra basına verdikleri, amaca ulaşmanın mutlu mesut pragmatist fotoğrafı. (Bakınız pragmatizm)

Clinton'ın mutluluğu anlaşılır. Eril imajını, bu arada evliliğini(!) kurtarmış, orta yaş krizinde bir erkeğin yalnızca yaptığı "iş" hırsı ile sınırlı fantezilere ihtiyaç duyan palyaço, kırmızı burun, şiş göbek mutluluğu.

Bu resimle yüz yüze gelen birçok kadın ve erkekte (bakınız 19 Ağustos, *Radikal*, Mehmet Yılmaz köşesi) iğrenme duygusu uyandıran Hillary Clinton'ın kara gözlükleri ardında tüm dişlerini gösteren sırıtışıydı. Hepimiz biliyoruz, Hillary dişini tırnağına takarak kocasını başkan yapmayı başarmış bir avukat, ünlü bir meslek kadını, bir profesyonel. Her ne kadar medyaya popülarize ederek, bir sürü evcil kadının özdeşleşerek içini titretecek ayrıntılar "sızdırsa" da... Clinton büyük jüriye itirafta bulunurken tüm gününü bir papazın eşliğinde kocasını affetmek için çaba göstererek geçirdiği, saraya bazı erkek dergilerinin girmesini yasakladığı ve ancak o zaman eşinde bazı tuhaflıklar fark ettiği falan gibi... Tüm bunlar elbette başkanın halk ve basınla ilişkilerini düzenleyen danışmanlarının yarattığı kamuoyuna yönelik senaryolar. Bir ABD başkanı şablonu tanımlanıyor, aynı barbi bebek ailesi gibi; eşi, çocuğu ve çevresiyle ilişkisinin senaryosu yazılıyor. Başkan demek ABD demek, buna göre ABD, uçarı ve salak olmayacak yaşta, yani orta yaşta, Alzheimer (Reagan'ın bunamasına neden olan hastalık) olmayacak kadar genç ve eril, yani Viagra reklamlarındaki gibi top namlularının daima havada durduğu bir Amerika. (Zaten neredeyse aynı gün, Nairobi baskını gerçekleştirildi.)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, savaş boyunca Amerikalı kadınlar kendi kendini yönetme durumunda kaldılar. Savaşta erkeklerin büyük bölümünün kırılması ile ve iş alanlarının kendilerine kalması ile daha bir kendine güvenle epeyce bir hak ve alan kazandılar. Oysa Amerika, Avrupa yıllarca ezildikten sonra, savaşa birkaç bombardımanla son anda katılmış, kocalarını evlerinde bekleyen kadınlar, savaş bitiminin getirdiği mutlulukla "beybi boom"u yaşamış, savaştan dönen erkekler "şişko domuzlara" dönen bigudili karılarını çocuklarının başında evlere tıkarak Marilyn rüyalarına dalmayı kendilerine doğal hak saymışlardı. Bunlar savaş sonrasındaydı. O dönemin sosyal koşullarının incelenmesi daha çok konunun uzmanı sosyologların işi. Benim ve genellikle tüm kadınların uyanık olmasını gerektiren, kendi başlarına var olamayan, başkalarının yaşamlarının gerçekleriyle öyle yaşamış "gibi" olan "sürü" kadınların nereye doğru yönlendirilmek istendiğidir. Yıl 1998. Ekonomik kriz tüm dünyada, bunu artık ne ketum ve esrarengiz Doğu, ne de burnu büyük Batı gizleyebiliyor. Kadınlar çok fazla ayak altındalar ve zaten giderek azalan iş alanlarını işgal etmekteler. Artık kutuplar kalmadığına ve terazi tartmadığına göre davada tutanak olacak emsal de yok. Sinsi, sessiz dayatılmakta olan imaj, en zor zamanlarda kocasına destek olan, meslek sahibi Hillary gibi başarılı bir meslek kadını da olsanız, anneyseniz, affetmeniz ve ailenizi kurtarmanız gerektiğidir. Çünkü kadın ve erkek hiçbir zaman eşit olmadı, bu ekonomik krizde artık hiç olamaz. Üstelik Viagra da geldi.

Gözümün önüne şöyle bir ters resim geldi. Hillary'nin genç, sağlıklı bir delikanlı ile "uygunsuz" anlar geçirdiğini itiraf ettikten birkaç saat sonra ailecek sırıtılan bir fotoğraf. Tabii ki böyle bir şey mümkün olamaz.

Yıllarca önce çapkınlığıyla ünlü müzmin bekâr bir Kanada başbakanı vardı. (Adını anımsamanı güç, yaşadığım köyde herhangi bir arşiv bulmam olanaksız.) Sonra bu başkan, büyük bir aşkla çok hoş, canlı, dans etmek vb. şeylerden hoşlanan bir kadınla evlendi. Bu kadın birkaç yıl sonra, sıkıldığını açık açık söyleyerek kocasını aldattı. Tabii ki boşandılar. "Çağdaş" toplumlarda biz kadınlar Mehmet Yılmaz'ın yazısında vurguladığı gibi, hâlâ toplu halde kişilik geliştirme imkânlarından maalesef uzağız. Bir avuç gayretkeş kadının tüm emeklerine karşın, kadının konumu uzaktan kumanda ile tanımlanıyor, erkek egemenliği tarafından yönlendiriliyor. Bu Doğu'da da böyle Batı'da da. Ben Hillary ve Bill'in evliliklerinin sıcak ve samimi yıllarını çoktan gerilerde bırakarak şirketleştiğini açıkça görenlerdenim. Onların şirketleri kendine. Ancak Mrs. Clinton'ın temsil ettiği konum, tüm kadınlara ait. O bir "first leydi" ve başkana "eş". Bu tüm dünya kadınlarına "siz de erkeğinizin eşiti ve 'birinci' kadınısınız," mesajıdır. Bu olayda Hillary üzerinde taşıdığı mesajın imajına uygun olarak yüz yüze bir sırıtışla toplum ve kadınların önüne çıkacağına, baştan hırsla elde ettiği rolünü iyi oynayıp hiç değilse kalbi kırık, papaza söylediği gibi "utanç içinde", küçük düşürülmüş kadını oynayabilirdi. Mehmet Ali Yılmaz'ın yazısında önerdiği kendi gücüyle ayakta durması ise ilk düşünmesi gerekendi.

Bundan sonrası için kendisine tavsiyem, eşinin erkek danışmanlarını aradan çıkarıp bir an evvel kendine bir "image maker" bulmasıdır. Kadınlara tüm dayatılanlara karşın haklarından geri adım atmaya hiç de niyetli olmadıkları bir dünyada, bu feminist bir "PR"cı da olabilir pekâlâ. Aklıma ucu cinayet, kan ve heyecan koksa da, kendisini aldattığını söyleyen eşinden intikam almayı beceren Diana'nın işsiz kalmış olan "image maker"i geliyor. Sayesinde bugün Diana cansız olsa bile bir azize. Ama bu tabii ki, edebiyata antik tiyatrodan kopup gelen trajedilerle beslenmiş, Avrupa romantizmi. Amerikan pragmatizmine sığmaz.

Ludmila

Pozitif ayrımcılık ülkesindeki kutlama

Uluslararası ve Karşılaştırmalı Eğitim Konseyi'nin üç yılda bir yapılan Dünya Kongresine giderken yüzyılın kutlaması diye anılan Mandela'nın 80. doğumgününü gözlemleyebileceğimi düşünmemiştim doğrusu.

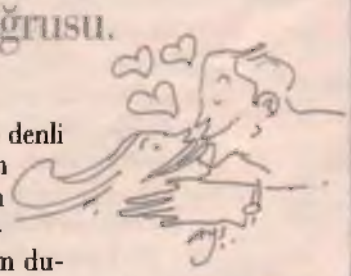

Güney Afrika'nın ne denli karmaşık bir dönem geçirdiğini uzaktan da tahmin edebiliyordum. Karşılaştığım durum ise beklediğimin kat kat üstünde idi. Yeterli olamayacağı en baştan belli olan on günlük kısa bir süre boyunca Güney Afrika'yı anlamak için çabaladım. İzlenimlerim olumlu ve heyecanlı olduğu kadar da endişe verici. Önce şunu söylemek gerekir ki pozitif ayrımcılık devlet politikası olarak hayata geçirilmiş. 1994 yılına kadar ırkçı bir rejimin uygulandığı Güney Afrika'da şimdi siyahların uğradıkları insanlık dışı uygulamaların yarattığı yaraların sarılması için büyük çaba gösteriliyor. Bu işlemin yavaş olmasının nedeni olarak da ekonomik güçlükler ve işsizlik gösteriliyor, resmi işsizlik oranı yüzde 30.

Irkçı rejimin siyahlara yönelik yıpratıcı etkisinin en çarpıcı olarak görüldüğü Township denen yerleşim bölgesine gittim. Ben hayatımda Cape Town şehir merkezine bir saat uzaklıkta bulunan Khayelitsha'daki yoksulluğa benzer bir yoksulluk görmedim. Burann nüfusunun 400 bin olduğu sanılıyor ama bu rakam kesin değil çünkü sayımın imkânsız olduğu bu yerde nüfusun sayılmasının tek yolu uçaktan fotoğraf çekilerek damların savılması. Evler adeta üst üste, tabii eğer onlara ev demek mümkünse. Karton, demir, teneke, tahta ve başka ne bulurlarsa kullanarak küçücük kulübeler yapmışlar; üstelik buralarda birkaç aile yaşıyorlar! Su, elektrik ve kanalizasyon gibi hizmetler yok. Bizi buraya getiren rehberimiz bu yerleşim yerinin geçiş yeri olduğunu, iş bulunca başka yerlere taşınıldığını anlattı.

Güney Afrika'da en çok dikkatimi çeken bu ülkenin değişim halinde bir ülke olması idi. Bu değişimin niteliği, yetersizliği ve yavaşlığından duyulan rahatsızlık her an göze çarpıyor. Ülke adeta bir tartışma platformuna dönüşmüş. Bazı temel sorunlar etrafında radikal politikalar uygulanmaya başlanmış. Ayrımcılığı esas alan bir sistem yıkılmış, pozitif ayrımcılık uygulanmaya başlanmış. Kültürel haklar, kimlikler tanınmış, şu anda on dört tane resmi dil kabul edilmiş durumda. Resmi mekânlarda, taşıma araçlarında vs. hep üç dilde duyurular var. Ama bunların yanında ekonomik zorluklar hep dile getiriliyor. Herkes şiddetten korkuyor. Benim gibi yabancılara fotoğraf ve video aletlerini olur olmaz yerlerde teşhir etmemeleri dikkatli davranmaları gerektiği hatırlatılıyor. Çok belirli bir huzursuzluk açıkça görülüyor. Ziyaret ettiğim ortaokul seviyesinde bir yoksul okulda öğrencilere Mandela hakkında ne düşündüklerini sorduğumda "Verdiği sözleri yerine getirmedi," dediler. Bu okulda örneğin kırtasiye ve derslerde kullanılan malzemeler demir dolaplar arkasına kitlenmiş. Çünkü öğrenciler kısa bir süre önce okulda yangın çıkarmışlar.

17 Temmuz tarihli gazetelerin başlıkları Mandela'nın bir gün sonraki doğumgününü kutluyor ve "Acaba evlenecek mi?" diye soruyordu. Şehrin her yerinde "Doğumgünün kutlu olsun Madiba" posterleri ve çeşitli duyurular asılmıştı. Madiba, Khosa dilinde prens demek ve Mandela bu aşiretin kraliyet ailesinden geliyor. Doğumgünü için kendisini görmeye gelen çocukları dans ederek karşılaması görülecek bir manzaraydı. 19 Temmuz tarihli gazeteler "Evlendiler" diye başlık attı, Madiba'nın 80. doğumgününü Graça Machel ile evlenerek katmerli kutladığını müjdeledi.

Uçak kazasında ölen Mozambik Başkanı Samora Machel'ın karısı olan Graça Machel, Mozambik'te oturacağım ve orada çocuk hakları için çalışmaya devam edeceğini açıkladı. Güney Afrika gazeteleri Graça nın özgür bir kadın olduğunu, 1996'dan beri Mandela ile devam ettirdiği ülkeler arası ilişkiyi devam ettireceğini yazarak zaten Mozambik'te de kadın hakları konusunda kocasına karşı parlamentoda mücadele ettiğini vurguladılar. Mandela ise bu özel günde Güney Afrika'nın şiddet ve yoksulluktan kurtulmasını ve bütün Güney Afrikalılar'ın ülkelerini en güzel şekle getirmeleri için kendilerini ülkelerine adamalarını diledi.

Fadime Gök

Ahmet Altan babam olsaydı

İki türlü baba var; sert otoriter baba, yumuşak baba. Kendi adıma ne mutlu ki yumuşak cinsten bir babaya sahibim. Zaman zaman ideolojik tartışmalara girip birbirimizi kızdırdığımız olsa da pek çok şeyi paylaşabiliyoruz. Tabii sert otoriter baba modeline de uzak değilim, aynı evde yaşıyor olup da iki yabancı kadar birbirine uzak baba kız ilişkilerini de biliyorum, böyle babaları olan arkadaşlarım var. Bu arkadaşlarının çeşit çeşit problemler yaşıyor, en ufak bir izin söz konusu olduğunda bile "şanslılarsa" anneleriyle işbirliği yaparak sorunu çözüyorlar, babaya karşı bir çete titizliğiyle çalışıp adamın ruhu bile duymadan meseleyi hallediyorlar. Bu durumu babalar açısından da merak ediyorum, bu "izinleri" vermezken neyi düşünüyorlar acaba? Ya da ara sıra aslında ne kadar da saçma bir konuda kızlarını kısıtladıkları, kızlarına karıştıkları akıllarına geliyor mu?

Bu baba sınıflandırmalarını, aile ilişkisi çözümlemelerini bir yana bırakalım da bir baba modelini irdeleyelim. Geçen gün *Kim* dergisini karıştırırken "bir babanın yorumu"na rastladım: Ahmet Altan kızı Sanem Altan için söylemiş: "Canı isterse elbette erkek arkadaşıyla tatile gider. Çeyrek yüzyıl yaşamış bir insana kim hangi hakla karışır? Bu kadın çalışıyor, parasını kazanıyor. Ben onun babasıyım diye, yani yirmi altı yıl önce bir kadınla seviştiğim için ortaya bir insan çıktı diye, hayatı boyunca benim esirim mi olacak? Toplum ahlak kurallarıyla beni esir alacak. Ben bu esaretimi kendi çocuğuma geçirip onu esir alacağım. Ne hakla yapacağım? Utanır insan bunu yapmaya." Bu sözler "Cadının Öptükleri" bölümünde yer alıyordu. Cadının Ahmet Altan'ı niye öptüğünü pek anlayamadım aslında. Evet, adam gerçekten çok "liberal" bir yaklaşım sergilemiş, kızının erkek arkadaşıyla tatile gitmesinde hiçbir yanlışlık olmadığını söylemiş. Bravo vallahi, bunun yanındayım, benim babam bile bana izin vermez. Ama ya o kızının kim olduğunu anlatma kısmı: bir kadınla, sanki herhangi bir kadınla, sevişmiş de ortaya bir insan çıkmış. Talıminimce söylediklerinin gerisini getirecek olsaydı, bu ortaya çıkan insan yavrusunu büyütürken ne kadar rahat davrandığını anlatmak üzere kızını ve kızının annesini hiç sıkmadığını, hatta yeri geldiğinde sırf onlar istediklerini yapabilsinler, üzerlerinde herhangi bir baskı hissetmesinler diye eve birkaç ay uğramadığını da eklerdi. Ne yazık ki Ahmet Altan'ın aklına çocuğa harcanan emekten söz etmek gelmiyor. Halbuki baba sahip olan için ne kadar da özeldir. Her şeyden önce kız çocuğunun büyürken tanıdığı ilk erkek modeli, genç kızlık döneminde karşısına çıkan oğlanlarla kıyaslayıp kıyaslayıp onun oğlanlardan vaz geçmesini sağlayabilen tek erkek. Yani babalık çok hassas bir durum, erkekleri pek bilemeyeceğim ama kızlar için öyle. Böyle bir durumda insanın babasının böyle düşündüğünü bilmesi onu en az sert otoriter baba kadar uzak ve yabancı kılar.

Çiğdem

"Ayrıldıktan sonra kendimi buldum"

Fizik tedavi ve rehabilitasyon uzmanı fizyoterapist Bağdat Tekkuş'un öyküsü, evlilik içinde kadına yönelik şiddet konusunda bütün önyargıları altüst eden bir örnek niteliğinde. Bağdat Tekkuş, eğitimli, meslek sahibi, varlıklı bir kadının da dayak yiyebileceğini ve bu kâbustan kurtulma sürecinde hangi çelişkilere, hatalara düşüldüğünü, cinsiyetçi hukuk sisteminin mağdur kadının karşısına nasıl dikildiğini anlatıyor bize. Ama Tekkuş'un öyküsü kıyasıya bir mücadelenin, hak aramanın ve sonunda şiddetten arınmış bir hayata kavuşmanın da öyküsü aynı zamanda. Kadınların ihtiyaç duydukları öykülerden.

Eşinizden dayak nedeniyle boşandınız. İlişkiniz nasıl başlamıştı?

Ben muayenehane açmak için bir yer ararken tanıştık. O abimin arkadaşıydı ve emlakçılık yapıyordu. Daha sonra beni aradı. Beni daha iyi tanımak istediğini söyledi ve ilişkimiz böyle başlamış oldu. Eşimin daha önceki hayatını, ailesini çok fazla araştırmadım. Çok kısa bir arkadaşlıktan sonra nişanlandık ve beş ay sonra da evlendik. Bir ay sonra çok büyük bir hata yaptığımı anladım. Hayatımı paylaşacağım insanın o olmadığını ancak aynı çatı altında yaşayarak öğrendim. Daha önce geçirdiğim bir operasyon yüzünden doğum kontrolü uygulamam gerekiyordu. Hekim arkadaşlarım, "Bir çocuk yap, ondan sonra korunursun," dediler. Evliliğimin birinci ayında hamile kaldım. Eşimin bana uygun olmadığını anladığım halde onu kazanmaya çalıştım. Bu arada da evin hem maddi hem manevi sorumluluğu üstüme kalmıştı. Ben de hem özel iş yapıyordum, hem hastanede çalışıyordum, hem de evle ilgileniyorum. Artık o kadar bunaldım ki tepki göstermeye başladım. Bir yandan da onu kazanmaya, onunla tartışmaya çalışıyorum. Tartışmalar sırasında bana vurmaya başladı.

Dayak başladığında hamile miydiniz?

Evet hamileydim. Evliliğimin ilk aylarında başladı dayak. Katı, tutucu bir insandı. Bir topluluk içinde asla sizin konuşmanızı istemez, hâkim olmak ister her şeye. O sizi bir yere götürürse gideceksiniz, götürmezse gitmeyeceksiniz. Evde asla bir tabağı bile kaldırmaz, çünkü o kadının görevidir, diye bakar.

Ayrılmayı düşünmediniz mi?

Onu terk ettim, arkadaşımın evine gittim. Fakat ailem devreye girdi. Tekrar birlikte yaşamaya başladık ama bu iş artık sarsılmıştı ve yürümüyordu. Dayak da bitmiyordu. Oğlum yaklaşık bir buçuk yaşındayken boşanma davası açtım. Evliliğimiz sırasında o müteahhitlik yapmaya başlamıştı. Benim takılarımı da bozarak ortak bir arsa almıştık. Ortak bir avukatımız vardı ve tek celsede ayrılacaktık. Eski eşim bana dedi ki, "Oğlanı sana vereyim, arsa bende kalsın." Önce karşı çıktım, çünkü arsada benim de hakkım vardı. Benimle çocuk üzerinden pazarlık yapmaya başladı. Bu bana o kadar çirkin geldi ki, "Peki," dedim, "Arsa sende kalsın." Onun ilk sermayesi öyle oluşmuş oldu. Ayrıldıktan sonra sadece hastanede çalışmakla yetinmedim, özel kliniklerde çalıştım, evde özel hasta takibi yaptım. Tatil günleri bile çalışıyordum ama ekonomik olarak kısa sürede toparladım kendimi, İzmir'de bir ev alıp oraya yerleştim. Çocuğuma da ben bakıyordum ve çok çalışarak kendi ayaklarımın üzerinde yaşamaya başladım.

Peki aynı kişiyle neden ikinci kez evlendiniz?

Çocuğu görme bahanesiyle İzmir'e geldi ve bana artık çok değiştiğini, pişman olduğunu söylemeye başladı. Barışmak istiyordu. Ben de insanlara ikinci bir şans verilmesi gerektiğini düşündüğüm için kabul ettim ve üç senelik bir ayrılıktan sonra tekrar evlendik. Ben İstanbul'a tayinimi yaptırdım. Tekrar bir arada yaşamaya başladık. İlk zamanlar her şey eskiye oranla biraz farklıydı. Yine elini kaldırıyordu ama kaldırdıktan sonra düşünüyordu ve eli havada kalıyordu, ama tartışmalarımız yine sürüyordu. Bu arada onun işleri çok iyi gitmeye başlamıştı. Fakat yine de benden destek istediğinde, bu desteği verdim. Birikmiş paramı verdim. Evi sattık çünkü bana sürekli baskı yapıyordu. Bu süreçte tek akıllıca davranışım ikinci bir çocuk yapmamak oldu.

Dayak tekrar ne zaman başladı?

Çok uzun sürmedi başlaması. Çocuğu da umursanuyordu, çocuk şahit oluyordu tüm bunlara. Beni dovdükten sonra akrabalarımızı arayıp benim yanıma gönderiyordu. Çünkü evi terk etmemden korkuyordu. O hayatım o kadar rahat yaşıyordu ki, oysa ben eve on dakika geç kalsam bunu sorun ediyordu. Sürekli beni kontrol ediyordu. Çok içiyordu. Ayıkken sürekli onunla konuşmaya çalışıyordum ama sonuç değişmiyordu. En son çare olarak altı ay uğraştıktan sonra eşimi aile danışmanına götürmeye ikna ettim, ama bundan bir sonuç alamadık. Bu süreçte de öğrendim ki bana geçmişiyle ilgili bir sürü yalan söylemiş, eğitim durumundan tutun da ailesine kadar her şey yalanmış.

İkinci boşanmanız nasıl gerçekleşti?

Bir gün beni ve oğlumu iş yerime bırakacaktı. Arabanın içindeyiz, tartışmaya başladık. Arabayı tenha bir yere çekti ve kapıları kilitledi ve oğlum arka koltukta otururken bana vurmaya başladı. Burnumda, omzumda darbe vardı ve göğsüm ağrıyordu. Ben bu halimle ölsem işe gitmem, dedim ve beraber Sirkeci Adliyesi'ne gittik. O dilekçe verdi fakat ben dilekçeye imza atmadım. Ben adli tabibe gitmek istediğimi söyledim, kabul etmedi. Ben ısrar edince arabaya bindik ve Cumhuriyet Savcılığı'na gittik. Fakat o bir çay bahçesine oturdu ve ben seni götürmem, dedi. Ben de yedek anahtarla arabayı çalıştırdım. Koşarak arabaya bindi ve bana tekrar vurmaya başladı. Adliyenin önüne geldik ama bana vurmaya devam ediyor. O sırada iki görevli polis bizi gördü, ben de onlardan yardım istedim. Polisler bana mendil almak zorunda kaldılar çünkü darbelerden dolayı burnum kanıyordu. Adli tabip bana on günlük rapor verdi fakat burun röntgenimi filan çekmediler. On günlük rapor ancak şahsi hak davası açma hakkını veriyormuş. Oysa rapor on bir günlük olsa bu olay kamu davası olacaktı. Şahsi hak davasını kazanabilmek için de mutlaka tanık gerekiyormuş. Bu çok zor. Evde dovdüğünde bu olaya kimse tanık olmuyor ki. Şahsi hak davamı sulh cezada açtım. Bu arada burnum şişmeye başladı. Röntgende burnumun kırık olduğu ortaya çıktı. Bunun üzerine elimdeki röntgenle adli tabibe tekrar gittim ve durumu anlattım. Fakat, "Biz verdiğimiz kararı bozmayız, siz şahsi hak davanızı takip edin," dediler. Daha önce dayak yediğim zaman ben muhakkak ya siyah gözlük takmışımdır ya da başımı çarptım demişimdir, bunun tanığı nasıl olacak bu durumda. Çünkü kadınlara yediği dayağı hak ettiği öğretilmiş ve bu kadının kendi onursuzluğu olarak öğretilmiş. Demek ki ben de yaşadım bu çelişkileri.

Daha önce de şikâyette bulunduğunuz dayak olayı olmuş muydu?

Evet daha önce de şikâyette bulunmuştum ve beş günlük bir raporum vardı. Fakat davamdan vazgeçmiştim, bir daha olmayacak sözü verdiği için. Dava açıldıktan sonra bana mendil veren polisleri hatırladım. Hemen onların görevli oldukları yere gittim ve dayak yediğim günün tarihini söyleyerek o gün görevli olan polislerin isimlerini tespit ettirdim. Davaya geldiler ve ifadelerini verdiler. Şahsi hak davasını kazandım.

Boşanma davanız ne oldu bu arada?

Onun açtığı davanın çağrı kağıdı benim elime geçtikten sonra ben karşı davacı olarak dava açtım. Boşanmayı istediğimi, oğlumun velayetini istediğimi ve dayağa müessir fiil deniliyor, müessir fiil olduğu için evlilikten vazgeçtiğimi, oğlum için ayda elli milyon nafaka istediğimi bildirdim ve boşanmadan dolayı uğradığım zararlardan dolayı dokuz milyar maddi, bir milyar liralık da manevi tazminat davası açtım. Dava biraz ağır ilerledi çünkü işleyiş çok ağır adliyelerde.

Sizin avukatınız yok muydu?

Ayrıldığımda hiç param yoktu. Avukatın istediği para bana yüksek geldi ve avukat tutamadım. Ben daktilo kullanmasını bilmiyorum ama kendime hemen bir daktilo aldım. Sabahlara kadar uykusuz kalarak onların yazdığı her şeye cevap yazarak, deliller sunarak davayı yönlendirdim. Son celse 12 Mayıs 1998'de oldu. Çocuğumun velayeti bana verildi, nafaka kabul edildi, maddi tazminat reddedildi. Fakat bir milyar liralık manevi tazminat verilmesi kabul edildi.

Şimdi ilişkiniz nasıl?

Haftada bir çocuğuyla görüşüyor. Ben oğluma asla onu kötülemedim, çünkü bu yanlış olurdu. Zaten erkeklerin bu duruma gelmelerinin yetiştirilmeleriyle ilgisi olduğunu düşünüyorum. Her şeye rağmen şimdi çok mutluyum. Ben eşime çok emek verdim, burnuma aldığım darbe bana öğretti ki bütün o senelerimi boşu boşuna vermişim. Yaşama sevincimi, mutluluğumun değerini burnum kırıldıktan sonra anladım. Ayrıldıktan sonra huzuru buldum, kendimi buldum.

Nevin Cerav

Kadınların kendilerini babalarından başlayarak erkeklere nasıl habire kanıtlamaları, savunmaları, gerekiyorsa; kadınlar da "erkeklerine" (o erkeğin sicili ne kadar kabarık olursa olsun) sahip çıkmaya o kadar meraklı, hazır, teşne, arzulu olabiliyorlar.

Babalar ve kızları:

Yoksa habire babamızla olan ilişkimizi mi yaşamaktayız?

Geçen gün bir kadın arkadaşımla telefonda konuşurken oturduğum yerde yine bir **aydınlanma** yaşadım. Arkadaşımın, bir erkek arkadaşıyla arası bombok. Çocuk, buluttan nem kapıyor, arkadaşım ne yapsa bozuluyor, aleyhinde yeni bir delil olarak dosyalıyor. En son kadın arkadaşlarıyla (ben de dahil) bir **şaka** yaptı. Evet, büyükçe bir şakaydı; ama eni sonu bir şakaydı. Çocuk, buna da acayip bozulmuş ve de "İşte sen hep böylesin," hesabı, suç dosyasına atıvermiş.

Ben de: "Yahu, bunun hep birlikte kotardığımız bir zevzeklik olduğunu, daha büyük hiçbir anlam ve ağırlığı olmadığını söylesene. Ne gerek var bu kadar ciddiye alıp aleyhine yeni bir delil olarak dosyalamaya?" dedim. Ben böyle elâleme akıl vermek gerekirse **akil kadın** kesilirim; kendi özel ilişkilerimde ise her daim akıl fikir özürlü davranmaya muvaffak olurum.

Arkadaşım çok can alıcı bir laf etti: "Kendimi savunmak istemiyorum, biliyor musun?" dedi. "Kendimi anlatmak, açıklamak, aslında ben de yüzde on suçlu olabilirim; ama bak vs. vs. diye çırpınmak istemiyorum. Kırk yıllık arkadaşım. Beni tanıdığı kadar tanıyor, bir de ona kendimi anlatmak **zorunda kalmak** istemiyorum."

Ben birden babamla olan ezeli ve ebedi derdime uyandım. "Ben babamla çok ciddi olarak yaşadım bu sorunu," dedim. "Habire kendimi savunmam, kendimi anlatmam icap ediyordu. İnsan öz babasına da müdahil avukat gibi "davasını" savunmak zorunda kalmak istemiyor. Babama kendimi savunmaya tenezzül edemiyordum, resmen. Ve ilişkimizi bu kopardı. İnsan çok yakınlarına kendini savunmaya tenezzül etmek istemiyor. A! Bir de bakıyorsun kaybetmişsin. Sanki hayatın her cephesinde, bir mahkemedesin. Yanında tekerlekli dosyalığın, habire kendini çok başarılı bir şekilde savunmak zorundasın. Oysa gerçek yakınlık budur: Kendini savunmak zorunda kalmamaktır. Olduğun gibi anlaşılmak ve kabul görmektir."

Biz böyle konuşaduralım: Ben "Allahım yoksa bütün **karşı cins**'le ilişkimiz, babamızla olan ilişkimizin yeniden yeniden tezahürü mü?" diyerekten Roma'yı 87. kez keşfededuraym, aydınlanmam, bir çok aydınlanma patlamasına dönüşüverdi.

Tam da bugünlerde basında iki ciddi baba kız olayı yaşandı. Aslı Ural, Alaattin Çakıcı'yla yakalanınca da babası Selçuk Ural önce biraz tuhaf şeyler söyledi; ama kızını asla ama asla **satmadı**. "Gönül bu" gibi şeylerle kızına sahip çıktı. Peki, ellerinde, onca sevdiği eski karısı da dahil, bir sürü insanın kanı olan bir adama Aslı Ural ın nasıl olup da âşık olduğunu da, sorabilirsiniz. Ayrıca Selçuk Ural'la Alaattin Çakıcı'nın uzak yakın benzerliği yok. Burada Aslı Ural'm annesinin yanında büyüdüğünü ve tam da en kritik yıllarında annesi Canan Yaka'nın "Sert adam" rollerinin değişmez jönü Kadir İnanır'la bir "köle âşık" olarak hummalı bir ilişki yaşadığım, hatırlatmak isterim.

Kesin kaç kadını öldürdüğü hiçbir zaman saptanamayan Amerika'nın en ünlü seri katili Ted Bundy (35 kadın mı diye soran polise, yaptığı tek itirafta başına ya da sonuna bir hane daha ilave edin demişti) en sonunda yakalandığında, idamla yargılandığı hücresine, kadınlardan yüzlerce aşk mektubu taşınıyordu. Kadınların böyle ağır sadomazokist bir yam var. "Onlara yaptı; beni **sevecek**," inadı. "O, **özel biri**, Onu ancak ben anlarım," krizi. Yani kadınların kendilerini babalarından başlayarak erkeklere nasıl habire kanıtlamaları, savunmaları, gerekiyorsa; kadınlar da "erkeklerine" (o erkeğin sicili ne kadar kabarık olursa olsun) sahip çıkmaya o kadar meraklı, hazır, teşne, arzulu olabiliyorlar.

Mesela Ergun Göknel'e hapiste çıkan kısmet de beni sarsmıştı. Ama şu yaşımda anlamış bulunuyorum ki, sapık katil, mongol, dolandırıcı, vatan haini, kim olursa olsun bir erkeğin "kısmet potansiyeli" bir kadının tam anlamıyla bin misli Kadın, Marilyn Monroe bile olsa durum bu. Erkekler her haliyle, her şekliyle şirin, istenir, ıslah edilir, arzu edilir görünüyor kadınlara. Kadınların doğurma özelliği yüzünden midir, nedir bu erkeklere çektikleri "Kim olursan ne olursan ol" muamelesi, bilemeyeceğim. Bilemeyeceğim.

Mısır Çarşısı'na bombayı koyduğuna dair çok ciddi bir suçlamayla karşı karşıya kalan Pınar Selek'e babası Alp Selek aslanlar gibi sahip çıkıp hepimize "Helal olsun," dedirtti. Kızım mahkemede o savunacak. İddianamede bir sürü tutarsızlık olduğu görüşünde. "Yok benim böyle evladım. Mirasımı da Mehmetçik Vakfı'na bırakıyorum," yapmadı yani. Kızının yanında yerini aldı. Pınar Selek'in polise yapmak zorunda olduğu gibi, babasına da savunmak zorunda kalmaması kendini, ne kadar güzel.

Norman Mailer, bir röportajında: "Teksas'ta bir kuleye çıkıp yirmi kişiyi tarasam, annem, 'Ne yaptılar da Norman'ımı sinirlendirdiler?' der," diyerek annesinin kendine gözü kara bağlılığını tasvir ederken ben de: ağzımla kuş tutsam annem bu kuş cılız der, diye düşünmedim, değil. Ama bu anama yaptığım bir haksızlık. Kızların sık sık yaptığı üzre. Başımı nerde belaya soksam, anamın yam başımda yer alacağına dair, o inanılmaz güven beni her daim kavramasa, ben de bugün olduğum bu ben nah olurdum.

Darısı bizim başımıza. Biz de çocuklarımıza aslanlar kaplanlar gibi sahip çıkalım. Daima. Daima.

Perihan Mağden

Pübik tüylerimiz ve biz

Kadınların cinsel organlarıyla kuracakları ilişkiyi gelenekler, görenekler, dinler belirler ve kurallandırır. Bu belirlemelerin ve kurallandırılmaların yoğunlaştıkları nokta ise, kadın cinsel organının dışında ergenlik çağıyla birlikte ortaya çıkan tüyler; terbiyeli adıyla pübik tüyler.

Bodil Malmsten yankesicilik yaparak geçimini sağlayan eski bir fotomodel kadının. Johanna'nın yaşamını anlattığı *Bundan Sonra Bana İlk Dokunanın...* adlı romanında kadınların toplumsal ilişkiler içinde düştükleri durumlara sıkça değinir. Bu değinmelerin geçtiği sahnelerden biri, Johanna'nın tek başına bir bara girdiği bölümdür. Bardaki kalabalık erkek grubu Johanna'ya "cunt" diye seslenir. Yani "..cık". Bu yalnızca bir romanın bir köşesinde Johanna'nın başına gelmiş bir olay değildir, kadınların bir kısmı erkek toplantılarında cinsel organlarının küçültme ekli adıyla anılırlar kimi zaman. Adı, kadına göbek adı olmuş bu kendi halinde organ, aslında bizzat kadınların en itip kaktıkları yerlerindendir. Önemi ve ikide bir bahis konusu olmaları ve haklarındaki çeşitli söylenceler nedeniyle ilgi ve ihtimam görmeleri gerekirken, tam tersine bir horlanma görürler. Ortaçağda kadının bedeninden ayrı bir hayvan barındırdığı inancı bu horlamanın uç izdüşümüdür. Günümüzde psikologlar kadınların büyük bir kısmının kendi cinsel organlarını yeterince tanımadıklarından, hatta onlardan iğrendiklerinden söz ederler. Kadınların kendileri de büyük ölçüde toplumsal koşullanmalar yüzünden kendi organlarının gerçeklerine mesafeli dururlar. Kadınların cinsel organlarıyla kuracakları ilişkiyi gelenekler, görenekler, dinler belirler ve kurallandırır. Bu belirlemelerin ve kurallandırmaların yoğunlaştığı nokta ise, kadın cinsel organının dışında ergenlik çağıyla birlikte ortaya çıkan tüyler; terbiyeli adıyla pübik tüyler.

Pübik tüyler evrim artıklarımızdan. Tıpkı koltuk altı tüyleri gibi ergenlik döneminde yumuşak daha sonra alındıkça sertleşerek çıkıyorlar. Ten rengine göre renklerinin değiştiği söylense de, bu her zaman geçerli bir durum değil. Yani, sarışın kadınınki sarı çıkmıyor, olsa olsa açık kahverengi, kumral, kızıla yakın tonlarda oluyor. Esmerlerinki çoğunlukla kıvırcık ve tabii saç rengi gibi koyu. Türkiye'de yaygın olan, kumralı, karası demeden bu tüylerin alınması. Ya ağdayla ya jiletle ama mutlaka alınmalı. Mahallelerdeki kuaförlerin çoğu dükkânlarına "oranın tüylerini de aldıklarını" belirten anımsatmalar asıyorlar. Pübik tüyler özellikle gerdek gecesinden önce tamamıyla alınıyor. Türkiyeli kadınların ağda gibi acı verebilecek bir yöntemle en duyarlı bölgelerini yoldurmak istemeleri ise Doğu geleneklerine ve dinsel inançlara dayanıyor. Tüylerin alınmasını yasaklayan Katolikliğin tersine, kadınların koltuk altı ve "edep bölgelerinde" tüy barındırmaları İslam dininde haramı. Özellikle pübik tüylerin boyunun bir buğday tanesi boyunu geçmemesi öğütleniyor. Aksi takdirde namazın ve aptesin geçerliliği tehlikeye giriyor. Bu temizlik anlayışı yalnızca İslam'a özgü değil. Doğu'da yaygın olan inanışlar, başta Hinduizm kadınların pübik tüylerini butunuyle almaları gerektiğini vurguluyor. Belki de dinsel inanışın bir yansıması olarak, çoğu kişi de kadınların pübik tüylerinin pislik, mikrop taşıdığını düşünüyor. Kimi Doğulu jinekologlar hastalarından muayeneye tüylerini aldıktan sonra gelmelerini istiyorlar. Hatta komşularımdan biri İstanbul'da bir devlet hastanesinde çalışan erkek jinekoloğun bir kadını sırf pübik tüyleri yüzünden muayene etmek istemediğini, azarlarcasına odasından kovduğunu, kadının da utanarak, "Kocam izin vermediği için alamıyorum," dediğini anlatmıştı. Oysa bilimsel görüşlere göre pübik tüylerin ağda gibi yöntemlerle alınması vajinal bölgelerdeki enfeksiyon riskini çoğaltıyor. Kimi zaman hem dış dudaklarda sarkmalara neden oluyor hem de bölgenin genelinde şiddetli ağrılara yol açıyor. Bu konuda geleneksel ya da dinsel değil bilimsel kaynaklara dayanarak çalışan jinekologlar pübik tüylerin ameliyat öncesinde bile hastanın kendisi tarafından değil de, ameliyat masasında sağlık görevlilerince alınması gerektiğini belirtiyorlar.

Cinsel organdaki tüylerin alınmaması kadınları belli durumlarda rahatsız edebiliyor. Bir kere tüyün maskülen bir çağrışımı var. Tüysüzlük daha masum ve temiz bulunuyor. İkincisi tüyler özellikle âdet dönemlerinde uzunsa sorun çıkarıyorlar. Kokuya neden oluyorlar ve kan pıhtılarından dolayı yapışıyorlar. Bu yüzden o dönemlerde mümkün olduğunca kısa tutulmaları daha pratik.

Tabii, durumun bir başka yüzü de kadınların bedenlerinin muhtarları olarak bildiğimiz erkekler. Erkekler ne der? Bir aralar *Kadınca* dergisinde soruşturulmuş, erkeklerin çoğu "tüylusunu" tercih ediyorlarmış. Pornografik yayınlarda da doksanlı yılların sonuna dek göze çarpan anlayış, pübik tüylerin alabildiğince özgür bırakılması yolunda. Bu döneme dek hazırlanmış ürünlerde çoğunlukla pübik tüyler gösteriliyor, hatta seksi öğeler olarak sunuluyor. En fazla kasıklar ve merkezi(!) bölgeler tıraş ediliyor. Yaygın olan ise kızılderili tıraşı görüntüsü. Özellikle Batılı kadınlar arasında uygulanan bir yöntem bu. Bikini-mayo modaları ile geliştiği düşünülebilir.

Deniz kostümlerinin yanları oyuldukça, pübik tüy tıraşı da yaygınlaştı çünkü. Bikini çizgisi o bölgenin tıraşlanmasını zorunlu kıldı, sonunda bikiniler iyice küçüldü ve tüylerin alanı da onlarla birlikte daraldı. Kızılderili kabilelerinden *Mohawklar* ın saç kesimleri (sonradan punkların da tuttuğu saç modeli) misali tıraşlar tercih edilir oldu. Milena Moser'in geçtiğimiz günlerde Türkçesi basılan *Temizlikçi Kadınlar Adası* adlı kitabında da bu tıraşı anlatan bir bölüm var. Romanın kahramanı bale eğitimi almış temizlikçi kadın Irma banyo küvetinde duş şampuanının ve tıraş bıçağının yardımıyla pübik tüylerine şekil veriyor. Ama yer yer etini kesiyor ve bir türlu düzgün bir üçgen oluşturamıyor. Sonunda ortaya kızılderili tıraşı çıkıyor.

Pornografiye dönersek, son bir yıldır yerli ve yabancı dergilerde yeni bir estetik anlayışının ortaya çıktığını görüyoruz. "Kızlar, pornografide artık tüysüzlük moda!" Müjdemi isterim diyemiyorum, bir kısım porno fotoğrafçısı bu yeniliği gittikçe popülerleşen Doğulu kadın merakına ve pedofiliye bağlıyorlar. Tüysüz kadın hem daha egzotik hem daha çocuksu hem de daha bakımlı bulunuyor. Tüylerin karanlık içgüdülere hitap eden kışkırtıcılığı yadsınmakta, anlayacağınız. Pornografinin erkek dilinde şeftali denen suçsuz, biçare meyveye benzetilen cinsel organlar bundan sonra yeni modaya göre "domates" diye anlatılacaklardır, midelerimizi tutalım.

Pübik tüyleri kendi elleriyle alınanın da önemli bir erkek fantezisi olduğunu *Hustler* gibi dergilerin okuyucu mektupları köşesinden öğreniyoruz. "Kendim tıraş ettim, parlattım," gibi ifadelere sıkça rastlamak mümkün. Aslen, mantıklı ve yerinde bir fantezi, eğer fantezi denen şeyde mantık aramak gerekirse, çünkü erkekler tıraş konusunda kadınlardan daha tecrübeliler. (Her anlamıyla tıraş konusunda, demek gerek.)

Pübik tüylerini (çoğunlukla talepler doğrultusunda) ilginç hale getirmek isteyen kadınlar ise çeşitli süsleme yöntemlerine başvurarak bedenlerine renk katabiliyorlar. Ünlü oyunculardan ve seks simgelerinden Marilyn Monroe ve Brigitte Bardot'nun pübik tüylerini sarıya boyadıkları söylentisi vardır. Kızıl saçlı Hollywood yıldızlarının da oralarını kızıla boyadıkları anlatılır. Jacklyn Kennedy sonra da Onasis hanımefendi tüylerini kalp şeklinde kesermiş deniyor. Bu meşhur *Ağır Roman*'ın kitap halinde de fahişe Tina âşık olunca böyle bir süsleme sanatına başvurmuş. Zaten fahişelerin bu kalp şeklinde tıraş usulüne arada bir başvurdukları çok bilinen bir gerçek. Bir başka ilginç atraksiyon da pübik tüylere boncuk takmak. Bunun lezbiyenlerde görüldüğü söyleniyor. Hoş şimdi, tüye boncuk takılıyorsa, başka yere küpe takılıyor, sallandırılıyor. Çok meraklısı varmış, böyle konuşuluyor. Üyelerin fotoğrafları internetlerde bile yayımlanıyor. Bu merakın yanı sıra bir de tüyünü kesip yollamak vakası var ki, bu da aktör Jonny Depp'in başına gelmiş. Bir hayranı tüylerini kesmiş, zarfa doldurmuş, Depp'e postalamış. O da karşısına çıkan ilk muhabire durumu anlatmış, doğal olarak. Sevgiliniz Hollywood'da yakışıklı aktör değilse, değerini bilin. Yoksa serde kendinizinki yetmezmiş gibi başka kadınların pübikleriyle uğraşmak var.

Hani bir deyim vardır, "Buldun da, kıllısını mı arıyorsun?" denir. Oysa deyim deyip geçmemek gerek, pübik tüyler gerçekten önemli ayrıntı. Estetik yönü tartışılır ama sağlık açısından rolü değerlendirilmeli. Zaten her şeyden önemlisi, cinsel organımız da parmaklarınız ve kalbimiz kadar bizim. Onun sağlığını bozmamak da bizim yararımıza. İnanç kişiye özel, ayrı bir konu ama süsleme meselelerine gelince, merak edip süsleyeyim derken kimyasallara bulaşmamak en hayırlısı. Çünkü oradaki sıvıların belli bir kimyasal dengesi var, ancak özel şampuanlarıyla yıkanabiliyorlar ve boyayla, parfümle, sabunla dengenin bozulması kadınlar için epey sağlık sorunu yaratıyor.

Gamze Deniz

Kadınlar Neden Şişmanlar?

Susie Orbach New York'ta, Carol Munter in düzenlediği kadınlara mahsus bir yemekkoliklik kursuna çağrılır. Başlangıçta pek de önemsemeyerek gittiği ve bir maskaralık olarak düşündüğü bu kursta Carol'ın can alıcı sorusuyla karşılaşır ve kendisiyle hesaplaşmaya başlar: "Yoksa zayıflamak istemiyor muyduk? Soruya aldırmadım... Tabii ki zayıflamak istiyordum, zayıflayabilirdim. Zayıf bir 'ben' eski 'ben'den farklı olacaktı. Ama zayıflamak istemediğime karar verdim; bunda ne vardı ki. Erkeklerle daha çok didişecek, bir seks objesi olacaktım. Hayır, kesinlikle zayıflamak istemiyordum... Zayıflamanın yeni politik gerekçelerini buldum; moda dergilerinin istediği gibi olmayacaktım... Gazetelerdeki diyet köşelerine yüz çevirdim, değişik yemekler yapmaya çalıştım ve gitgide artan bir özgüvenle caddelerde dolaştım durdum. Ama soru işaretleri aklımdan hiç çıkmıyordu. Neden zayıflamaktan korkuyordum?"

Orbach, şişman da olsa, zayıf da olsa hep aynı insan olduğunun farkına vardığında; şişman ve zayıf kişiliğinin iç içe geçtiği anda zayıflamaya karar verdiğini belirtiyor. Ve bu farkındalığın ardından Carol Munter'le birlikte diğer kadınlara yardım etmeye başlıyor.

Kadınlar Neden Şişmanlar, bu çalışmayı paylaşma çabası. Konuya kadınları yemekkolikliğe iten toplumsal boyutları anlama perspektifiyle yaklaşılıyor.

Yemekkoliklik/şişmanlık kadının toplumsal konumuna gösterdiği tepkinin sonucudur teziyle şişmanlık sorunu tüm yönleriyle ele alınıyor. Ekonomik, toplumsal, geleneksel baskıları yaşayan kadının psikolojisi tüm detaylarıyla inceleniyor.

Kitapta şişmanlığın bu baskılara karşı verilen bir cevap olduğu üzerinde duruluyor. "Kadını şişmanlayarak cevap vermeye iten toplumsal konumunun hangi yanıdır?" sorusu ve kadınları yemekkolikliğe iten temel nedenler, bilinçdışı güdülenme kitapta altı bölümde detaylandırılıyor.

Anneye, topluma, medyaya, iktidara karşı şişmanlık bakın neler söylüyor: Şişmanlığım anneme der ki: "Ben güçlüyüm. Kendimi koruyabilirim. Dış dünyaya girebilirim."

Şişmanlığım anneme der ki: "Bak bana. Ben bir pisliğim; daha kendime nasıl bakacağımı bile bilmiyorum. Hâlâ annem olabilirsin."

Şişmanlığım anneme der ki: "Dış dünyaya adım atıyorum. Seni de yanımda götüremem ama içimde taşıdığım parçanı götürebilirim. Vücudumu yaratan sensin. Şişmanlığım seninle ilgili. Bu şekilde seni hâlâ içimde taşıyabiliyorum."

Şişmanlığım anneme der ki: "Senden ayrılıyorum ama sana hâlâ ihtiyacım var. Şişmanlığım gerçekte benim hâlâ kendime bakamadığımı öğretecektir sana.

"Şişmanlığım benden mükemmel bir anne, âşık, hizmetçi ve fahişe olmamı bekleyen herkese 'defol git' der. Beni olduğum gibi kabul et; olmamı istediğin gibi değil. Eğer benimle gerçekten ilgiliysen, beni saran kabuğu aşıp kim olduğumu bulabilirsin."

Ve Orbach, "Şişmanlığın sizin yerinize konuşmayı sürdürmesi yerine, konuşup ne istiyor, hissediyor ya da düşünüyor olduğunuzu söylemek için bir forma sahipsiniz," derken kadınların kendileriyle hesaplaşmasının da yolunu açıyor.

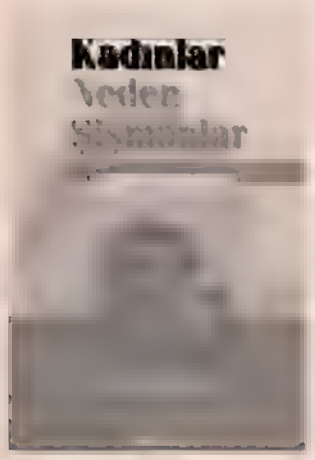

Kuraldışı Yayınlarından Ah Çakıroğlu'nun çevirisiyle çıkan bu kitabı okurken belki birçoğumuz da kendimizle hesaplaşacağız. Ama sonuçta bedenimizle barışık yaşayarak ezilmişliğimize karşı sesimizi biraz daha güçlü çıkaracağız.

Gülşen Sayın

Kadınlar Neden Şişmanlar,
Susie Orbach
Kuraldışı Yayınları,
Çeviren Ah Çakıroğlu

"Balkonlar"la başım dertte!

39. sayıda okuduğum "İlle de Balkonlar" başlıklı yazı beni ergenlik çağımdan beri başıma dert olan göğüslerim üzerine tekrar düşündürttü.

Yazı genel itibariyle büyük göğüslü kadınların erkekler tarafından gördüğü itibarı (!) anlatıyordu.

Ergenlik dönemine girdiğimde göğüslerim bana büyüdüğümü, artık annem gibi olduğumu hatırlatıyordu. Aynanın karşısına geçip hoplayıp zıplıyor ve bu arada benimle birlikte hoplayıp zıplayan göğüslerimi bayağı seviyordum. Annem bir gün pazardan aldığı sutyeni elime tutuşturduğunda sevinçten havalara uçmuştum. Ama lise çağlarına geldiğimde işin rengi değişmişti. En büyük özelliğim kızlar içinde yüzde 1 oranında bulunan, seyyar manavlarda satılan, elden ele atılan karpuzlar kadar büyük göğüslerim olmasıydı. Üstelik forma uygulamasını kaldırıp etek-gömlek-ceket uygulamasını ilk ve tek olarak başlatan bir okulu kazanma geri zekâlılığında bulunmuştum. Yani göğüslerimi kamufle edecek bir okul forması yerine gömleğimin ve ceketimin düğmelerini zorlayan bir formaya sahiptim. Üstelik okulda birlikte okuduğum kız arkadaşlarımın göğüsleri, ortalama bir kızın sahip olabileceği büyüklükteydi. Neyse ki, yaz döneminde okul, "yaz uygulaması"na başlıyordu. Ben ise göğüslerimi kamufle etmekte bana bayağı yardımcı olan bol tişörtlere sarılıyordum. Ayrıca kamburumu çıkararak yürümemin de konu üstünde ehemmiyeti büyüktü.

Artık ergenlik dönemim bitmiş, koskoca bir kız olmuştum. Erkeklerin yaptığı kurlar bayağı fazlalaşmıştı. Ama yapılan kurlarda kafamda hep aynı soru vardı: Bana mı, göğüslerime mi? Bu soru o günden bugüne kafamda hep kuşku boyutuna varan bir tarzda beynime hâkim oldu. Hele yeni tanıştığım erkeklerin "Memnun oldum," diye elimi sıkarken, yüzüme değil de göğüslerime bakması kadar utandırıcı, yerin dibine batırıcı bir durum olamaz diye düşünüyorum. Son dönemde kullanmak zorunda kaldığım doğum kontrol hapları da göğüslerimin sanki pompayla şişirilmiş gibi bir görüntü almasına neden oldu. Sütyen bedenim ise bir numara daha fazlalaştı ve kederime keder eklenmiş oldu. Sağ olsun memur bir adamın karısı olan ve evi memur maaşıyla çekip çevirmeye çalışan annemin bana aldığı ucuz pazar sutyenleri göğüslerimin sarkmasına neden olmuştu bile. Büyük göğüslere göre dizayn edilen sutyenlerin fiyatları ortalama 9 ila 15 milyon arasında değişiyor. Ben ise mektebimi bitirip tahsil hayatımı tamamladıktan sonra bir devlet dairesinde Fen memuru olarak göreve başlama talihsizliğinde bulunarak sutyenlerle dertte olan başımı bir kez daha yakmıştım.

Tüm bunlara paralel olarak en özendiğim giysi grubuna vücudu sıkıca saran bodyler, straplez bluzlar ve askılı elbiseler giriyor. Ama ne çare... Hele ki beni ne kadar sevimli göstereceğine inandığım eski adıyla bahçıvan günümüz adıyla salopet pantolonlara olan düşkünlüğüm... Vitrinlerin önünden geçerken tıpkı aç ama cebinde beş kuruş olmayan bir insanın fırında yağlarını damlatarak dönen çıtır çıtır tavuğa bakması misali hüzünle dolan gözlerim ve boğazıma takılan şeyleri nasıl geçireceğimi bilememenin çaresizliğiyle vitrinin önünden ayrılmanın kasvetini ancak ben ve benim gibi hemcinslerimin anlayacağı bir hissiyat kuşatmasıdır.

Ama şu durumda da olmak istemezdim doğrusu; göğüsleri ha var ha yok olan bir arkadaşını bayağı astronomik bir rakam ödeyerek kendisine silikonlu sutyen aldı. Buna rağmen sutyenini ya da göğüslerini belli etmek için karnını içine sokup göğüslerini ileri doğru çıkarmak zorunda kalıyor. Ayrıca göğsü hafif dekolte bluzlar giydiğimde, her kadında olmayan göğsümdeki bitişik çizginin de beni ne kadar estetik gösterdiğini biliyorum.

Benimle yeni tanışan erkeklerin sırıtarak göğüslerime bakmasının hıncını da aynı şekilde sırıtarak gözlerimi organlarına "zoom"layarak alıyorum. Merak etmeyin onlar da utanıp yerin dibine giriyorlar.

Rumuz Pandora

Bir kültür meselesi!

Trabzon'da artık sokaklarda laf atma, taciz ve de eşcinselliğin(!) nasıl geçmişte kaldığını müjdeledi bize. Birden kafamda bir şimşek çaktı. Biz tacize karşı elimizde mor iğnelerle beyhude dolaşmıştık. Oysa sorun başkaydı. Belli ki İstanbul'daki "Nataşa" sayısı nüfusun ihtiyaçları karşısında yetersiz kalmıştı.

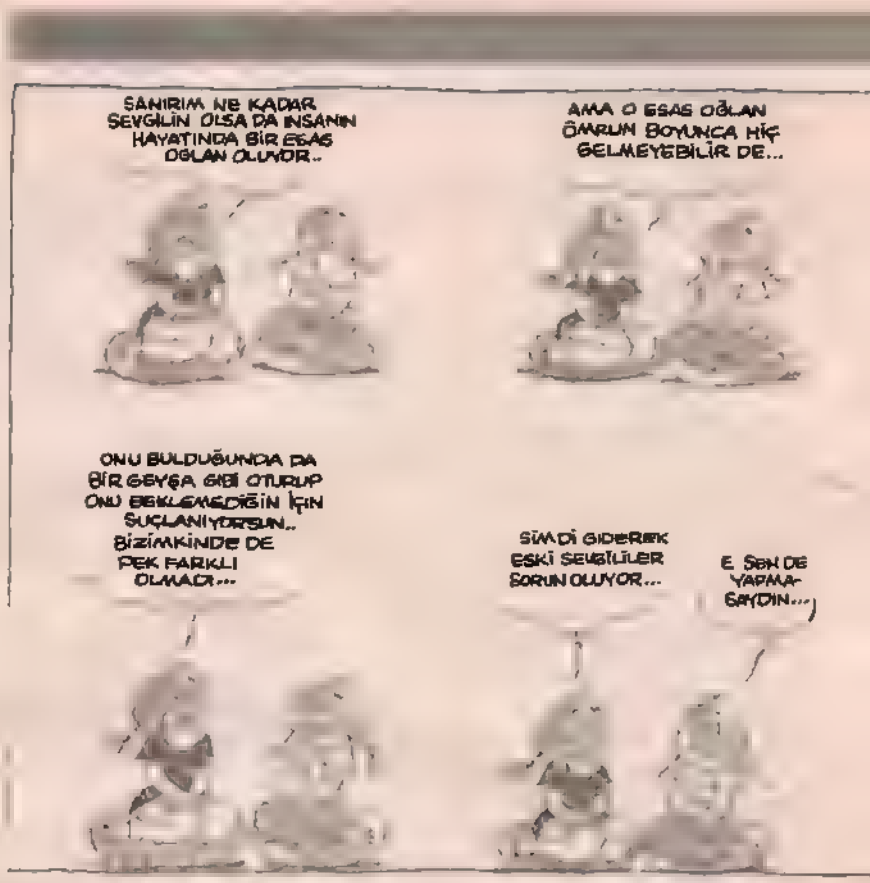

Semra'yla Trabzon seyahatimizin son birkaç saatine dek, mesleki nedenlerle bizi sürekli huzursuz eden bir konu vardı: Hani bu Trabzon Nataşa cennetiydi, peki neredeydi bu Nataşalar? Gerçi kendi halinde birkaç Rus kadına rastlamıştık ama... Bizim gözlemlerimiz Trabzon'da gayet mütevazı ve mazbut bir aile yaşamının hüküm sürdüğü yönündeydi. Akşamları deniz kenarındaki canlı müzik yapılan çay bahçelerine ailecek geliniyor, önce çekirdek yenerek "normal müzik", yani piyanist şantör dinleniyor, sonra kadın erkek çoluk çocuk horon tepiliyor ve de herkes sıcak yuvasına dönüyordu. Sonunda mahcubiyetimizi yenerek on iki, on üç yaşlarında bir erkek çocuğuna sıkıntımızı açtık. İyi ki açmışız, yoksa yüzyılın en büyük haber atlama olayının failleri olacaktık. Çocuk eliyle meydanın sol tarafını işaret ederek, "Trabzon'da Nataşa olmaz mı, o tarafta kafeteryaları var," dedi. Çocuğun gösterdiği yön, Trabzon'a geldiğimizden beri, "Nereleri gezelim?" diye sorduğumuz herkesin bize, "O tarafa gitmeyin, bir şey yok, sokak arasıdır," diye gösterdiği yönün maalesef ta kendisiydi. Tabu derhal harekete geçtik. Mahmutpaşa gibi bir yere geldik, git git bitmiyor. Gerçi Rus kadın nüfusu birden artış gösterdi ama ticaretin hangi alanıyla iştigal ettiklerini en azından biz anlamıyoruz ve ortalıkta kafeterya filan da yok. Semra sosyal yönü sık sık tartışma konusu edilen bir arkadaşımızdır, ben bu yolculuktan sonra hakkında söylenenlerin kuru iftira olduğuna tamamen ikna oldum. Sıcaktan bunalmış bir vaziyette yürürken (bu gazetecilik çok meşakkatli iş canım) Semra ani bir hamleyle dükkânı önünde oturan bir vatandaşımıza doğru seyirtti. Ben, "Kız bunaldı, su filan isteyecek herhalde," derken, Semra en sevimli gülümsemesiyle, "Burada Nataşaların kahveleri varmış, bize gösterir misiniz?" diye soruverdi. Ben de meraktan o kadar yakınına sokulmuşum ki, artık Semra'yı tanımazlıktan gelemedim. Adam, renkli yüzü birkaç ton daha koyulaşıp mor olduktan sonra, "Nasıl yani, kahvenin adi midur Nataşa?" dedi. Semra daha geniş açıklamalara girmişken bizi görüp yanımıza gelen arkadaşıyla hep bir ağızdan, "Biz bilmiyoruz öyle şey," dediler. Bu olaydan sonra araştırmalarımıza kendi kısıtlı imkânlarımızla devam etmeye karar verdik. Çünkü ben Semra'ya bir daha böyle bir teşebbüste bulunursa kendisini Laleli'de, pardon yani Taşbaşı'nda yapayalnız bırakıp gideceğimi ve onu bir daha hiçbir yere götürmeyeceğimi kararlı bir tonda bildirmiştim. Neyse, sahile giden bir sokağa daldık ve tam o sırada, bir sokak arasında, Rusça tabelalar ve yazılardan görünmeyen yan yana bir restoranla bir kafeterya çıktı karşımıza. Fakat sanki bir saattir aradığımız bu değilmiş gibi bizi yine bir mahcubiyet sarmasın mı! Şimdi orada öyle dikilmek de pek hoş olmuyor tabu, Semra, "Bari fotoğraf çekeyim," dedi; tabii ki sokağa girmeden. Biz böyle kararsız kararsız dikilirken kafetaryanın önünde oturan adamlardan birkaçı el kol hareketleriyle bizi çağırdılar. Kısa bir müzakerede bulunup bu "Nataşa" cennetinde, üstelik kızlar su gibi güzel ve bizden de epey gençken kimsenin gazozumuza uyku ilacı filan koymayacağına karar verip el ele tutuşarak yürüdük. Metin olmalıydık, gazetecilik her türlü tehlikeyi göze almaktı!

Bundan sonra, ismini açıklamayacağımıza söz verdiğimiz için gazetecilik ahlakı gereği kendisinden Bay P. olarak söz edeceğim şahıs, bizi içeri buyur edip bir masaya oturttuktan ve birkaç garsonu aynı anda çay getirmeye koşturduktan sonra, tatlı tatlı, "Eee siz neyi merak etmiştiniz bakalım?" dedi. Yani aslında içeri girer girmez merakımız tatmin olmuştu ama şimdi bir çay içmeden kalkmak da ayıp olurdu doğrusu. Açıklama performansımızı üstünlüğünden kekeme olduğumuza hükmetmiş olacak ki kafeteryanın sahibi olduğu anlaşılan şahıs cevap beklemekten vazgeçip nasıl bir buluşma mekânında bulunduğumuzu açıklıkla tarif etti, fakat alan da veren de memnun olduğuna göre bunu normal karşılamamamız için bir sebep olmadığım da belirtmeyi görev bildi. Bay P. çay ya da fındık ticareti faaliyetlerinden söz edermiş gibi rahat göründüğünden olsa gerek bizim de dilimiz çözüldü. Ama maalesef bizim kendimizi tanıtmamız ortamın doğallığını biraz zedeledi: "Feminist misiniz, yani erkek düşmanı!" Neyse Bay P.'yi gizli kameramız olmadığına, teybin çalışmadığına, çantada yedek teyp olmadığına ikna etmemiz biraz zaman aldı. Feminist ve de gazeteci olduğumuz anlaşılınca, haliyle Bay P. mesleğinin toplumsal yararlarına girme ihtiyacını hissetti; Trabzon'da artık sokaklarda laf atma, taciz ve de eşcinselliğin(!) nasıl geçmişte kaldığını müjdeledi bize. Birden kafamda bir şimşek çaktı. Biz tacize karşı elimizde mor iğnelerle beyhude dolaşmıştık. Oysa sorun başkaydı. Belli ki İstanbul'daki "Nataşa" sayısı nüfusun ihtiyaçları karşısında yetersiz kalmıştı. Ama doğrusu eşcinsellik konusu bana biraz karışık geldi. Rusya'dan gelen kadınlar içinde burada evlenip yerleşen oluyor muydu acaba. O âna dek belli ki kendini tutan Bay P. birden dellendi. "Olur mu hiç. Bunlar robot gibidir. Duygu, düşünce yoktur bunlarda. Para bitince seni tanımazlar." Kadınların bu işi zaten zevkten değil para için yaptıklarını naçizane hatırlatmaya çalıştık tabii ama yarasına parmak basılan Bay P. hiç tınmadı: "Kaç kişi yuvasını yıktı, malım mülkünü, parasını kaybetti bunlar yüzünden. Bunlardan karı olmaz ki. Yatakta yatıp sigara içer bunlar bütün gün. Akşama da hadi restorana. Her gün her gün restoran olur mu yani." (Yani o kadar para alıp üstüne gül gibi delikanlılarla yattıktan sonra bu "Nataşa"ların neden bir makarna kaynatıp iki yumurta kırmadıklarını anlamak mümkün değil hakikaten. Ellerine mi yapışır sanki. Sahiden ruhsuz bunlar yaa...) Bay P.'ye çekinerek tüm bu kötü özelliklerine rağmen Karadeniz erkeğinin bu kadınları sineye çekmesinin bir sebebi olup olmadığını sorma lüzumunu hissettik. Sesi birden yumuşayıverdi. "Çok güzeller yahu. Ben İstanbul'a yerleşecektim bunların yüzünden vazgeçtim. Ne bileyim, yani Karadeniz kadını gündüz çok çalışır, yorulur. Pek gece hayatı olmaz haliyle." Yani "Nataşa"lar bir türlü, Karadenizli kadınlar bir türlü. Nedir bu erkeklerin çektiği! Burada çalışan kadınların Trabzon'un öbür tarafında neden görülmediklerini de sorduk tabii. "Çok tepki çektikleri için," dedi. Taşbaşı, Değirmendere, Çömlekçi'de çok ilgi, öbür tarafta çok tepki... Karadeniz erkeği duygularını da, hayatını da ikiye bölmekte maharetli! Bay P.'den köylerde ya da Trabzon'da görmüş olabileceğimiz herhangi bir erkeğin gece mutlaka bu tarafta olduğunu, Karadeniz'in tüm kentlerinden, özellikle de haftasonları buraya akın olduğunu öğrenince hafif tedirgin olup AIDS meselesini gündeme getirdik. Bay P. meseleye hâkim ama çaresizdi: "Valla bizim insanımız hayvan. Adama prezervatif gösteriyorsun, ağzına alıp şişiriyor afedersin." Beş on yıl sonra Allah selamet versin! Peki bu yabancı rekabet karşısında yöre kadınlarının giyim kuşamlarında, kocalarına davranışlarında bir değişiklik olmuş muydu acaba? "Yok canım nerdee!" dedi bay P. hayıflanarak, "O bir kültür meselesi yani." Bu arada baktım bizim Semra gevşemiş üçüncü çayını söylüyor, telaşla, "Biz artık kalkalım," dedim. Neme lazım yaban ellerde...

Nesrin Tura

Evlilikleri yirmi yılı aşan kadınlar konuştu:

"Güven de gerekiyor, heyecan da

Ilk ve tek evlilik, yirmi yıllık bir beraberlik... Böyle yaşayan üç kadm yirmi yılı değerlendirdiler. Yaptıklarını, yapamadıklarını, pişman oldukları ve olmadıkları şeyleri anlattılar.

Ümit: Yuva kurmak ve karşılıklı anlaşmak için evlendim. Bizde anaerkil bir aile yapısı vardı. Yani erkekten korkmak yoktu. O yüzden evliliklere o gözle baktım. Genç kızken neysem evlendikten sonra da o şekilde olacak, kafa yönünden anlaşacağım bir insanla birlikte yaşayacağım diye düşündüm. Anlaşamadığımız konular olsa da üç aşağı beş yukarı o şekilde gitti. Tekdüze bir evlilik oldu. Tabii bu tekdüzelik üzerine düşündüğüm zamanlar oldu ama çalışan bir kadın olduğum için o kadar çok işim oluyor ki. Eşim çok iyidir. İşime hiç karışmaz. Yemek yapılmış yapılmamış, ütü yapılmış yapılmamış hiçbir şeyime karışmaz ama beceremediği için ister istemez bu işler benim üzerime kalıyor. Çocuk bakımı, çocuğu bakıcıya götür filan. Dolayısıyla bunları düşünecek zaman ancak tatillerde oldu. Gezmeyi, seyahati severim, akrabalarımı severim, eşim sevmiyor. Onun verdiği sıkıntılar oldu Bu sıkıntıları da eşimizle dostumuzla kendi aramızda bir arada vakit geçirerek aştık. Maddi sorunlar da bizi dışarıdan alıkoydu. Eşim biraz emlak sever, ev almaya yöneldik. Çocukların geleceği de güvencede olsun istedik. Onların eğitimi var tabii. Zaman içinde eşinde çok şey bulamazsan, o zaman susmaya, çocuklara yönelmeye başlıyorsun. Çevrende daha kötü evlilikler olunca bakıyorsun, aranı açmıyorsun. Hastalıklar, yarın ne olacak endişesi, aman bugünün kıymetini bilelim diye kendini teselli ediyorsun.

Güzin: Yirmi yaşında evlendim. O zamanlar küçük olduğumun farkında değildim ama bugün baktığımda çok küçük evlenmişim diyorum. Ben lise birdeydim, o son sınıftaydı. Sonra üniversiteyi kazandı, ben lise sondayken de nişanlandık. Ben çok âşık olduğum için derslerle pek ilgilenemedim, üniversiteyi de kazanamadım. Evlenmek için onun okulu bitirmesini bekledik. Okul biter bitmez evlendik. Çok âşıktım kocama, ilk yıllarımız hep flört havasında geçti. O zaman ilişkinin romantizmi nedeniyle iş güç pek umrumda değildi. Onun için onun işi hep benim işimden önemli oldu. O adım adım yükselirken ben iddiasız işlerde çalıştım. Zaten birkaç yıl sonra da bir oğlum oldu. Benim işten çıkış saatim belli olduğu için, oğlumun bakımı da bana kalmış oldu. O fırsat buldukça evle, çocukla hep ilgilendi ama bütün bu işler hep benim asıl işim oldu. Tabii çocukla birlikte giderek o flört havası azaldı. Çocuk, geçim derdi, iş problemleri öne çıktı. Ben hep ilişkimizi canlı tutmaya çalıştım, romantik bir havamız olsun diye çabaladım. Hafta sonlarımızı iyi değerlendirelim, el ele yuruyuş yapalım, tatile gidelim, hep bunları düşündüm. Mesela çocuğumuz küçükken tatilimizi ikiye bölerdik, birini çocukla, birini baş başa yapardık. Ama zaman geçtikçe ilişkiyi aynı canlılıkta tutmak mümkün olmuyor. Ona da haksızlık etmek istemiyorum. Benim işim kapıdan çıkınca unutulan işlerden. Onunki öyle değil, serbest çalışıyor, her zaman bir iş stresi yaşıyor, iş saatleri belirsiz. Bir de kadınlar ilişkiye daha çok kafa yoruyor, bizde de öyle. Ben daha çok ilgileniyorum ilişkimizle. Zamanla çocuğumuz büyüdükçe bende de annelik havası ağır basmaya başladı. Ama ilişkimizi canlı tutma çabası hep oldu. Monoton bir evliliğim olsun hiç istemedim. Kaç yıllık evliyiz, hâlâ akşam yemeklerine özenirim, arada birkaç kadeh şarap içelim, ara sıra yemeğe gidelim, Boğaz'da dolaşalım, sandala binelim, el ele tutuşalım, hep böyle şeyler isterim. Ama bunlar giderek azalıyor tabii

Canan, 43, ev kadını

Canan: Hiç düşündün mü niye azalıyor diye?

Güzin: Yirmi yıllık evliyiz, iki sene önce, ben kırk yaşındayken, oğlum üniversiteye hazırlanırken, isyan ettim. Oğlan kendi havasında, o da giderek uzaklaşıyor, onun da kendi dünyası var tabii, kocam işinde gücünde, ben onların peşinde. Birlikte olalım, hani akşam yemeğini birlikte yiyorsak bir muhabetle yiyelim diye çabalarken, dank etti kafama. İkisinin de kendi hayatı var, benim hayatım onlar. Bazen kendimi yalnız hissetmeye başladım. Bunda biraz benim de hatam var. Ben çok içe dönük yaşadım. Hep evim, ailem, kocam ön planda oldu, onlara bağımlı yaşadım. Gerçi pişman mısın diye sorarsanız, pişman değilim. Böyle yaşamak istiyordum, böyle yaşadım.

Ümit, 42, öğretmen

Canan: Hiç mi "keşke" dediğin bir şey olmadı?

Güzin: Oldu aslında. Kocamla evlendiğim için hiç pişmanlık duymuyorum ama keşke dediğim bazı şeyler var tabii. Mesela, keşke üniversiteye girmek konusunda ısrarlı olsaydım diyorum. Hemen çocuk yapmasaydım, otuz yaşında doğursaydım. Sonra ben iş konusunda hep iddiasız davrandım. Geliş gidiş saati belli olsun, ağır iş olmasın da parası da iyi olmasın, önemli değil diyordum. İş konusunda önüme çıkan fırsatların hiçbirisini değerlendirmedim. Bilemem ama geri dönüşü mümkün olsa iş konusunda daha atak davranırdım herhalde. Bir de ben biraz daha eve, koçama, oğluma yönelik yaşadım. Ben de hiç değilse onlar kadar dışa yönelseydim diyorum. Şimdi biraz bunu yapmaya çalışıyorum ama daha gençken de yapabilirdim. Bunları şimdi şimdi düşünüyorum, kendimi biraz yalnız hissettiğim zamanlarda aklıma bunlar geliyor. Dediğim gibi iki senedir bunları düşünüyorum

Ümit: Evliliğim çok fazla sorunlu sayılmaz ama tabii duygularımın derinine insem elbette sorun var. Öncelikle iş hayatında başarıyı çok severim, o da başarılı olsun isterdim. Orada da örnek olarak hemen kendimi düşünürüm. Ben olsaydım atılımlar yapardım, başarılı olurdum. Seyahati çok seviyorum, ilk yıllarda çocuklar engeldi, ama daha sonra bunu gerçekleştirebilirdim. Demek ki tembelim, başkasının teşviki gerekiyor herhalde. O arzumu da içime attım. Duygularımın derinine girmek istemiyorum. Sanırım evlilik zamanla alışkanlığa dönüşüyor. Kendimle ve eşimle bu konuların analizini yapmadık. Evlendik, üç aşağı beş yukarı bütün erkekler aynı diyorsun. Aldatmaz, dışarıda gözü yok, içkisi, sigarası, kumarı yok. Her şeyi benimle paylaşmayı sever, eve bir eşya alınacak olsa bana sormadan almaz. Onlarla yetindim ama mesela bana hediye almayı hiç bilmez. Kırılırım ama evde tek hâkim ben oldu ğum için bunu umursamıyorum. Dışarı birlikte çıkma konusunda benim hatam oldu, çünkü ben kendimi hep geri çektim. Kendimi daha çok çocukların yetiştirilmesine verdim. Örneğin hâlâ benimle denize gitmeyi ister ama ben kadın arkadaşlarımı tercih ediyorum. Evde tartışmalar olur, ama ben daha ziya de çevremdeki insanlarla ilgilendim herhalde. Geriye dönüp sorgulamadım. Galiba hep Polyanna gibi davrandım. Çevrende dayakları görüyorsun, aldatmaları görüyorsun. Benim eşim bana

gerçek anlamda bir kıymet gösteriyor. Ayrıca ben daha öfkeliyimdir. Geriye baktığımda bir yirmi yıl böyle geçti, bundan sonra da bir yirmi yıl daha geçer diye düşünüyorum. Çünkü vücut esnekliği artık. Yani şimdi seyahat etmeye bile isteğim yok. Bu durumumu değiştirmeye kalksam çözüm ne? Çocukları alıp gitmeye kalksam ne olacak, bu korkutucu. Mükemmel bir evlilik arama diye bir şey olamaz. Karşımızda apayrı iki kültürden gelen iki insan var. Ben maddiyata pek önem vermedim; hep istedim çatı katında oturayım ama gezeyim, seyahat edelim. Ne yazık ki her şey zamanla maddi yönlere kaydı. Biz görücü usulüyle evlendik ama iş arkadaşıyız. Ben ona abi derdim, çevremiz bizi birbirimize yakıştırdı. Annem ölmüştü, evlenmem bir yerde zorunluydu. Bana "çalıştırmaz" dediler, ben çalışacağım dedim, sesini çıkarmadı. Sonra denize girme sorun oldu. Küçük yerdi, tanıdık verdi. Bu sorun oldu, beni denize soktu ama ben girmediğim süre içinde o da denize girmedi. Fakat bunun kavgasını çok yaptık. Zamanla bunlar azaldı. Önceleri mayomun üzerine mini etek giyiyordum. Mesela biri geliyordu suyun içine çöküyordum. Bunlar üç dört sene sonra, çocuklar da büyüyünce değişti. Ben öğretmenliği benimsememiştim, hukuk fakültesini istiyordum ama çocuklarım küçüktü, yapamadım. Eşim engel olmadı bunlara. Belki eşim bana baskı yapsaydı farklı davranırdım. Yani bunları yapmadım, yapamadım, çok ısrarlı değilim sanırım. Tabii bu ideallerim içimde kaldı. Çok genç evlendim belki bunun da bir etkisi var.

Canan: Çok küçükken tanıştık biz de, beş yıl konuştuk, o zaman konuşma diyorduk, öyle ileri bir ilişki yaşanmıyordu o zamanlar. Sonra ben yirmi bir yaşındayken evlendik, evlilik öncesini de sayarsan yirmi altı yıldır birlikteyiz. Bizim evliliğimizi birkaç yıl önce sorsanız, mükemmel diye cevaplardım. Şimdi aynı şeyi söyleyemem. Bizim çok yakın arkadaşlarımız vardı, karı koca gençlik döneminden beri birlikte olduğumuz arkadaşlardı. Aynı yıllarda evlenmiştik, çok sık görüşüyorduk. Uç yıl önce adamın kendisinden on beş yaş küçük birisiyle birlikte olduğu ortaya çıktı, ayrıldılar. Adam sevgilisiyle evlendi hemen. Bizim ikisiyle de ilişkimiz devam ettiği için, adamın yaşadıklarına tanık olduk. Öyle böyle bir değişiklik değil yani, yeni karısıyla birlikte yüz seksen derece değişti. Evde bütün gece televizyonun karşısında uyuklayan adam canlı, genç biri oldu. Giyimi, kuşamı, her şeyi değişti. Arkadaşımla özel konuları da konuştuğumuz için biliyorum, mesela ayda bir kez filan sevişirlerdi, bu karısıyla kumrular gibi el ele diz dize oturuyorlar, yanımızda opuşuyorlar. Ben sinir oluyordum ama hissettim ki, benimki ona özenmeye başladı. Bir süre sonra bana, "Hayatımızı değiştirelim," demeye başladı. Ben anladım, bu gidiş iyi değil, sonra bir gün pat diye, "Ben gidiyorum," dedi. Oğlan tam üniversite sınavı öncesinde, hiçbir sorumluluk duymadan gitmeye karar verdi. Çok zor birkaç ay geçirdik. Sonunda gidemedi ama benim içimden bir şeyler koptu. O kadar yıl ben hiçbir karşılık beklemeden elimde ne varsa ona verdim. Her şeyi paylaştım. Evimi, paramı, ailemi, duygularımı. Ve bizim hayatımız böyle devam edecek, biz böyle huzur içinde birlikte yaşlanacağız diye düşünüyordum. Ayrılık hiç düşündüğüm bir şey değildi. Zaman zaman problemlerimiz olduğunda da hiç aklımdan geçmedi. Bizim bir gecemiz bile ayrı geçmedi. Annemlere bile o olmadan gittiğim sayılıdır. O kadar iç içe bir ilişkimiz oldu. Ama o dönemdeki tavrı beni çok etkiledi. İlk defa onsuz bir hayat düşünmeye başladım. Önceleri bu fikre asla tahammül edemiyordum. Onsuz nasıl yaşanır bilmiyorum ki, çocukluktan çıktım, onunla beraber olmaya başladım, bugüne kadar beraberiz. Sonra öyle hırlı gürlü, kavgalı, gürültülü bir ilişkimiz yok. Huzurlu bir hayat tutturmuşuz gidiyoruz. Aslında arkadaşından etkilendiğini hissetmeme rağmen şok oldu benim için yaptığı. İşte o zaman çok düşündüm. Onun için yaptığım pek çok şeye pişman oldum. Mesela biz evlendiğimizde Ankara'da yaşıyorduk, o iş imkânı daha çok diye İstanbul'a yerleşmek istedi, hemen kabul ettim. Ben ailemin tek çocuğuyum, ailem de bizim peşimizden buraya taşındı. Babamın bir dairesi vardı, onu sattırıp ona sermaye olarak verdirdim. Ben bir çocuk daha yapmak istiyordum, o istemiyor diye ikinci çocuk yapmadım. Halbuki ben tek çocuk olmanın sıkıntısını çok yaşadım, bu konuda çok kararlıydım, sırf onun için yapmadım. Çok şeyden vazgeçtim onun için. Hayatımı ona göre programladım ama o yirmi beş yıllık ilişkiyi bir kalemde silmeyi göze aldı. İki sene aralıksız düşündüm, tadım tuzum kalmadı. Bir yandan böyle olsun istemiyordum, olanları unutayım, çünkü onsuz yaşamak da zor geliyor, olanları unutup iyi davranayım ki, ona da gitmesi için bahane olmasın, ama bir yandan da içimden gelmiyor. Hatta o bana sarıldığı zaman, bir hoşluk yaptığı zaman bile irkiliyordum. Sonra şu sonuca vardım: Ben o olmadan da yaşamayı, mutlu olmayı öğrenmeliyim. O olmadan mutlu olmayı düşünmek derken başka bir erkek anlamında demiyorum, başka bir erkek düşünemiyorum.

Güzin: Ben de başka bir erkek düşünemiyorum ama son birkaç aydır bir merak duygusu başladı bende, başka biriyle nasıl olur diye. Düşünüyorum, tamam biz iyi anlaşıyoruz, ben onu hâlâ seviyorum filan ama, mesela bir başka adamla bir yakınlaşma yaşayamaz mıyım diye merak ediyorum. Senin eşin arkadaşına özenmiş ya, ben de bir arkadaşıma özendim. Benim de uzun bir evlilikten sonra boşanıp yeniden evlenen bir kadın arkadaşım var, ben de ona özeniyorum. Benim hiçbir erkekle herhangi bir yakınlaşmam olmadı. Zaten olmasının da koşulları yok. Geniş bir iş çevrem, kocamdan ayrı bir sosyal hayatım yok. Her yerde çift olarak varız. Ben biraz da romantik bir insanım, en çok aşk filmlerini izlerim mesela, eskiden severek beyaz dizi okurdum. Şimdi o beyaz dizilerdeki adamlardan biri gelse, benimle ilgilense, benim etkilenmemem mümkün değil. Kocamdan ayrılmayı hiç düşünmüyorum, hiç istemem böyle bir şey, ama aşk yaşamaya özeniyorum. Benim o özendiğim arkadaşım, eski kocasıyla da iyi denecek bir cinsellik yaşıyordu ama bu kocasıyla cinsellik yaşamaktan çok daha fazla zevk aldığını söylüyor. Yeni kocasının cinselliği daha iyi bilmesinden değil, yeni oldukları için heyecan var ilişkilerinde. Benim de heyecan duymaya ihtiyacım var aslında.

Canan: Tabii ilk günlerdeki gibi cinsellik heyecanlı yaşanmıyor zaman geçtikçe. Ama giderek birbirini tanıdığın için, ilk zamanlardaki utangaçlığını attığın için, vücudunu keşfettiğin için daha doyumlu yaşanıyor. Sonra ben heyecanın gelip geçici olduğuna inanıyorum. Heyecanın ömür boyu süreceğine inanmıyorum. Benim şimdi en çok güvene ihtiyacım var. Ben de şimdi diyorum ki, hayatta en güvendiğim insan, birbirimize o kadar emek vermişiz, o kadar sevmişiz, o kadar tanımışız, bir gün gitmeyi göze aldı. Yeni birisine ne kadar güvenebilirsin ki? Belki o kadar güven istemek, o kadar güvenmek de yanlış ama bunu becerenler de var. Annemle babam neredeyse elli yıldır birlikteler, birbirlerini öyle derinden kırdıklarını hatırlamıyorum. Bir tanesi grip olsa, öteki de üzüntüden yatağa düşüyor, abartıyorum ama bu kadar düşkünler birbirlerine. Ben de böyle bir ilişki istiyorum. Bu kadar önemsenmek, bu kadar güven duymak istiyorum.

Güzin: Bir de şöyle düşün, hem güven yok, hem heyecan yok, bari heyecanlısı olsun.

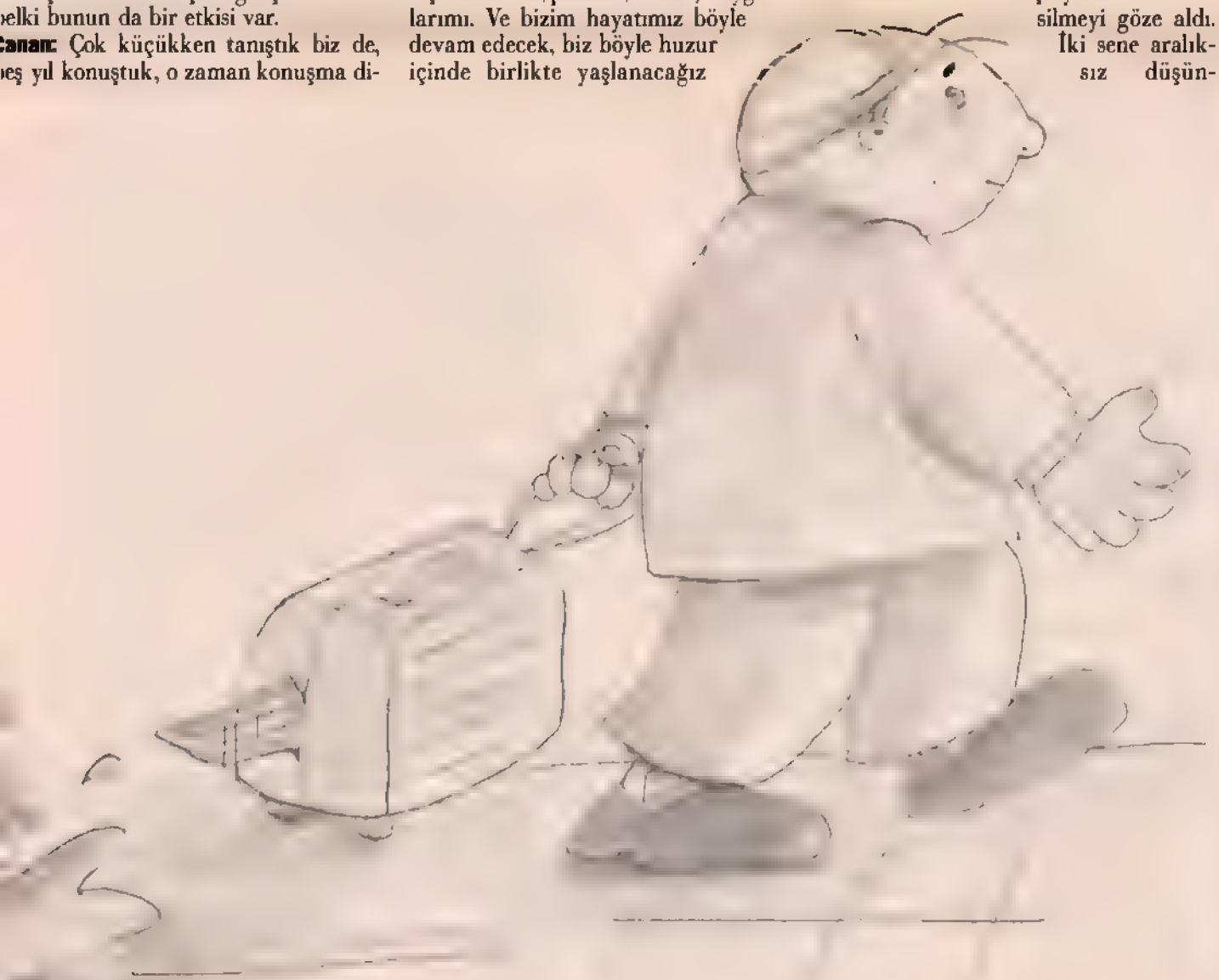

Baba, valla ben kötü bir şey yapmadım...

Arabadan inen adam kadını beceremedi ve de üstüne üstlük arabayla da ezip öldürüp atamadı ya bunun hıncıyla kadına bir iki vuruyor.

Geceydi, saat on ikiyi bulduğunda, kalk yat, dedim kendi kendime. Geceyi parçalayan "İmdaaat" sesi çınladığında henüz uyku ile uyanıklık arasındaki o bölgede gezinip duruyordum. Hay allah, dedim kendi kendime, yine herifin -teki karısını dövüyor herhalde. Pencereye fırladığımda neredeyse bütün evlerin ışıkları yanmıştı.

Kırmızı bir BMW yokuşta duruyor, bir kadın, "Polis çağırın, kurtarın beni," diye haykırıyor. Kadın koşarken araba hızla geriye doğru geliyor, kadın can havliyle karşıki binanın bahçesine atıyor kendini Arabadan bir adam iniyor, yokuşun köşesindeki ağaçtan kadını göremiyorum. Mahalleli olay yerine koşturuyor, arabadan inen adam kadını beceremedi ve de üstüne üstlük arabayla da ezip öldürüp atamadı ya bunun hıncıyla kadına bir iki vuruyor, seslerden anlıyorum. Görüntü ağaçlardan kurtuluyor, adam kadının koluna yapışıp karşıki binadan çıkan bir adamın kucağına fırlatıyor; "Parasını ben verdim, al sen s.k," diye bağırıp hızla arabaya yöneliyor, öteki arabadaki gaza basıyor ve araba gecenin içinde, yokuşun ucunda gözden kayboluyor. Yirmili yaşlarında olduğu söylenen genç kadın korku içinde kopuk kopuk anlatıyor başına gelenleri çevresindekilere... Kadın "Polis" diye bağırdığı için polise haber verilmiş, birazdan polis gelecek. "Beni Beşiktaş'ta adres sormak için arabaya aldılar, kaçırdılar, tecavüz edeceklerdi," diyor. Kadın alkollü, çevresindekilerin tavrı değişti, "Kızım iyi de gecenin bu saatinde elin herifinin arabasında ne işin var, bu ne biçim kaçırmak, taa Maltepe'ye gelmişsin. Hem içkilisin," gibi konuşmalar kadının etrafını sarıyor. Genç kadın korku içinde kıvranıp yalvarıyor, "N'olur bırakın gideyim, polis gelmeden gideyim, ayağınızın altını öpeyim, polise kaçtı dersiniz, ailem duyarsa öldürür beni, bakın korkudan altıma işedim, kurban olayını..."

Kurbansın zaten, farkında bile değilsin. Gençsin, belki canın bir kaçamak yapmak istedi, sonra korkup vazgeçtin; belki fahişelik yapıyorsun fiyatta anlaşamadın... neyse ne... kurbansın. Sen kimsin de erkeklik organı tavana vurmuş adamlarla fink atıyorsun...

İçimin tavan arasından küüut diye yere çakılmışım. Aralık pencereden titreyerek bakıyorum geceye. Sol elimle sağ kolumu tutuyorum, kolum zonkluyor. Sanki o adamın parmaklarım geçirdiği kol benim kolum, o cümle yankılanıp duruyor beynimde, "Parasını ben verdim, al sen s.k..." Yanar döner ışıklarıyla ekip otosu geliyor, kız çırpmıyor, polisler, "Korkma, niye korkuyorsun," diyerek onu ekip otosuna atıp götürüyor; mahalleli "Neyse çok şükür, ölen kalan olmadı," diyerek, yorumlar yaparak sakin evlerine dönüyor. İnsanlarını habire ölüp kalanın olmadığına şükrettiği bir ülkede yaşıyor olmak üstüne artık düşünemiyorum bile.

Aralık perdeye tutunmuş, öylece duruyorum, kalbim küt küt atıyor, içerden oğlumun mışıltısı geliyor kulağıma, bacaklarım suda şişmiş iki kütük gibi ağır. Sanki bacaklarımın arasında sıcak bir ıslaklık var, sanki onunla birlikte ben de işemişim gibi, yerimden kımıldayamıyorum. Sanki o ekip otosunun içindeyim, bir yere gidemiyorum; pullu kavaklar rüzgârla kımıldanıp duruyor, ay tepede her yeri ışığa boğmuş

İnadına sigaram bitmiş, sürükleyerek balkona atıyorum kendimi, sandalyeye yığılıyorum. Kurban bayramlarında kesildikten sonra seyiren koyunlar gibi her yerim seyiriyor, sanki herkes bana bakıyormuş gibi geliyor. Ay ışığının altında sanki çırılçıplağım; o an evime giren çıkan bütün erkekleri balkona dizip insanlara bağıra çağıra bakın şu var ya şu benim eski kocam, şu saçı uzun olan oğlumun gitar hocası, bu gözlüklü yalnızca bir dostum, şu öteki de öyle, şu bıyıklı da. Valla hiç biriyle yatıp kalkmıyorum derken yakalıyorum kendimi içimde, oğluyla birlikte yaşayan, tomarla gazete dergi alan, bakkalın, manavın, kapıcının, komşunun "yazar hanım" gözüyle baktığı ve "tuhaf" bulduğu biriyim ben. Sonra yalnız yaşadığım için, herhalde "potansiyel kötü kadın"ımdır. Eskiden kulak asmazdım hiçbir şeye, korkmazdım ben bi şeylerden, oğlum büyüdükçe korkum da büyümeye başladı. Ya da yıllardır "orospu" olmayalım diye bize belletilen, akıllandıkça unutmak istediğimiz şeyler çıkıyor bilincimizin üstüne.

Yedi yaşlarımdayken deniz kıyısında top oynarken (abim, ben, bir de oradaki bir oğlan çocuğu, onlar da on yaşlarındalar) babamın o korkunç biçimde bana seslenişi, "Orospu mu olucaaan?" sonra yediğim tokatla şöyle bir havalanıp kıçımın üstüne kuma çakılışımı... Orospu ne demek bilmiyorum, bunu karşı cinsle ilişkilendiremeyecek kadar da küçüğüm, herhalde top oynamakla ilgili bir şeydir diyorum zırıldanırken kendi kendime, iyi de tokat yediğime göre demek top oynamakla orospu olunuyor ve top oynamak da orospu olmak da kötü bir şey herhalde. Ağlıyorum ve içimden hep şunu söylüyorum, baba, baba valla ben kötü bi şey yapmadım, ufacık tefeciktim, top oynadım, acıktım...

Filiz Özdem

Size soruyorum!

Kocam annemin hayatıma çok büyük bir kolaylık getirdiğini görmek istemiyor. Evde donla gezemediği için çok rahatsızmış.

Bir üniversitede öğretim görevlisi olarak çalışıyorum. Beş buçuk yaşında bir oğlum var ve dünya tatlısı bir kocam. Tatlı dilli, mutluluğu her an yaşayan ve yaşatan biri. Oğlum kreşe gidiyor. Okullar kapandıktan sonra annem yeğenimi alıp bize geldi. Oğlum annem sayesinde yaklaşık olarak bir aydır evde ve hayatından memnun bir şekilde gününü televizyon seyrederek, bilgisayar oynayarak, koltukta uzanarak geçiriyor. Kolay değil sabahtan akşama kadar evden uzak kalmak, oğlum da yoruldu kreşe gitmekten. Şu anda o kadar mutlu ki anlatamam. Sadede gelecek olursak; kocam evde donla gezemediği için çok rahatsızmış Annemin hayatıma çok büyük bir kolaylık getirdiğini göremiyor ya da görmek istemiyor. Annem akşamları ben eve gittikten sonra kendi evine gidiyor. Sabahları sekiz buçuk gibi geliyor. Annem geldikten hemen sonra evden çıkıyoruz. Hangi aralıkta don giyemediğini anlamış değilim. Bazen misafirim olunca kalmasını ben istiyorum. Misafir varken de don giyebileceğini zannetmiyorum. Benim cevabım "Tatlım çocuğumuz için biraz fedakârlıkta bulunmalıyız," oluyor. Sonuç... Sonuç ortada, yine alttan aldım. Doğru davranış bu muydu acaba... Yoksa cevap ters bakış, kırıcı bir söz mü olmalıydı... dedim vee... ertesi gün aynı konuyu açıp "Öyleyse sen bak çocuğa," dedim. Bana, "İşe götür," dedi. Sevgili arkadaşlar bu Hint kumaşına, kendi hayatımdan bile değerli gördüğüm bu insana ne demeliyim ..

Safiye Kaya

Bu sayfaya yazan, tanıklıklarını, deneyimlerini, ilişkilerini bizimle paylaşan okurlarımıza teşekkür ederiz.

Sınırlar

Sizin sınırlarınız nereye kadar?

Sınırlar adlı kitabı yeni bitirdim. Kitabın son sayfasını çevirdiğimde tekrar okuma isteği doğuyorsa, kendime küfürlerim kendimle konuşmalara dönüşüyorsa ya da yanlış zamanda ve yerde doğuşuma lanet okuyup ah keşkem türküleri söylemeye başlıyorsam, o kitap tam da bir baş belasıdır.

Kitabı okuyunca insan sınırlarının ne denli evrensel olduğunu görüp şaşırıyorsunuz. Biraz da rahatlıyorsunuz. Ortak kayıpları yaşayan insanların dünyanın bir yerlerinde yaşadığını, hem de hiç az olmadığım görmek, yalnız olmadığınızı bilmek bile moralinizi olumlu etkiliyor.

Kitap, Amerikalı yazarlar tarafından yazılmış. Vay be, Amerika'da bu konu böyle ise, bunca sınırsızlığımıza rağmen ayakta kalabildiğiniz için, "Ben de neymişim?" bile diyebilirsiniz. Sınırlarımı koyabilseydim, yaşamımda neler, nasıl olurdu pişmanlığını; neden koyamadım sorgulamaları izliyor.

Sınırlarımızı kime, ne kadar koyabildik sorgulaması, kendimize yolculukla iç içe. Hangisi önce başlar, ikisi birlikte mi gelişir? Yoksa böyle bir başlangıç sırası koymak mı yanlış? İçimize yolculuk; hani o, birgün bir şeyleri fark ettiğimizde mi, yanlış bir yerlerde olduğumuzu hissettiğimizde mi, yaşımız ne olursa olsun içimizde hâlâ bir şeylerin kıpırdandığını duyduğumuzda mı, ölüme ve hüzne dair bir çok davranış, inanışın geçer değer olmasına rağmen gülmeye duyduğumuz özlemde mi, ağız dolusu gülmelerimizin "eyvah kötü bir şey olacak galiba" korkusuyla kesildiği anlardaki gücenikliğimizde mi, pespembe bir elbise almak isterken gönlümüzde bir şeylerin lacivertlere ve grilere bakmamızın daha iyi olacağını hissettirmesinde mi, içimizde bir şeylerin somutlaşıp dışarı çıkmaya çalıştığı günlerin aklımızdaki ambargolara çarptığı zamanlarda mı başlar. Bu yolculuğa çıkmak ya da çıkmamak için ne çok nedenimiz vardır, kim bilir?

Bir yanımız beş yaşını duyumsarken, diğer yanımız bir yaşım yaşayabilir. Yol ayrımının çaresizliğine düşebiliriz. Zor yolculuklar sonu en iyi olanlardır diyenlerdenseniz, kitabı alıp okuyun, derim. Sonra sıra kitabı paylaşmaya geliyor. Hani paylaşılınca çoğalır veya azalır ya bazı şeyler.

Birgün yalnız geziye çıkmak istediğinizi söyleyin evdekilere; bunun hakkınız olduğunu, çok sıkıldığınızı. "Ne o, bu yaştan sonra yeni maceralar mı arayacaksın. Yiyorsun, içiyorsun. Bak borcumuz da yok artık. Yarım gider alışveriş yaparsın. Kilon fazla ama beraber bir şeyler buluruz. Ya da sen kendin al. Şöyle ağır renkler olsun, yaşına-başına uygun. Gezmeye de gideriz. Memetler, bu yaz bizi yazlıklarına çağırıyor. Sizin yemekleriniz gibi yok. Biz alışverişi yaparız, siz de marifetlerinizi gösterirsiniz artık. Sen denize girmezsin zaten. Bu saçmalıkları bırak. Bak her şeyin var."

Sınırlarımız nelere feda edilmiştir. Ama denemekten ne çıkar. Ya da, hiç farkına varmadan yaşamaya koşullanmışlığımızı sarsmanın anlamı yok deyip fark etmediğimizi zannederek yaşamayı da sürdürebiliriz tabii. Seçim sizin mi?

Sınırlarımız için çıkabileceğimiz ya da çıkamayacağımız yolculuklar için hepinize kolay gelsin diyorum. Bu yanımız kitapta mutlaka var ve bu yanlardan ne çok kitap çıkar diye düşünüyorum. Fransa'da, İran'da, Tayland'da, İsveç'de vb. kadınlar sınırlarını nelere feda ediyorlar, kim bilir?

Esra Dönmez

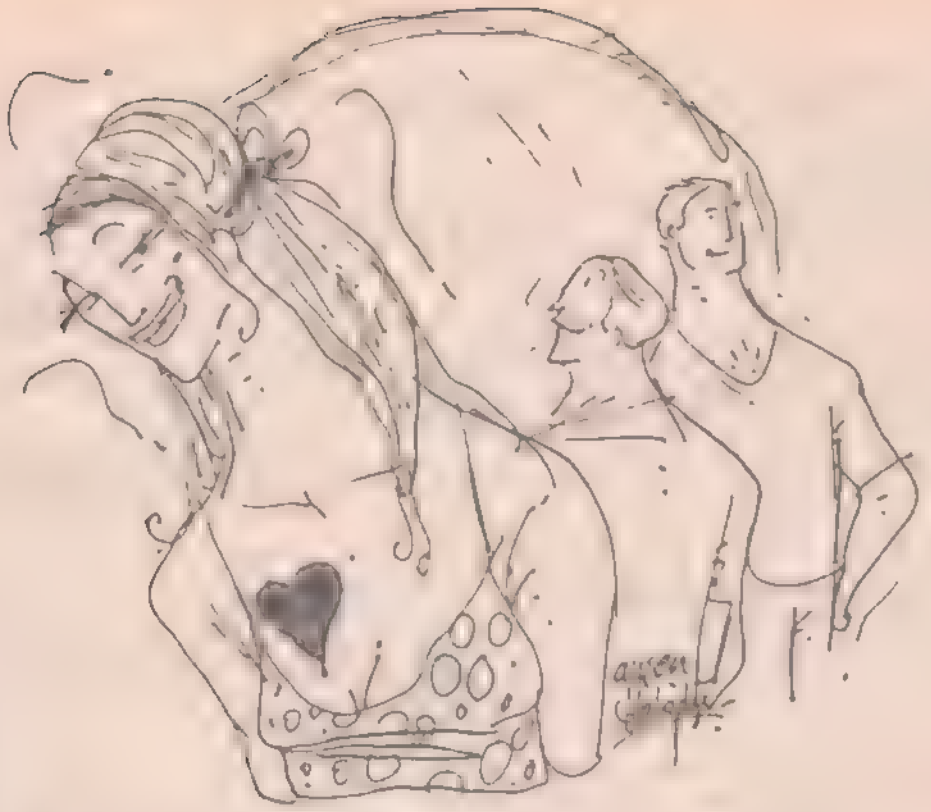

Kimi seveceğime ben karar veririm

Dokuz çocuklu bir ailenin en küçük kızı olarak, ailemin gözünde hiçbir zaman büyümedim. Aslında diğer kızlar da, yani ablalarım da sürekli kontrol edildiler, özgür değillerdi. Ama ablalarım da beni kontrol ediyorlardı. Üniversiteye giden tek kişi olarak bütün dikkatleri üzerime çekmiştim zaten. Son sınıfta, iki buçuk yıldır çıktığım erkek arkadaşımla evlenmek istediğimizi söylemeye başladım. Ablamlar bunu anne ve babama duyurmadan beni vazgeçirmeye çalıştılar, uzun nutuklar çektiler. Ben her nutuktan sonra evlenmeye daha çok karar veriyordum. İstanbul'da okuduğum için beni çok denetleyemiyorlardı.

Evlenmeyi düşündüğümüz tarih yaklaşınca durumu anneme ve babama söylemek istedim ancak ablamlar buna da izin vermediler. Babamın asla kabul etmeyeceğini söylediler. Ben de babamdan zaten korkarım, konuşmaya cesaretim yoktu, ancak ben İstanbul'da iken telefon ettim ve telefonda söyledim. O da, "Senin kimi seveceğine ben karar veririm," dedi.

Her şeye rağmen evlenmek için gün aldık, nikâhımızı yaptık, düğünümüzü yapmadan bir gün önce ablamlar savcılığa suç duyurusunda bulunmuş: "Kızımızı zorla nikâhladı," diye. Biz eşim ile birlikte benim memlekete gitmişken, babam ile konuşmak ve onu razı etmek isterken eşimin ailesi durumu bildirdi. Eşimin memleketine gitmek ve ifade vermek zorunda kaldık.

Ablamlar üşenmeyip eşimin memleketine gelmişler ve dilekçeyi oranın emniyetine vermişlerdi. Biz eşim ile birlikte ifademizi verdik. Ablamlar beni tehdit ettiler, hayatım boyunca rahat bırakmayacaklarını söylediler. Aynısını eşime de söylediler. Biz de inadına devam ettik ve düğünümüzü yapacağımızı söyledik.

Sonra İstanbul'da yaşayan ağabeyim (o da ablamlarla gelmişti) ve eşimin aile büyükleri konuştular, anlaştılar ve biz kma gecesini yaptık. Ertesi gün de düğünü yaptık. İki ablam ve ağabeyim gönülsüz katıldılar.

Düğünden hemen sonra eşim, ben, kayınvalidem, kaynatam ve eşimin amcası bizim memlekete, ablamın evine gittik. Büyüklerimiz böyle anlaşmışlardı. Babamın ve annemin ellerini öpecektik. Meğer hepsi yalanmış ve amaçları beni orada tutup aramızda hiçbir cinsel ilişki olmadan boşanmamızı sağlamakmış. Bunu bizim memlekete varınca öğrendik. Ben artık bayılacağımı düşünüyordum, ayakta zor duruyordum. Babam zaten bizim yüzümüzü görmek istemedi. Annem geldi ablamın evine. O da aynı fikirde idi. Bana ve eşime hakaretler ettiler, hepsine sustuk. Çünkü oradan kurtulunca bir daha hiç geri dönmeyecektim, durumu idare ediyordum. Baktım ki beni bırakmaya niyetleri yok, dedim ki; bizim aramızda cinsel ilişki oldu. Hem de bin defa. Artık robotlaşmıştım ve ne yapacağımı bilemiyordum. Akıl ve ruh sağlığımı korumak için bütün savunma mekanizmalarım devreye girmiş, ben duyarsızlaşmıştım. Ablam beni doktora götürdü, bekâret kontrolü yaptırmak için. Ben de gittim. (Şimdiki aklım olsaydı kesinlikle gitmezdim, bu tecavüzün bir başka türü idi.) Doktor, kızlık zarımın geniş olduğunu, ilişkide bulunmuş olsam bile bekaret raporu alabileceğimi, hatta doğum yapana kadar kızlık zarımın yırtılmayacağım söyledi. Ablam şaşırmıştı, yine benim sözüme güvenmek durumunda kalmıştı. Doktordan çıkarken, "Bak bekâret raporu alabilirmişsin, istersen bu işi yapmış olsan bile boşanıp başkası ile evlenebilirsin," dedi. O başkası da zaten hazırdı. Ben ise "Senin namus anlayışın bu ise benim söyleyeceğim bir şey kalmadı," dedim.

Eşim ve ailesi ile birlikte önce onun memleketine, sonra da İstanbul'a evimize geldik. Güzel bir tatil yaptık ve bu olayın etkisinden kurtulmaya çalıştık. Şimdi eşim ve ben mutluyuz. Neredeyse bir yıl olacak. Eşimin ailesi de bizi desteklemeye devam ediyor.

Önerim şu: Kendini kurtarmış ve karşısındakine (arkadaşına) güvenen hiçbir kız baskılara boyun eğmesin ve hayatı için, özgürlüğü için savaşmaktan vazgeçmesin.

Nezihe Elik

"Ne günlere kaldık? Kadınlar memur olur mu?"

Kadınların memur olma mücadelesi Meşrutiyet yıllarına kadar uzandığı halde, 50'lili yıllarda erkekler hâlâ bunu tartışıyordu. Örneğin, *Resimli Hayat* dergisinde çıkan bir yazıda çalışan kadınları beşe ayırmışlar. Meslek sahibi kadınlar, yaşlı kızlar, evli kadınlar, koca bekleyenler, genç kızlar...

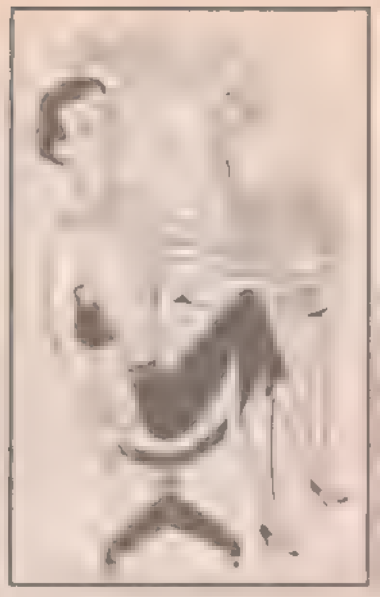

Meslek sahibi kadın memur, takdir, hayranlık beklemez görünür ama siz bildiğinizden şaşmayın!

Kadınların memur olarak çalışmaya başlamaları Meşrutiyet'in ilanından sonra gerçekleşmiştir. Üst üste gelen savaşlar kadınların memur olarak işe alınmalarında etkili olmuş; kadınlar ihtiyaç nedeniyle işe alınmış ve savaş bitip erkekler dönünce işlerine son verilmiştir.

İlk kadın memureler, dergimizin önceki sayılarında da belirtildiği gibi, Nisan 1914'te büyük mücadeleler sonucunda Telefon İdaresi'ne kabul edilen kadınlardır.[1] Ardından birçok alanda kadınlar görev almaya başlamıştır. Maliye Nezareti'ne memur olarak giren Nimet Günaydın anılarında, toplumun, kadınların memur olarak çalışmalarını inanılmayacak ve garip bir olay olarak gördüğünü belirtir.[2] Erkeklerin savaşa gitmeleri üzerine Maliye Nezareti kadın eleman alınacağına dair ilan verir ve çoğu insanın da bu ilana tepkisi, "İş kadınlara mı kaldı? Aklı başında bir hanımı erkekler arasında vazife görür mü?" şeklinde olur. Birçok kadın bu ilana başvurur; Nimet Günaydın. sınavı birincilikle kazanır ve Muhasebe-i Umumiye bölümüne şef olarak tayin edilir. İş yerinde çalışan odacı, kadınların memur olarak çalışmalarına inanamaz ve iki de bir "Ne günlere kaldık? Kadınlar da memur olur mu?" der ve güler. Muhasebe-i Umumiye bölümünde kadınlara ayrı bir oda tahsis edilir ve kapısına "Hanımlara mahsustur. İçeri girmek memnudur" yazılı bir levha asılır. Odaya sadece katip girebilir ve onun da yüzüne bakmak çok ayıptır. Savaş nedeniyle işe gidip gelmek çok zordur. Nimet Hanım ın işe gitmesi iki saatini almaktadır. Aile doktoru ona işten çıkmasını ya da hiç değilse kafası yorulduğu için hesap işi yapmamasını salık verir. Nimet Hanım. erkekler işlerine dönünceye kadar çalışmaya devam eder. Çoğu kadın ise işini bırakmak istemediği halde, erkekler eski görevlerine döndüğü için işlerine son verilir.

1950'li yıllara geldiğimizde ise, aradan çok uzun yıllar geçmesine rağmen kadınların memur olarak çalışmaları hâlâ bir alay konusudur. 1953 yılının *Resimli Hayat* dergisinde yer alan bir yazıda, kadın memurların başka bir yaratık olarak tanımlandığım görüyoruz.[3] Yazı, "Kadın Memurları Nasıl İdare Etmeli?" başlığını taşıyor ve erkek yöneticilere yönelik bir yazı olduğu her halinden belli. "İş hayatında kadınlar üzerinde başarılı bir kontrol ve idare sistemi kurabilmek için onların hangi hususlarda erkeklerden farklı olduğunu iyice anlamak ve buna göre hareket etmek gerekir. Fakat bu muameleyi katiyen hissettirmemeğe çalışmalıdır." Yazıya gore kadın ve erkek tamamen farklıdır ve bütün eşitliğe rağmen girişkenlik ve idare erkeklere ait bir yetenektir. Kadınlar fiziksel ve ruhsal eksikliklerinden ötürü bu alanda tamamen yetersiz kalmaktadırlar. Kadın, uzun süre ayakta durmaya dayanamaz, devamlı olarak aynı iş üzerinde yoğunlaşamaz, her olayı şahsi olarak düşünür, işleriyle ilgili hiçbir eleştiriyi kabul edemez ve şahsi olarak alır. Bu ve benzeri görüşlerden sonra kadın memurları yönetmeye ilişkin bir takım altın kurallar verilir:

"• Tenkidinizi mümkün mertebe teşvik ve hayranlığa bağlamaya çalışın.

• Yanlış anlaşılmaya müsait fikirler ileri sürmeyin, yaptığı işi beğendiğinizi açıkça ifade edin.

• Kadınların erkeklerden çok daha fazla takdir beklediklerini unutmayın."

Bu ipuçlarını pekiştirmek için kadınların ne kadar mantıksız, düşünüş tarzlarının ne kadar yanlış, dedikoducu ve aptalca birer moda düşkünü olduklarından söz edilir. Fakat kadınların hakkım yememek için, ne kadar hassas olduklarını belirtmeden de geçemezler. Yazıda kadınları kendi aralarında beş gruba ayırmışlardır:

"1. Meslek Sahibi Kadın: Kendi seçtiği yolda ileri gitmeyi, başarılı olmayı prensip edinmiştir. Bu hususta herhangi bir erkekten farklı olmadığım söyler. Bu tipleri idarenin en tehlikeli tarafı onun bu arzularına, düşüncelerine uymaktır. Bunların idaresi şöyle olmalıdır: **a.** Takdır, iyi soz, iltifat beklemediğini söylemesine aldırış etmeyin. **b.** Kendisine başarabileceği işler verin. **c.** Hata yaptığı zaman üzerinde fazla durup başına kakmayın.

2. Yaşlı Kızlar: Her bekâr kadın bu sınıfa girmez. Bu tipin meslek sahibi kadından farkı, yaşlı kızların evlenmeyi çalışmaya tercih etmeleridir. Çalışması da sırf bu yüzdendir. Patronu hayatında mühim mevki işgal eder. Dostlarına, arkadaşlarına, sık sık sizden bahseder; meziyetlerinizi büyütür, size büyük bir bağlılık gösterir. Yahutta tamamen aksi olur, sırf kusurlarınız üzerinde durarak yalnız bu noktaları görür. Bunların idaresi ise şöyle olmalıdır: **a.** İş arkadaşlarını sıkıyorsa mani olmaya çalışın. **b.** Daha tecrübeli olduğunu hissettirecek şekilde ek vazifeler verin. Diğer kadın memurların kıskançlığı bu şekilde önlenebilir. **c.** Zaman zaman işinde göstereceği başarısızlıkları yüzüne vurmayın, başarılarını hatırlatmak özellikle faydalı olur.

3. Evli Kadınlar: Bu tip kadınlar yaşlarından dolayı sorumluluk sahibidirler. Gayet verimli ve muntazam çalışırlar. Yalnız işlerinin yanı sıra evişlerine de bakmak zorunda olduklarını unutmamak gerekir. Bu kadınlara şöyle davranmak gerekir: **a.** Talimat verirken lüzumsuz teferruatla onu sıkmamağa çalışın. **b.** Fazla mesai yaptırmaktan mümkün mertebe kaçının. **c.** İş hakkında kendi fikirlerini beyan imkânı verin, hatta bu hususta cesaretini arttırın. Tecrübelerinden istifade edilebilir.

Sık sık boşanan gözyaşları karşısında onların asılsız olmalarını bekleyiniz.

4. Koca Bekleyen: Bu tip kızlar belli bir gaye veya yükselmek, ileri gitmek için değil de laf olsun diye çalışırlar. Bekledikleri münasip kocayı bulana kadar vakit geçirirler. Bu bakımdan kendilerini tamamen işe verip, dikkatini yoğunlaştıramamak tehlikesi mevcuttur. Böylelerinin cesaretini ve verimini arttırmak için tavsiyeler: **a.** İşinde bir gaye aşılamaya çalışmaya, çalışmanın önemini anlatmaya çalışın. **b.** Kendine hürmet hissini kuvvetlendirin. İnsanlar arkalarında başarısızlıklarla dolu bir sicil bırakmak istemezler. **c.** Bütün bunlar fayda etmezse disiplini sıklaştırın.

5. Genç Kızlar: Çocuk yaştaki bu yardımcılar bir dereceye kadar çahştıkları yerleri süslerlerse de henüz kâfi bir olgunluk derecesine ulaşamamış olduklarından bir çok hususlarda canınızı sıkıp, üzerinize yük olabilirler. **a.** Fazla yumuşak başlı görünmeyin. Ekseri babaları gibi hiç olmazsa haricen ciddi, oyalanmaya gelmez görünün. **b.** Bilmediği şeyler pek çoktur. Bu hususta kendisine yardım edin. Acemilik derecesini atlattıktan sonra iyi bir memur olabilirler. **c.** Gençliğin verdiği bazı halleri hoş karşılamasını bilin."

Altın kurallar burada da bitmiyor. Yazıya göre kadınlarla çalışmanın en zor yanı zaman zaman boşanan gözyaşlarıdır. Hatta kimi kadınların en etkili silahı gözyaşlarıdır. Bu konuda patronlara, kadınların sahte gözyaşlarına aldanmamaları sıkı sıkı tembih edilmektedir. Yazının sonu ise, iş yerlerinde kadın ya da erkek olmanın çok önemi yoktur önemli olan başarıdır, diyerek yazının içeriği ile çelişkili bir şekilde bitiyor. Çalışan kadının ruh halini şöyle tanımlıyor "Kendisine dürüst muamele ve haklarına hürmet edildiğini hisseder, bulunduğu yerde manen rahat ederse, minnettarlığını iyi bir işbirliği ve temiz çalışması ile ispat eder." Günümüzde de erkeklerin, kadın çalışanlar hakkında düşünceleri ne ölçüde değişti? Haydi bir düşünelim...

Kadın memurlarınız bir kaç kişi iseniz zaman zaman aralarında konuşmasına fırsat verin. Kadınlar toplu halde konuşarak daha çok verimli olurlar.

Feryal Saygılıgil

Kaynaklar:

1. Feryal Saygılıgil, "Osmanlı'da İlk Müslüman Memureler" *Pazartesi*, sayı: 17, Ağustos 1996.
2. Nimet Günaydın, "İlk Kadın Memurlar", *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı: 4, Mayıs 1967.
3. *Resimli Hayat*, "Kadın Memurları Nasıl İdare Etmeli" Sayı: 14, Haziran 1953.

Ailelerin ve özellikle kadınların doğum kontrolü konusunda bilgilendirilmesi, sonra da onların kendi seçimlerini yapmalarına olanak tanınması, hem etik açıdan hem de insanların kendi hayatlarına yönelik olarak, politikacılardan, din adamlarından ve hatta hekimlerden daha uygun kararlar verecekleri için doğru bir yaklaşım.

Doğum kontrolü

Bilgilendirerek seçenek sunma

Kadınlar, hangi coğrafyadan, hangi kültürden olurlarsa olsunlar, hayatlarını biçimlendirebilmek için, ilk doğumu geciktirme, doğumların arasına istenen süreyi koyma, artık doğurmama ya da gebelikten korunma konularında bilgi sahibi olmak zorundalar. Tarih boyunca da şu ya da bu şekilde bu konularda bir şeyler yaptılar ama ne adına, nasıl ve hangi bedelleri ödeyerek?

"Aile planlaması" kavramı, ne yazık ki ülkemizde (samyorum başka az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde de) son zamanlara kadar "soykırım"la neredeyse eşanlamlı kullanılıyordu (bazı tutucu çevrelerde hâlâ böyle). Baskı altında olan uluslara ya da etnik gruplara yönelik olarak zoraki "nüfus planlama" yöntemlerinin silah olarak kullanıldığının farkındayız. Ekonomik geri kalmışlıkla nüfusun denetlenemez biçimde artışı, beğensek de beğenmesek de birbirini besleyen, etkileyen olgular. Sosyal ve kültürel gelişme de maalesef bunların arasından sıyrılıp kendi başına yol alamıyor. Aile planlaması denen kavramın bizlere dışardan, özellikle de ekonomik olarak gelişmiş Batı ülkelerinden dayatıldığı ve onların bu dayatmadan ticari çıkarları olduğu inancı, özellikle dini açıdan muhafazakâr çevrelerde büyük ilgi görüyor. Bu arada, aile planlamasını şiddetle reddeden Çin'in, kendine yetme kaygısıyla nasıl birden bire "tek çocuk" politikasına geçiverdiğini hatırlatmak isterim.

Aile planlaması, 1920 yılma kadar Batı dünyasında da (kiliseler tarafından) lanetlenmişti. Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı eyaletlerinde, 1965 yılına kadar doğum kontrol araç ve yöntemlerini sağlamak ve kullanmak yasaktı. İngiltere'de kadınlar 60'h yıllarda kürtaj için İsveç'e giderken, 70'li yıllarda İsveçli erkekler vazektomi (kısırlık ameliyatı, sterilizasyon) için İngiltere'ye uçuyorlardı.

"Bilgilendirerek seçenek sunma," 90'lı yılların aile planlaması hizmetine damgasını vurdu. Ailelerin ve özellikle kadınların bu konuda bilgilendirilmesi, sonra da onların kendi seçimlerini yapmalarına olanak tanınması, hem etik açıdan hem de insanlar kendi hayatlarına yönelik olarak, politikacılardan, din adamlarından ve hatta hekimlerden daha uygun kararlar verecekleri için doğru bir yaklaşım.

Bugün tüm dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 50'si, bir çeşit doğum kontrol yöntemi kullanıyor. Buna bağlı olarak da dünyanın hemen hemen her bölgesinde, nüfus artış hızında belirgin düşüşler kaydediliyor. Ancak bundan daha önemlisi, bilinçli doğum kontrolü uygulamasının sağladığı anne ve bebek ölümlerindeki düşüş. Bir de, belki de en önemlisi olarak, kadınların kendi hayatlarına dair kararları daha çok kendilerinin verebilmesine olanak sağlanması...

Dünya Sağlık Örgütü'nün rakamlarına göre, her yıl gebelikle ilişkili nedenlerden, 500 bin kadm yaşamını yitiriyor. Bu ölümlerin yüzde 99'u gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşiyor ve bu ölümlerin yarısının nedeni ise yasal olmayan yollardan yapılan kürtaj sonucu oluşan komplikasyonlar.

Ülkemizde bu konuda kadınlara yönelik bilgilendirme hizmeti veren kadın sağlığı merkezleri var. Hastanelerde yer alan bu merkezlerin yanı sıra, eczanelerde de bulabileceğimiz broşürler yayınlayarak doğum kontrol yöntemleri hakkında bilgi ve öneri üreten, örneğin KAPS (Kadın Sağlığı ve Aile Planlaması Vakfı) gibi kuruluşlar da bulunuyor. Doğum kontrol yöntemleriyle ilgili bilgilere bir sonraki sayıda daha ayrıntılı yer vereceğiz.

Füsun Özlen

UĞRAŞIP DURUYORUZ

Kızıma okul baktım!

Kırk yıl düşünsem minik kızımın büyuyup ilkokula başlayacağı aklıma gelmezdi. Ama o gün sonunda geldi ve ben de başladım kara kara düşünmeye, Eşimle de bu konuyu epeyce bir süre tartışmıştık. Ama o, bu konuda benim kadar endişeli değildi doğrusu. Üstüne üstlük kızımı yerleştirecek iyi bir okul arama sürecinde de, eşimin iş seyahati nedeniyle yalnız kaldım.

Bir iki soruşturmadan sonra başladım okul okul gezmeye. İlk gittiğim okulda semtimizin uzak olduğunu, bu nedenle kızımı okula alamayacaklarını söylediler. Ben itiraz ettim ve böyle bir hakları olmadığını söyledim. Bana, "Hanımefendi bu konuda bir genelge var. bilmiyor musunuz," denince çok şaşırdım. Çünkü eşimle bu konuyu konuştuğumuzda bana o kadar büyük bir ısrarla aksini iddia etmişti ki: "Merak etme canım, kızımızı istediğimiz her okula verebiliriz. Boşuna endişe ediyorsun." Ben ısrarla, "Lütfen beyefendi yapılacak başka bir şey yok mu, bana yardımcı olun." deyince: "Çocuğunuzu alırız ama okulumuza normal bağış miktarından daha yüksek bağış yapmanız gerekir," dedi. Oysa yine eşimle bu konuları konuşurken bana. "Devlet okulları para filan almıyor, bize yalnızca çocuğa gerekli önlük, kitap, kalem vs. almak kalıyor canım," demişti.

Gittiğim ikinci okulu ise hiç gözüm tutmamıştı doğrusu. Okulun dış kapısının çoğu demiri yoktu ve önünden vızır vızır araba geçiyordu. Tabii ki benim sevgili okul uzmanı kocam. okulun korunaklı olması gerektiğini söylediğimde bana, "Aman sen de ne kadar pimpiriklisin, her okulun korunağı vardır, üstelik kapısında da birer tane bekçi oluyor," demişti.

Listemde yalnızca iki okul kalmıştı. Bu iki okuldan ilki Nilüfer Hatun İlkokulu'ydu. Kızımı özellikle bu okula vermeyi çok istiyordum.

Beni okulun muduru Mahfuz Bey karşıladı ve odasına davet etti, başladık konuşmaya. Bana ilk sorusu "Nerede oturuyorsunuz?" oldu. Ben oturduğum semtin ismini verince, "Çocuğunuzu alamayız," dedi. Ben üsteleyince, "Olur, ama 150 milyon vereceksiniz", dedi. Bakamın yüksek olduğunu ama yine de kabul ettiğimi söyledim. Biz konuşurken içeri bir kız girdi. Konuşmalarından okulun eski mezunlarından olduğu anlaşılıyordu. Mahfuz Bey kız öğrencinin istediği resmi kağıdı hazırlarken yan gözle de bana bakarak kızı sözümona şaka yollu azarlamaya başladı. "Bak kızını ben senin iyi bir yere gelmeni isterim. Bırak başka şeylerle uğraşmayı da okulunu oku! Duydun mu eşek herif, neden gülüyorsun? Güzel güzel eğitimini tamamla, ailene, topluma yararlı biri ol! Tamam mı eşek herif!" Kız öğrenci süklüm püklüm gülümseyerek öğretmenini dinliyordu. Arada bir cevap verecek gibi olduğunda da, "Sus, bir de konuşuyor," sözleriyle susturuluyordu. Mahfuz Bey, iyi bir eğitimci gibi davrandığını düşünmenin rahatlığıyla ve bunu gösterme gayretiyle, arada bir onay almayı bekleyerek yan gözle bana bakıyordu. Ne yapacağımı, elimi nereye koyacağımı şaşırıp kalmıştım ki, bu sefer de bilgi almak için odasına gelen ve soru soran bir veliyi resmen odadan kovdu

Okulla ilgili kafamdaki eksiler çoğalınca eşimle okul konusundaki konuşmalarımızı düşündüm. Eşim benim her sorduğum soruya bir cevap buluyordu ve bir bilirkişi edasıyla konuşuyordu: "Sen dikensiz gül bahçesi arıyorsun. Kafanı boşuna yoruyorsun, okulların hepsi birbirine benzer, işleyişleri aynıdır. Bak göreceksin, her şey bir çırpıda hallolacak, büyütme bu kadar."

Derken gözüm Mahfuz Bey'in arkasındaki panoya takıldı. Beyaz bir dosya kağıdına, büyük harflerle yazılmış bir yazı vardı. Kağıdı okuyunca başımdan aşağı kaynar sular döküldü. "Kişi akıllı ve çalışkansa, takdir et, akıllı ve tembelse, dikkat et, hem akılsız hem tembelse imha et!" Okuldan kendimi nasıl sokağa attığımı hatırlamıyorum.

Nihayetinde listemde adı olan son okula kızımı kaydettirdim, ama yüksek miktarda bir bağış yaparak tabii. Eşim bütün bu olanlara ne diyecek merak ediyorum, ama eminim ki bu söyleyeceklerime de bir yanıt bulacaktır.

Önceleri çocuğu okul yaşma gelmiş annelerin bu süreci anlatırken abarttıklarını düşünürdüm. Şimdi onlara fazlasıyla hak veriyorum.

Zehra Peker

bosna kadınlarıyla ayakta

bosna, yakın geçmişindeki savaşın ve serbest pazar ekonomisine geçişin yaralarını sarıyor. ama bu süreçte en büyük yük, yoksulluğun. tecavüzlerin ve yalnızlığın lanpaladığı kadınlara düşüyor.

yokolmamanın, ayakta durmanın bir yolu hatırlamak.

hafıza

yirmi sekiz yaşındaki enisa öğretmen anlatıyor: "kadın asker önce kirli bir çorapla gözlerimi bağladı, çok pis kokuyordu, midem bulandı. sonra beni soydu. saatimi. alyansımı aldı, küpelerimi kulaklarımı yırtarak çıkardı ve odadan çıktı.

birkaç dakika sonra geri geldiğinde yanında birisi daha vardı. ona 'bu pis kokulu kadın sana ait, ne istersen yap,' dedi. ikinci kişinin bir erkek olduğunu anladım. adam 'çok kötü kokuyorsun, allahın belası.' diyerek beni yatağa attı. nereden cesaret aldım bilmiyorum, 'ben değil, çorap kokuyor,' dedim.

'çorabı çıkartıp yüzümü görmek istiyorsun değil mi hoca hanım,' dedi. "tamam aç yüzünü ama unutma sırpların çorabı kokmaz. bir sırp seni .ikmek istediği için şeref duymalısın. 4A sınıfını hatırladın mı hoca hanım? novica'yı hatırladın mı?'

göz bağımı çıkardı. önce bir şey göremedim. sonra onun yüzünü seçebildim ama novica'yı tanıyamadım. bugün bile öğrencilerimin bana tecavüz etmiş olabileceğine inanmıyorum. sadece şunu biliyorum, novica benim öğrencim olabilecek yaştaydı.

o gece başka yedi erkekle birlikte bana tecavüz etti."

enisa, tecavüzler arasında tutulduğu barakada yedi aydır evli olduğu kocasının boğazlanarak öldürüldüğünü öğrenmiş. deli taklidi yaparak kamptan kurtulmuş. gece gündüz öğrencilerine öğrettiği çocuk şarkılarını söylüyormuş. yaşadıklarını seada vranic'e anlattığı gün bembeyaz olmuş saçlarını boyatmak üzere berbere gitmiş. "savaştan sonra belki başka bir insan olarak dönerim. novica'yı ve kocamı öldürüp şerefimi lekeleyen adamları bulurum," diyormuş.

akşamüzeri. saraybosna'nın merkezinde güzel bir kahvede oturuyoruz. bu şehirde bütün kahvelerde fiyatlar birbirine yakın ve kahvelerde satılan her şeyin fiyatı bakkallardakiyle aynı. pazar ekonomisi henüz "o kadar " girebilmiş bosna'ya. bunaltıcı olmayan

bir yaz gunu. onumuzden alımlı bir sürü kadın geçiyor. bu yıl moda olan askılı bluzlardan giymişler. bir çoğunun sutyen askıları, hatta sutyenleri gorunuyor. çoğunun elinde birer dondurma. arada birkaç tane başı örtülü kadın da geçiyor. her şey ferah, neşeli. yan masalarda bosnalı olmayan askerler oturuyor; barış gücü. onların neşesi biraz daha gürültülü.

enisa öğretmen önümüzden geçen bu kadınların arasında mı? ya da bu kadınların arasında enisa öğretmenin kaderini paylaşanlar var mı? hemen bütün kaynaklar bosna'da en az 20 bin kadının tecavüze uğradığım söylüyor. bunların bir kısmı mülteci olarak ulke dışına çıkmış. başlarına gelenleri bilmeyen insanlarla yaşamayı tercih etmişler. bosnia'lı kadınlar, başlarına gelen tecavüzü hatırlamak istemiyorlar. etrafta dolaşan bu askerler o kadınlara neyi hatırlatır?

barış?

yugoslavya'da savaşın patlak vermesinden kısa bir süre sonra 9 ekim 1991 de, sırbistan'ın başşehri belgrat'ta savaşa karşı ilk gösterivi yapan feminist siyahlı kadınlar grubu 5 ekim 1996'da bir bildiri yayımlamış. bu bildiride (yugoslavya'da ateşkes sağlayan)" dayton anlaşmasından sonra da hâlâ sokaktayız" diyerek şunları söylüyorlar:

"Dayton'dan sonra savaş çeşitli biçimlerde devamı etti. Savaşın mantığı ve militarizm etrafımızda; çünkü Sırp rejimi hâlâ Bosna'dan toprak taleplerinden vazgeçmiş değil, çünkü hâlâ "tek devlet altında Sırplar"ın hayalini kuruyor, çünkü hâlâ Kosova'daki Arnavut nüfusa baskı uyguluyor. Gelecekte bir savaş şaşırtıcı olmaz..."

bütün savaş boyunca sırbistan'ın ortasında savaşa, milliyetçiliğe ve militarizme karşı çıkan siyahlı kadınların 1996 yılındaki bu öngörüleri tesadüf değil. bu grup, savaş yıllarında birçok kadının emniyet içinde bosna'yı terk etmesine de yardımcı olmuş.

dayton, yani balkan'ların pax americana'sı bir çok kişi tarafından gerçek bir barış olarak ele alınmıyor. ama bunun yam sıra dayton'ın kadınların yaralarını sardığım söylemek mümkün mü?

adalet

çünkü bosna'da yaşanan tecavüzleri unutmak isteyen yalnızca kurbanlar değil. lahey'de savaş suçlularını yargılamak üzere kurulan mahkemede şu ana kadar bir elin parmaklarını geçmeyecek sayıda erkek ceza almış. *time* dergisi, balkan'ların ünlü savaş suçluları karadzic ve mladic'in nasıl yakalanamadığını hikâye ediyor. istanbul'da lâleli'de birçok sırp savaş suçlusunun olduğu söyleniyor. *oslobodenje* nın (*) editör yardımcısı emir habul bu konuda. "nato savaş suçlularını tutuklamaya hazır değil," divor. sırplara karşı mücadelenin önderi, aliya izetbegovic'in partisi sda ise, bu sayfalarda okuyacağınız gibi mahkemelerin yavaşlığından şikâyet etmekle yetiniyor. seçimlere katılacak partiler içinde bir tek sosyal demokratların adil barış programı var ve burada kadınlara yönelik savaş suçlarının da cezalandırılmasından bahsediliyor.

unutturmak

bosna'da tecavüze uğramış kadınlara yardım eden bir çok feminist kuruluş var. bunların dışında, diğer kadın kuruluşları da dahil kimse tecavüz kurbanlarından bahsetmek istemiyor. aileleri, çevreleri tarafından kirlenmiş muamelesi gören bu kadınlar da yaşadıklarını hatırlamaya istekli değil. aynı şekilde savaşta doğmuş, savaşta yetim kalmış binlerce çocuk var. yetimler için kurulmuş bir çocuk köyünü ziyaret ediyoruz. çok iyi tasarlanmış, güzel düzenlenmiş bir yer. köyün yöneticisine, savaş sırasında uğradığı tecavüzler sonucu hamile kalmış ve doğurmuş kadınları soruyoruz. "öyle çocuklar varmış," diyor. "ama bizde hiç öyle çocuk yok." bu çocukların dünyaya gelme koşullarının gizlenmesi onların geleceği açısından gerekli. ama bir yandan da yaşananların, işlenen suçların ustunun ortulmesi sağlanıyor.

küçük emir anlatıyor: "babamı sakallı bir çetnik öldürdü. ben o sırada beno'nun kulübesine saklanmıştım. beno köpeğim, onu da öldürdüler. sırplar anneme ve ablama 'öyle' yaparlarken görmedim. sadece çığlıklarını duydum. önce onları dövdüklerini sandım ama annemi ve ablamı evden dışarı attıklarında çıplak olduklarını gördüm ve 'öyle' yaptıklarını anladım. ablamın bacaklarında kan vardı. dedem bunları konuşmamı yasakladı. sürekli ağlıyor. onu da soydular ve erik ağacının altındaki masanın üzerinde ablama 'öyle' yapması için zorladılar. dört asker ablamı tutuyordu. iki asker de dedemi ablamın üzerine itiyordu. dedem ağladıkça gülüyorlardı. 'öyle' yapmayınca çamaşır ipini astığımız sopayı söküp dedeme soktular, arkadan. dedemin kam aktı."

tecavüz dünya üzerindeki bütün savaşlarda kullanılan bir şiddet türü. ama bosna'da uygulanan tecavüzlerin farklı bir niteliği var. burada savaşın bir sonucu olarak tecavüzler yaşanmamış, aksine boşnak kadınlara tecavüz etmek ve onları sırp çocukları doğurtmak için savaş başlatılmış. bunun adı "etnik temizlik." hatta, tecavüz etmeye gönüllü olmadığı halde verilen emirleri yerine rüşvet ve tehditle yerine getiren sırp erkeklerinden bahseden kadınlar var. dolayısıyla, sırpların eline düşen 13-40 yaşları arasında tecavüze uğramamış kadın yok. daha küçük ve daha büyük yaşlarda olanlar ve erkekler arasında da tecavüze uğrayanlar var. aynı dönemde sırp kadınla-

Kadınlar Balkan'larda da barış istiyor

"Aynı senaryo!"

Balkanlarda savaş bitmek bilmiyor. Bosna'lılar bugün Kosova'da olanlar için "aynı senaryo" diyorlar. Suada köprüsü üzerinde barış için gösteri yapan kadınlar senaryonun yazarını biliyorlar mı?

Sırbistan ve Bosna Hersek'ten kadın grupları 8-9 Ağustos'ta Saraybosna'da barış yanlısı bir gösteri örgütlediler. Bu buluşmayı hazırlayanların bir bölümünün hiç beklemediği (en azından bahsetmemeyi tercih ettikleri) bir şekilde aynı günlerde Kosova'da yine etnik temizlik fikriyle beslenen bir ordunun saldırısı karşısında kadınlar, çocuklar, erkekler kendilerini savunmaya çalışıyorlardı. Eski Yugoslavya'da bir araya gelmeleri çok kolay olan Sırp, Hırvat, Makedon, Boşnak, Karadağlı, Arnavut, Sloven kadınlar başka bir tasnifle Müslüman, Ortodoks, Katolik kadınlar savaş boyunca birçok tehlikeyi aşarak zaman zaman toplanabilmişler. "Bugün Saraybosna sokaklarında vürümek kolay ama savaş suçlularıyla ilgili sorularına içini rahat ettirecek cevaplar arama," diyor Belgrat'tan Saraybosna'ya yapılacak bu barış eylemleri için gelmiş olan Sanda. Onunla bu gösteriyi örgütleyen gruplardan biri olan Zene Zenema'nın (Kadınlardan Kadınlara) bürosunda konuşuyoruz... Birazdan başka kadınlarla birlikte açık havada yapılacak bir sohbet toplantısına gideceğiz. Sanda anlatmayı sürdürüyor (kötü İngilizcelerimizle anlaşıyoruz) "Ben 1990 lı yıllarda feminizmle tanıştım. Yetmişli yıllarda bütün Yugoslavya'da küçük feminist gruplar varmış. Doksanlarda Belgrat'ta ilk çalışma cinsel şiddete karşı dayanışma merkezleri kurmak oldu. Bütün Balkanlarda ev içinde kadınlara yönelik şiddet çok yaygın. Bu yüzden kadınların ilgisi ve başvuruları yüksek. Yakın zamanlarda en çok mülteci kadınlarla ilgili çalışmalar yapıldı. Ben genç kızlarla çalışıyorum," diyor. Biz bu konuşmayı sürdürürken kapı sürekli çalıyor. Bir çok feminist grup istedikleri halde Saraybosna'da yoklar. Çünkü aynı gün, Siyahlı Kadınlar'ın "Yedinci Uluslararası Savaşa Karşı Dayanışma Ağı" toplantısı başlıyor. Birbirlerini uzun süredir görmemiş kadınların kucaklaşmaları Zena Zenema'nın bürosunda sürerken günün ilk buluşmasına gitme zamanı geliyor.

Toplantının yapılacağı parka Bosna Hersek in çeşitli şehirlerinden gelen çoğu orta yaşlı kadınlar akıyor. Bu kadınların çoğu hem savaş kahramanı hem savaş mağduru. Mesela İngilizce bilen yeğeni aracılığıyla konuşabildiğim Mirzada Siyercik dört yıldır küçük bir kadın grubuyla hiç kimsesi olmayan yaşlılarla çalışıyormuş. Mirzada Gorazde'de saklanarak ve kısa sürelerle şehri terk ederek saldırılardan korunmuş. Yaşlı ve hasta annesiyle uzağa gitmek mümkün olmadığı için korkunç günler geçiren şehrini terk edememiş. Bazı askeri bilgiler edinmiş, bombaların menzili, tahrip kuvveti ve en önemlisi korunma yöntemleriyle ilgili. Annesi ve o biraz da şans eseri sağ kalmışlar. Kocası savaşta ölmüş. İki çocuğunu akrabalarıyla bir mülteci kampına göndermiş. Onlar barıştan sonra geri dönmüşler. Dayton'dan sonra bu defa geri dönen ama evsiz, kimsesiz, bakıma ihtiyacı olan yaşlılara da yardım için bir ev kurmuşlar. Şimdi özellikle Kosova'da yaşanan savaşa hayır demek için buradalar. Etrafımız böyle kadınlarla dolu. Bu arada Priştine'den gelen İkbal'le tanıştırılıyorum. Sorduğum İngilizce soruya hayli düzgün bir Türkçe'yle cevap alıyorum. İkbal'in ablası ve onun kocası 1968'de Priştine'de üniversitede istedikleri bazı reformlarla ilgili eylemlere katılmışlar ve sonra baskı gördükleri için Türkiye'ye yerleşmeyi seçmişler. Orada konuştuğum pek çok kadın gibi o da Tito'yu iyi bir şekilde anıyor. "Daha sonra ablamların istedikleri gerçekleşti," diyor. Türkiye'ye onların yanına gelip giderken dilimizi öğrenmiş. "91'den 98'e kadar barış vardı ama aslında yoktu. Polisle askerle barış olmaz, biz bunu hep bekliyorduk her an korkuyla yaşıyorduk," diye anlatıyor. Fotoğrafının çekilmesini istemiyor. Anlattıklarından çıkan zulüm 81'den beri hep yanı başlarında olmuş. İkbal politik lezbiyen. "Bütün toplum değişmeli," diyor. Bu konuşmalar devam ederken etraftaki basın mensupları çoğalıyor. Çünkü akşam Amerikalı kadın yazar Eve Ensler in yazıp yönettiği ve Bosna'daki mülteci kamplarında kadınların tanıklıklarına dayanan oyununun gösterimında rol alacak olan Gleun Close aramızda.

Ünlü oyuncu bugünün ve gecenin bütün kadınlara derin duygular ve güç vermesini dilediğini söylüyor. Daha önce Meryl Streep'in Amerika'da bir kez oynadığı rolünü çok önemsediğini belirtiyor.

Gerekli Hedefler isimli oyun akşam Saraybosna ulusal tiyatrosunda oynanacak... Şehrin kuşatma altında olduğu yıllarda bombalara hedef olan binanın korunaklı arka kapısı kullanılmış ve Saraybosnalılar tiyatro izlemeyi sürdürmüşler.

Parktan akşam beşte Suada Köprüsüne gitmek üzere gruplar halinde dağılıyoruz. Arabadaki arkadaşlarım savaş boyunca Saraybosna'dan ayrılmamış iki Sırp kadın. İkisi de öğretmenmiş ve savaş sırasında sığınaklardaki sınıflarda mesleklerini sürdürmüşler. Bosna'da yaşanan zulmün sorumlularının Sırp erkekler olduğunu söylüyorlar. "Bu birçok şeyi açıklamıyor, içinde yaşadığımız politik durumları analiz edebilmek başka ama erkekler değişmedikçe her şey zor," diyorlar. Bütün dünyanın kadınlarını ve erkeklerini. sevdikleri öğrencileri gibi koruyabilmek istediklerini söylüyorlar. Geçtiğimiz yolun iki tarafı yarı yıkık boş evlerle dolu. Burası Sırp faşistlerin işgal ettiği ve terk ederken de yakıp yıkıp bıraktığı bir bölge.

Suada Dilberovic 6 Nisan 1992'de Bosna Hersek'te süren savaşa karşı yapılan bir gösteride vurulmuş. Savaşta ölen ilk sivil. Saraybosna'da tıp fakültesinde okuyan yirmi iki yaşındaki Suada'nın üzerinde öldürüldüğü köprü onun adını almış. Dört yıl boyunca iki binden fazlası çocuk, yirmi bine yakın Saraybosnalı ölmüş. Akşam olurken kadınlar ellerindeki çiçekleri güzel köprünün altından akıp giden nehre bırakıyorlar. CNN kameraları çalışıyor. Kadınlar otobüslerine doğru yürüyorlar.

Akşam izleyeceğimiz oyunun tanıtım broşürünün arasında, biri Birleşmiş Milletler genel sekreteri Kofi Annan, diğeri Hillary R. Clinton imzalı iki mesaj var. Bosna Hersek'in yeniden inşası için çok önemli gördükleri kadınları selamlıyorlar. Oyun bir mülteci kampındaki kadınların, onlara yardım etmeye çalışan Amerikalı kadın psikiyatristle aralarında geçen konuşmalara dayanıyor. Sanda'yla birlikte seyrediyoruz. ● nerdeyse başından sonuna ağlıyor. Ben, saldırganlardan kaçarken kucağındaki bebeğini düşüren ve bir daha bulamayan kadının hikâyesinde ağlıyorum. Oyundan sonra Sanda dağılmış bir halde. Bana sinirlerinin bozulduğunu her yerde ve her şeyde Amerikalıları görmekten bıktığını ama artık yardıma muhtaç bir ülke olduklarını ve bunun berbat bir şey olduğunu söylüyor. "Kimsenin hakkını yemek istemem, Türklerin de," diyor. Tiyatronun önündeki bahçede sigara içiyoruz. Onlar gece Belgrat'a dönecekler. "Artık iyiyim," diyor, vedalaşıyoruz.

Ertesi sabah savaş boyunca gazetecilerin buluşma yeri olan Hotel Bosna'daki bir toplantıyı izlemeye gidiyorum. Birçok kadın kuruluşunun temsilcileri Eylül'de yapılacak seçimler öncesi NewYork'tan Bosna'ya gelmiş olan bir danışmanla toplantıdalar. Kadınlar eğitim ve sağlıkla ilgili ihtiyaçlardan bahsediyorlar. Yardım alırlarsa aldıkları yardımı hangi alanlarda nasıl kullanacaklarını anlatıyorlar. İçlerinden sadece bir tanesi fakir insanların kolay yönlendirilebileceğinden, Bosna için erkek, beyaz, zengin bir gelecek istemediklerinden bahsediyor. Duşka, Zenica şehrindeki Medica isimli kuruluştan. Columbia Üniversitesi'nden olduğunu sonra öğrendiğim David Phillips, Duşka'ya, "Siz ekonomi bakanı olmalısınız," diye takılıyor. Toplantı bittiğinde savaş mağduru çocuklarla ilgili bir kuruluşun yöneticisi olan Enisa Rustempasic ile konuşuyorum. Bu kuruluşun adı İKRE. Konuşma ilerleyince bu kuruluşun iktidardaki Alija İzzetbegovic'ın partisine yakın düştüğünü anlıyorum. Savaş sırasında çocuklarının birini Türkiye'ye okumaya göndermiş olan Enisa Hanım o günlerde zor koşullar altında nasıl çalıştıklarını anlatıyor. "Şehirlerini bırakmayan ve savaşanlar sayesinde buradayız. İnsanlar sadece Müslüman oldukları için öldürüldüler, şimdi dinlerine daha çok sarılmaları çok normal," diyor. "Yaklaşık 6 bin çocuğun birinci dereceden hiçbir yakınları yok ve hâlâ şehre dönenler var; dolayısıyla bu çocukları akrabalarıyla buluşturmak bizim çalışmamızın önemli bir bölümünü oluşturuyor," derken "Savaşta ırzına geçilen kadınlar kendileri istemediği müddetçe bir şey yapmamız çok zor," diye ekliyor. Kosova'da bir süredir devam eden Sırp saldırıları için, birçok kişi gibi "aynı senaryo" tanımını kullanıyor. Bu senaryonun yazarlarından bahsetmek istemiyor.

1980 öncesiyle sonrası arasındaki fark herkese, "Ne güzeldi altmışlı yetmişli yıllar," dedirtiyor fakat yeni düşünsel ve politik dalgalar bunun sadece dolambaçlı yollarla veya evlerdeki sohbetlerde denmesine müsaade ediyor sanki. Her kadının okuma yazma bildiği, işsizliğin, evsizliğin, kreşsizliğin bilinmediği eski Yugoslavya Cumhuriyetlerinde, kadınların ülkelerinin geleceği için çok çalışmaları teşvik ediliyormuş. Bugünkü Saraybosna'da benim gördüğüm, dünyanın güçlü ülkeleri ve Bosna'nın siyasi partileri yüzlerce kurum aracılığıyla, kadınların savaş boyunca erkeklerin şiddetine karşı sabır ve gözyaşıyla oluşturdukları direncin yeni talipleri. Kadınlar, varattıkları etkiyi kendi lehlerine bir politik güce dönüştürebilecekler mi? Bu sorunun cevabını ilerdeki yıllar gösterecek.

Handan Koç

İran ilk yardım eden ülkelerden biri. Yardımın bir karşılığı var.

Glenn Close.

rı aile içi tecavüzde ve şiddette artış olduğunu aktarıyorlar. boşnak ve hırvat erkekler tarafından gerçekleştirilen tecavüzler varsa da ancak münferit vak'alar olarak nitelendirilebilirler. çünkü esas saldırgan ve işgalci kuvvet sırplar.

yoksulluk

ama yoksulluk balkan'larda savaşan bütün ulusları çarpıyor. dünya bankası, 1997'de bosna'yla ilgili verdiği raporun özetinde, 1995' te ortalama 94 dm olan ortalama ücretin 1996'da 180 dm'ye yükseldiğini müjdeliyor! işsizlik ise aynı süre içinde sadece yüzde 10 azalmış. savaştan geçmiş bütün ülkeler gibi kadınlar bosna'da da nüfusun çoğunluğunu oluşturuyorlar. yoksulluk ve işsizlik kadınlar arasında daha yaygın. kızı ve annesiyle birlikte yaptığımız sohbeti bu sayfalarda okuyacağınız suada ninic aynı işi yapmaya devam ettiğini ama eskiden 2 bin dm kazanırken şimdi 600 dm kazandığını anlatıyor ve şu ara yaşadıkları yoksulluğun sadece savaşın değil özelleştirme politikalarının da eseri olduğuna işaret ediyor. oslobodenje'den emir habul ise önümüzdeki günlerde ciddi sosyal olaylar beklediğini anlatıyor.

eskiden nadiren rastlanan fuhuşta artış var. müşterilerin de esas barış gücü askerleri olduğu söyleniyor.

özelleştirme serbest pazar ekonomisine geçmenin bir aracı. sdp genel sekreteri karlo filipovic, özelleştirmeye karşı olmamakla birlikte hırvatistan'daki duruma dikkati çekiyor; "her şey birkaç ailenin elinde!"

yine dünya bankası raporunda, özelleştirmelerle yerli ve yabancı sermayeden aktarılacak kaynak bosna hersek devleti'nin ekonomik sıkıntısının yegâne çözümü olarak gösteriliyor. özelleştirilecek işletmelerin daha ziyade yabancı sermaye tarafından değerlendirilebileceğini söylemek için kâhin olmaya gerek yok. saraybosna'nın her yerinde gördüğümüz abd varlığının ne anlama geldiği de böylece ortaya çıkıyor.

yugoslavya'yla ilgili çok söylenen bir şey, tito'nun çimentosunun yugoslavya'nın milliyetlerini bir arada tutamadığı ve böylece milliyetçiliğin arttığı. ancak serbest pazar ekonomisinin ve özelleştirmenin, her milliyetin kendi "milli" pazarını oluşturma ihtiyacını yarattığını, bunun da milliyetçiliği körüklediğini unutmamak gerek.

ama bosna'da kadınlardan beklenenler on yıllar boyunca fazla bir değişiklik göstermemiş. fedakârlık, yaraların sarılması ve çocuk doğurma. önce ikinci dünya savaşı'nın yaralarının sarılması, şimdi de "etnik savaş"ın. eskiden sosyalizmi inşa edecek evlatlar yetiştirmeleri beklenirmiş, şimdi ise uluslarının yok olmasını önlemeleri.

inşa

bugünlerde bosna'da kadınlardan beklenen görev, boşnak ulusunu inşa etmek değil yalnızca. savaşın darmadağın ettiği ailelerini ve ülkelerini de yeniden inşa etmeleri gerekiyor. yıkık dökük mezbeleleri sıcak yuvalara çevirmeyi kadınlardan başka kim becerebilir?

merhamet

"handicapped international" sakatlara yardım eden fransa kökenli bir örgüt. savaş sırasında bosna'ya gelmişler ve daha başka birçok şeyin yanında savaşın kollarını bacaklarını aldığı insanlar için üç tane protez atölyesi kurmuşlar. onlar da müslüman yardım örgütü "merhamet" gibi bosna'da hayırseverlik yapmaya çalışıyor.

uluslararası gönüllü kuruluşlar birliği'nin verdiği bilgiye göre bosna hersek'te çalışan 177 tane ulusal, 185 tane de uluslararası hükümet dışı örgüt var.

siyahlı kadınlar'dan stasa zajovic, 1996 şubat'ında şunları yazmış: "İnsani yardıma yönelik faaliyetler neredeyse tamamen kadınlar tarafından yürütülüyor. Eski Yugoslavya'daki bağımsız ya da rejime yakın kadın ör-

gütlerinin çoğunun çalışmaları insani yardım içeriyor. "Burunlarını politikaya sokmayan", milliyetçi/militarist hükümetlerini kınamayan kadın kuruluşları UNHCR'in (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonerliği) yardımına güvenebilirler ve hükümetle başları derde girmez. Bu örgütler birçok insana yardım eden büyük işler yaparlar, ama her zaman hayırseverlik ve babacanlık söz konusudur. Hiçbir zaman kadın olarak geleneksel rollerinin dışına çıkmazlar. Kadınların özerkliğine asla hizmet etmezler. (...) Bugün Bosna Hersek'teki kadın gruplarının çoğunun acıları ve korkunç çalışma koşulları yüzünden 'politika'dan söz etmek istememeleri belki anlaşılabilir, ama bu çok tehlikeli bir tuzaktır. (...) Politik pozisyonlarının sığ ve politik olarak zararlı olduğunu kabul etmeleri gereken büyük yardım kuruluşlarının 'burunlarını politikaya sokmadıklarını' duymak çok acı."

bosna'da örgütlenen birçok kadın hayırseverlik işleriyle uğraşıyor. bu kadınlar kendi geleceklerini kurma ve değiştirme konusunda ne kadar etkili olabilecekler?

temsil

bosna'nın ikinci büyük partisi olan ama birinci parti sda'yla arasında büyük bir fark olan sosyal demokrat parti, sosyalist enternasyonal'in kararı uyarınca kadınlara yüzde 30 kota uyguluyor. sda'da ise bu sayı yüzde 25. iki parti de gerçek durumda bu rakkamların aşıldığını söylüyorlar. kadınların nüfusun yüzde 60'ını oluşturdukları söylenen bir ülkede bu şaşırtıcı değil ama dünyanın başka bir çok yerinde olduğu gibi bosna'da da kadınların politik taleplerinin temsil edildiğini söylemek güç. çeşitli yardım kuruluşlarında, dayanışma örgütlerinde yer yer çok da yararlı işler yapmak üzere örgütlenmiş kadınların bu örgütlülüklerinin karar mekanizmalarını etkileyecek bir biçim almamış olması çok acı. hele de kadınların ne kadar mağdur oldukları hatırlandığında.

eylül ayında bosna'da seçimler var. birçok basın mensubu ve sdp, şu anda yönetimde olan alija izetbegovic'in sda'sının eski başarısını yakalayamayacağı kanaatinde. geçen seçimlerde ortaklarıyla birlikte yüzde 8'i bulabilen sdp'nin bu seçimden daha başarılı çıkacağı kanaati yaygın.

sda, bosna için işlevini tamamlamış gibi gözüküyor.

savaştan önce kendisini yugoslav sayan ve savaş sırasında on beş yaşındayken babası boğazlanıp annesinin gözleri önünde tecavüze uğrayan bir genç kız, lahey mahkemesi'nde tanıklık yaparken kendisini boşnak olarak tanımlıyor. feminist yazar seada vranic, bu savaşın en kötü sonucunun çokuluslu, çokdinli bir toplum ümidinin yok olması olduğunu söylüyor. çünkü bosna hersek, eski yugoslavya'da etnik olarak karışık olan tek cumhuriyetti. savaş patladığında bosnalılara ilk yardım edenler iran ve suudi arabistan. refah partisi'nin mercümek skandallarını ise hatırlarsınız. müslümanlığa yönelik bütün bu vurguya rağmen, boşnaklar, savaşa, sırp milliyetçiliğine karşı çıkan, canlarını tehlikeye atıp kendilerine yardım eden sırpları unutmuyorlar. seçimlerin sonuçları bosna hersek'te çok fazla şeyi değiştirecek gibi görünmüyor. özelleştirmeler sürecek, abd'nin ülke içindeki iktisadi ve siyasi etkisi artacak, dünya bankası yeni raporlar yazacak, savaş suçu işleyenlerin yaptıkları yanlarında kalacak. bosna kadınlarıyla birlikte acı çekip, kadınlarına acı çektirip, kadınları tarafından tedavi edilmeye devam edecek.

ayşe düzkan

* *oslobodenje* bosna'nın en önemli günlük gazetesi eskiden komunist parti'nin resmi yayın organıymış. daha sonra bağımsız gazetecilik yapmaya başlamış. önce naziler'e daha sonra da sırp milliyetçiliğine direnişte önemli rol oynamış.

Kadınlar birçok yerden geldiler, Bosnalı [illegible] buluştular.

İktidar partisi niyeti bozmuş

"Beylerin paşaların mülklerini geri vereceğiz"

Seada Palavric, SDA (Demokratik Eylem Partisi)'nden milletvekili seçilmiş. Aynı zamanda Federal İnsan Hakları Bakanı Yardımcısı, Adalet Bakanı Yardımcısı olarak çalışıyor. Bosna'da milletvekili maaşı sembolik olduğu için esas geçimini buradan sağlıyor. Onunla Eylül ayındaki seçimler ve SDA politikaları üzerine konuştuk.

Savaş sonrası değişiklikler sizce kadınları nasıl etkiliyor?

Savaş başlayınca politikayla ilgilenmeye başladım. Savaşın vahşeti kadınları tamamen değiştirdi. Kadınlar bu savaşın en büyük kurbanları. Savaştan önce kadınlar erkekler tarafından korunuyorlardı. Ama savaştan sonra ailelerinin başına geçip onlara bakmak zorundalar. Şimdi yersiz, parasız, evsiz ailenin reisi olmak zorundalar. O yüzden bugün birçok kadın savaş sırasında olanları unutmak zorunda. Çocukları yetiştirmek ya da politikayla uğraşmak için evden dışarı çıkmak zorundalar. Daha fazla kadının politikaya atılması her ülkede kadınların dileğidir. Ama bizim için bu dilek değil mecburiyet.

Savaş sırasında tecavüze uğrayan kadınların sayısıyla ilgili bir fikriniz var mı?

Kadınlar uğradıkları tecavüzden utandıkları ve bazıları da kocalarından korktuklarından bunu gizledikleri için gerçek sayıyı bilmek çok güç. Lahey Mahkemesi'ndeki kadınlarla ilgili zorluk da bu. Şahitlik yapmaktan çekiniyorlar. Ama en azından yirmi bin kadın tecavüze maruz kaldı, en azından. Savaşın amaçlarından birisi de kadınlara tecavüz ederek onların Sırpların çocuklarını yani saldırganın çocuğunu doğurmalarıydı.

Kaç suçlu cezalandırıldı?

Birkaç kişi.

Partinizin de imzaladığı Dayton Anlaşması suçluların cezalandırılmasını sağlıyor mu?

Dayton Antlaşması'ndan önce Lahey Mahkemesi kuruldu. Dayton'ın konuyla ilgili bir eki var. Bu ek savaş suçlularını affetmiyor. Burada savaş suçu işleyenlerin cezalandırılması öngörülüyor.

Öyleyse neden suçlular cezalandırılmıyor?

Lahey bence suçluları cezalandırıyor, ama mahkeme çok yavaş işliyor. Orada birçok dava var. Bunların bir kısmı da tecavüzle ilgili. Ama bir tane mahkeme var ve yavaş çalışıyor.

Savaştan sonra Amerikan hayat tarzı ve Amerikan firmaları ve ABD'nin ekonomi ve politikaya müdahalesi çok göze çarpıyor. Bununla ilgili ne hissediyorsunuz?

Amerika Bosna'nın sınırları içinde kalabilmesini sağlayan ülkedir. Amerika'ya müteşekkiriz. Ama Amerika'yı bize yardım eden diğer ülkelerden ayırmak istemeyiz. Artık burada sosyalizm yok, ondan kurtulduk, komünizmden de. Pazar ekonomisini yerleştirmeye çalışıyoruz, ve Amerika bu konudaki eğitimde bize en büyük desteği verecek ülke olacaktır. Ama Amerika'nın dünyadaki başka ülkelere göre ayrıcalığı yoktur.

Amerika madem Bosna'ya müdahale edecekti sizce neden dört yıl bekledi?

Bu durumdan ben de hoşnut değilim. Ama şunu da unutmamalıyız ki Amerika müdahale etmeseydi, savaş dördüncü yılda da bitmezdi.

Sizce ABD neden bu kadar geç kaldı?

Kendi çıkarları için gerekli olduğunu anladıklarında müdahale ettiler.

Belki de bu bölgede petrol çıkmadığı için Amerika müdahalede geç kalmıştır?

Tarih hangi çıkarın öncelik taşıdığını ortaya çıkaracaktır. Şimdi Kosova'da aynı şeyler oluyor. Bizim açımızdan silah ambargosu bir felaketti. Birleşmiş Milletler tam dört yıl insanların en kötü biçimde öldürülmelerine göz

yumdu. Bir yandan da Yugoslav Ordusunun uçaklarının kullanılmasını yasakladılar.

Milosevic milliyetçiliğinin ama esas olarak milliyetçiliğin bu savaşa sebep olduğu söyleniyor. Buna katılıyor musunuz?

Miloseviç'in büyük Sırbistan hayali bu savaşın en önemli sebebi oldu.

SDA da Boşnak milliyetçiliğiyle suçlanıyor. Ne dersiniz?

Böyle diyorlar ama SDA'nın adında Boşnaklıkla ilgili bir şey göremezsiniz. Ama Boşnakların çoğu bu partiyi tutar çünkü SDA programında kendilerini bulurlar. SDA'nın kendi çıkarlarını savunacağına inanırlar. Bosna'daki başka milliyetlere de acımasız yaklaşmayacağını bilirler. SDA'nın Boşnak milliyetinin partisi olması milliyetçi bir parti olması anlamına gelmez. Hitler Alman milliyetçiliğinin partisiydi. Ama de Gaulle Fransız milliyetinin partisinin lideriydi. SDA de Gaulle'ün ülkesi için yaptığını yapmaya çalışıyor.

Bosna Hersek'te değişik millıyetten insanlar var. SDA programı değişik uluslardan vatandaşların ihtiyaçlarına cevap veriyor mu?

Biz merkez partiyiz, ne sağ, ne sol ve bütün ulusların partisi. Bosna Hersek'i devlet olarak görmek isteyen her vatandaş kendi çıkarlarını SDA'da bulabilir. Hangi dinden olursa olsun. Bizim için önemli olan milliyet değil vatandaşlıktır.

SDA aynı zamanda seküler bir parti olmamakla, İslami bir parti olmakla suçlanıyor.

Bu sadece muhalefetin iddiası.

Programınızda kadınlar için ne öneriyorsunuz?

Erkeklere önerdiklerimizi, ama herkesin eşit olmasını doğaya aykırı buluyoruz. Çünkü kadın ve erkek farklı, ama eşit yaratılmışlardır. İslam kadının Allah'ın önünde erkekle eşit olduğunu savunur. Öyleyse kadın ülkesinde yasalar önünde de erkekle eşit olmalıdır.

Ama İslam'da kadınlar yasal olarak erkeklerle eşit değil. İki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğiyle eşit sayılıyor.

Bu kadının yasalar karşısındaki durumunu etkiler mi? SDA'nın içinde şeriat yanlıları olduğunu sanmıyorum, ama öyle olmasını isterdim çünkü bir kadının namusuna laf etmek için dort tane erkek şahit gerekecekti.

Kadınlar erkeklerin karşılaşmadığı sorunlarla karşı karşıyalar. Bunlarla ilgili önerileriniz var mı?

Eskiden SDA yoktu. O zamanlar aile içi şiddet yaygındı. Bundan kaynaklanan rahatsızlıklar vardı. Bunların çoğunun sebebi alkoliklikti. Sağlıklı ve normal aileler programımızın zirvesini oluşturur. Şiddet yaşanan bir aileyi böyle saymak mümkün değildir.

Kürtaj hakkıyla ilgili ne düşünüyorsunuz?

Bu her kadının ve erkeğin hakkıdır. Ama dürüst olmak gerekirse ben kadınların kürtaj olmalarından yana değilim. Bu korkunç bir tecrübe. Ben daha güçlü doğum kontrol yöntemlerinden yanayım.

Bu konuda programınızda bir şey var mı?

Kararı ailenin alması dışında bir şey yok.

Nüfus içinde sayılarının artmasına rağmen kadınların eskisinden daha az çalışma hayatında yer aldıklarını duyduk.

Şu anda erkekler bile çalışamıyorlar. Her şey mahvoldu. Ama dediğiniz doğru. Fabrikalar zaten çalışmıyor. Sağlık, eğitim, idare gibi işlerde kadınlar çoğunlukta. Ayakkabı ve tekstilde de daha çok kadın çalışıyor. Birçok erkek de savaşta öldü ya da sakatlandı.

Ama karar mekanizmalarında ve politikada yer almıyorlar.

Size katılıyorum, kadınlar hiç politikaya girmediler. Eskiden meclisin yüzde 24'ünü kadınlar oluşturuyordu. Ama bu kadınlar kadınları gerektiği gibi korumuyorlardı, kadın haklarını savunmuyorlardı. Parlementodaki kadınlar sadece bir dekordu. O kadınlar kullanılıyorlardı.

Kadınların karar mekanizmalarında daha fazla yer almalarına yönelik bir şey var mı SDA programında?

Geçen Mart ayında bu konuda yaptığımız bir konferansta kadınların en az yüzde 30 oranında temsil edilmeleri kararın aldık. Parlementoda temsilimiz bundan önce gerçekleşmişti. Ama yüzde 25'i buluyoruz.

Ekonomik olarak ne öneriyorsunuz?

Her şeyden önce özelleştirme. Öncelikle de toplumsal mülk özelleştirmeye tabi tutulmalı. Bunun için hem dış hem de yerli sermayeye ihtiyacımız var. Eski Yugoslavya'nın yasalarından dolayı, evler, fabrikalar, işyerleri, topraklar beylerden paşalardan (Türkçe'deki kelimeleri kullanıyor) alındı. Onların torunları var. O mülkleri geri vereceğiz. Bunlar herkesin dürüstçe elde ettiği mülkler. Boylece pazar ekonomisini destekleyeceğiz. Hatta küçük şirketlere öncelik bile tanıyacağız.

Kadınların fazla çocuk yapmasını teşvik ediyorsunuz. Bu onları eve kapamaz mı?

Şimdi yaşadığımız gibi yaşarsak bir ulus olarak yok olacağız. Çünkü doğum oram şu anda çok düşük. Yalnızca bir çocuk doğuruyorlar. Özgürleşmek mi önemli yok olmamak mı? Bazen kadınlarda Batı zihniyetinin güçlendiği de oluyor. Batılıları bilirsiniz, kadınlar çocuk yapacaklarına hayvan beslerler.

Anne tekstil işçisi, kızı gazeteci, torunu klip oyuncusu

Bosna değişiyor

Saraybosna'da Ninic'lerin evinde oturuyoruz. Kırk beş yaşındaki Suada, kızı on yedi yaşındaki Ira ve annesi altmış dört yaşındaki Ziba. Suada *Oslobodenje* gazetesinde ekonomi yazarı. Ira öğrenci. Ziba'yla kadınların barış için yapıkları gösteride tanıştık.

Ziba, savaşın bittiği 1995 Aralık'ından birkaç ay sonra, 1996 Şubat'ında Bosna'ya dönmüş. Kızı, torunu ve damadı 1996 Ağustos'unda gelmişler. Ira, "Sırplar burada küçük bir cumhuriyet kurmayı hedefliyorlardı. O yüzden her yeri tahrip etmemişlerdi. Ama buraları tekrar Bosna'ya vereceklerini anlayınca beş gün içinde her şeyi tahrip ettiler. Bu evde hiçbir şey yoktu. Hani Barbie bebeklerin saç fırçaları olur, yerde sadece bir tane onlardan vardı." Annesi Suada ekliyor, "Uluslararası insani kuruluşlardan yardım aldık. Bu mobilyalar öyle geldi."

Biz eskiden

Anneanne Ziba 28 Mart 1934'de Saraybosna'da doğmuş, ömrü boyunca burada yaşamış. O yıllarda şehrin nüfusu yalnızca on yedi bin kişiymiş. Tito 1950'de yönetime geçtiğinde 16 yaşındaymış. "O zamandan sonra kadınlar ferace (kendi dilinde de bu kelimeyi kullanıyor) takmaktan vazgeçtiler. Ferace takmak iyi bir şey değil, ben hiç takmadım, o zamana kadar çok çok zengin olan bir kaç aile dışında bütün Müslüman kadınlar "ferace" takarlardı. Ama ferace takmak yasal bir zorunluluk değildi, gelenekti. Benim için şimdi kadınların tekrar ferace taktığını görmek çok garip."

"Benim sınıfımda bir kız var, okulun bitmesine bir gün kala 'Başımı örtmek için sabırsızlanıyorum,' dedi ve artık o da ferace takıyor. Çok akıllı, çok modern bir kızdır," diyor Ira. Onun sınıfında yalnızca üç kız örtünüyormuş. Ama örtü yasağı da yokmuş. Kızlardan bir tanesi babası savaşta öldükten sonra başını örtmeye başlamış.

Ziba'ya Tito yönetime geldikten sonra başka nelerin değiştiğini soruyoruz. "Çok iyi oldu," diyor. "Çünkü artık kadınlar da eğitim alıyordu ve kız lisesi erkek lisesi diye bir şey kalmamıştı. Sırplarla Hırvatlar eskiden beri karışık okullarda okuyorlardı. Kadınlar artık erkeklerle eşitti, fabrikalarda filan çalışıyorlardı. Baştan erkeklerle aynı mevkilere gelemediler çünkü eğitimleri ve iş tecrübeleri azdı. Ama şimdi yüksek mevkilerde komünizm zamanından daha az kadın var. Sebebini bilmiyorum."

Ziba devam ediyor, "Tito, Hırvatlar, Sırplar, Boşnaklar, kimsenin arasında bir fark gödulsun istemezdi. Bu üç ulusun hiç bölünmemesini isterdi. Birçok insan bunun bir hata olduğunu düşünüyor. Ben de buna katılıyorum. Bu bir yanılsamaydı."

"Yugoslav erkekleri nasıldır?" diye soruyoruz. Suada cevap veriyor buna. "Birçok ailede o Balkan tutuculuğunu görürsünüz, erkekler kadınların dışarı çıkmasını istemezler filan. Komünizm böyle şeyleri değiştirmiyor. Bizde de o maçolardan hep oldu. Ama bizim erkeklerimiz Bus ya da Bulgar erkekleri gibi değillerdir. Daha tatlı, daha romantiktirler. Polonyalılar, Çekler gibi."

Suada'nın Hırvat olan kocası şu anda kendi firmasıyla ticaret yapıyor. Ziba ise Tekstil Lisesi'ni bitiren ilk kızlar kuşağından. Dini nikâhla değil belediye nikâlıyla evlenmiş. "Ama ben Müslümanın, hiç komünist olmadım. Ama kocam komünistti. Ama bence işyerinde güvenli olmak için komünizmi seçmişti." diyor.

Ira ekliyor, "Şimdi SDA' ya girdikleri gibi. Yonetici partiden olursan durumun iyi olur."

Evliliğinin ilk yıllarım çok güzel hatırlıyor Ziba. "Tatillere çıkardık. Bütün Adriyatik sahillerini gezme şansım oldu." 1955'te kızı Suada'yı, 1959'da da oğlunu doğurmuş. O zaman da doğum kontrolü ve kürtaj serbestmiş. Ayrıca doğuran kadınlara da büyük yardım yapılıyormuş. Çocuk için gerekli araçlar ve hamilelikte bile ücretli izin sağlamıyormuş. "Evet, kadınlar doğurmaya teşvik ediliyordu. On çocuk doğuran kadınlar Tito'yla tanıştırılıyordu, Tito onlara para, madalya filan veriyordu. Ama bunlar kadınları etkilemedi, on yıl öncesine gittiğinizde iki çocuktan fazlasına sahip olan kadın bulamazsınız," diyor Ziba. "Bu Yugoslavya'daki bütün uluslar için de geçerli mi?" diye soruyoruz.

"Belki Slovenya'da durum değişik olabilir. Çünkü onlar diğer Cumhuriyetlerin biraz üzerindeydiler. Ama diğer yerlerde durum böyleydi," diyor Ziba. Müslumanların burada ve Kosova'da daha fazla çocuk doğurdukları ve bunun dengeleri değiştirdiğini onaylıyor. Ama bunun politik bir tercihten değil, geleneklerden kaynaklandığını söylüyor. Suada ekliyor, "Eskiden, yani Tito zamanında böyle miydi bilemiyorum. ama şimdi, yani savaştan sonra Müslümanların daha çok çocuk doğurmava çalıştıkları kesin."

Ziba ise iki çocuktan sonra bir kürtaj olmuş. Kızı Suada İktisat, oğlu

Anneanne Zika, anne Suada ve Ira... Savaş süresince başka bir şehirde yaşayan Ira, "Eve döndüğümde hiçbir şey kalmamıştı," diyor

ise Siyasal Bilgiler okumuş. "Yetmişler hayatımın en güzel yıllarıydı. İkinci Dünya Savaşının yaraları tamamen sarılmıştı. Seksenler de güzel geçti. Her şey daha iyiye gidiyordu," diyor. Tito 1980'de öldükten sonra hemen milliyetçilik hissedilmeye başlanmış. Ante Markovic'in yönetimde olduğu savaştan önceki yıllarda özelleştirmeler başlamış. Ziba 1989'da eşini kaybetmiş. Savaştan hemen önce bir bankada çalışmaya başlamış.

Milliyetçilik, savaş

Suada aynı dönemi yorumluyor, "Ekonominin durumu düzelirken milliyetçilik de artıyordu. 1990'da Slovenya ayrıldı. 1991 de de Hırvatistan. Sonra savaş bütün Yugoslavya'ya yayıldı. Özelleştirmelerle, yani pazar ekonomisiyle milliyetçilik birbirlerini besliyor. Bosna-Hersek'te de, Hırvatistan'da da böyle oldu. Pazar ekonomisinin ilk birkaç yılı bütün ülkelerde rahat geçiyor. Ama sonra yoksulluk artıyor. Biz en kötü yıllara girmiş durumdayız."

Ira söze karışıyor, "Ben çocuktum, ama annem savaştan önce böyle şeyler olacağım hissetti."

Suada bunu onaylıyor, "Mart ayında artık Sırpların elinde olan Yugoslav ordusu şehri çevreleyen tepeleri sardı. Ama kimsenin aklına bir şey gelmedi. Tatbikat yapıyorlardır, diye düşündük. Sonra 5 Nisan sabahı bayramdı, herkes camilerden çıktıktan sonra tepelerden ateş edilmeye başlandı. Buradan insanların birbirlerini öldürdüklerini görüyorduk. Şehrin kuzeyi ve güneyi kapandı. Herkes silah satın almaya başladı. Yugoslav ordusu dünyanın en büyük ordularından biriydi, içinde bütün milliyetlerden insan vardı, ama Sırplar bir süredir silahları kendilerine saklıyorlardı. Müslümanlara ve Hırvatlara silah vermiyorlardı. O yüzden Bosnalılar silah satın almak zorunda kaldılar. Ama düzenli bir ordu halini almaları biraz zaman aldı. Ama Saraybosna'da herkes savaş beş günden fazla sürmez diye düşünüyordu. Çünkü bütün dünya olanları görüyordu."

Annesi devam ediyor: "Yugoslav ordusu Sırplardan oluşuyordu ama burada sivil savunma diye bir şey var. Her firma kendisi böyle bir eğitim yapıyor. Oğlum da bu eğitimi verenlerdendi. Her firmanın bodrumunda bu sivil savunmanın silahları vardı. Bunları kullanmaya başladılar. Oğlum Bosna ordusuna katıldı."

Ira onun bıraktığı yerden devam ediyor, "Savaşın ilk yılı buradaydık. Buralar Sırplar tarafından işgal edilmeye başlanınca, 1992 Nisan'ında hep birlikte Saraybosna'yı terk ettik. Ziba'nın çalıştığı şirketin Adriyatik sahillerinde bir yazlık yeri vardı. Oradaki oteller Bosnalı mültecilerle dolmuştu. Savaş başlamıştı ama bu şehirde her ulustan insan yaşadığı için yine de çok kötü şeyler olacağına inanmıyorduk. Çünkü iki evlilikten birisi karmadır burada."

Ira henüz on yedi yaşında. Savaş yıllarında büyümüş. Üzerinde hem böyle bir dönemi yaşamış insanların olgunluğu hem de iyi bir eğitimin etkileri var. Savaş koşullarında bunun nasıl olduğunu soruyoruz.

"Savaş başladığında on bir yaşındaydım," diyor. "Kadınlar ve çocuklar hep birlikte o tatil yöresine gittik. On günlüğüne gitmiştik, dört yıl orada kaldık. Orada kadınlar, çocuklar ve tabu yaşlı adamlar vardı. Erkekler burada kaldı. Orası çok küçük bir yerdi, okul filan yoktu. Bir Hırvat adam vardı, lokantada bir tür mülteci okulu kurdu. Kendisi öğretmendi, İngilizce öğretecek birisini buldu. Kimse profesyonel öğretmen değildi ama birçok entelektüel vardı. Çok harika bir şeydi, o kadar çocuk eğitimlerini sürdürdü. Bir de şöyle bir şey var, biraz uzakta bir okul vardı ama oraya da Müslüman çocukları almamaya başladılar, sadece Hırvatları alıyorlardı. O adam sayesinde eğitim aldık. Çok iyi bir adamdı. Ama ne oldu biliyor musunuz? Daha sonra Hersek'te Müslümanlarla Hırvatlar arasında bir kavga oldu ve o adamın oğlu Müslümanlar tarafından öldürüldü. O zaman ders vermeyi bıraktı ve o deniz kenarında her şey değişti. Kimse kendini emniyette hissetmemeye başladı. Herkes sokağın başka bir tarafında duruyordu. Ertesi gün lokantanın önünden geçerken bize, Müslümanlara söylenen kötü sözler vardır, (Türkçe'nin gâvuru gibi bir şey olduğunu anladık) öyle sesleniyordu."

Ziba oğlunu kaybediyor

Ira, akıcı İngilizcesiyle hızlı hızlı anlatıyor: "Dayım savaştan önce de silahlara düşkün, çok cesur bir adamdı. Savaş sırasında biz oraya gitmeden bir ambulansta çalışmaya başlamıştı. Biz deniz kenarına gittikten sonra Saraybosna'yla herhangi bir telefon bağlantısı kalmamıştı. On gün boyunca hiç haber alamadık. Ziba'yı kulağında pilli radyosuyla hatırlıyorum. Çatışmaların yükseldiği yerleri sayıyorlardı. Onların sokağının adını verdiler, sonra onların apartmanının numarası söylendi. Sonra dendi ki, on sekizinci, on yedinci ve on altıncı katlarda büyük çatışmalar oluyor. Ziba on altıncı katta oturuyor. Biraz uzakta bir ev vardı, orada amatör radyo işleri yapan bir adamın telefonu vardı, oraya gidip telefon etmeye çalıştık. Sonra akşam radyoda, o gün ölenlerin arasında dayımın adını dinledik."

Ziba devam ediyor: "Oğlum askeri ders veriyordu. Aslında çatışmaya girmesi gerekmezdi, bunu kendisi tercih etti. 1993'te Saraybosna'dan kuş bile uçamıyordu. Tek çare, ateş altında havaalanına kadar koşmaktı. Deli insanlar bunu yapıyordu. Oğlum yapan birkaç kişiden birisiydi. Aralık ayında o sahil şehrinde kimse Saraybosna'da neler olduğunu bilmiyordu. Birden o göründü. Bizimle görüştü, bilgi getirdi. Geldiği gibi gitti. Çok cesur bir adamdı. Son mektubu var, 'İşgal altındaki Saraybosna'da özgürüm,' dive yazıyor."

Dayton'ın adaleti

Savaş suçlularının cezalandırılmaması üçünü de çok öfkelendiriyor. "Öldürülenlerin sayısını biliyor musunuz? 15 bin sivil, bunların 2 bini çocuk. 18 bin de asker. Sadece burada, Saraybosna'da. Amerika müdahale etseydi Dayton farklı olurdu. O katillerin ellerini kollarını sallaya sallaya ortalarda dolaşması çok acı. Birçok insan yakınlarını kaybetti, hayatlarını toparlamaya çalışıyor. Hâlâ o en tepedeki Sırpların, savaş suçlularının cezalandırılmasını umuyoruz."

Seçimler

Eylül ayının ikinci hafta sonu Bosna'da genel seçimler var. Gazeteci olan Suada'dan bir tahmin yapmasını rica ediyoruz.

"Ben savaştan önce politikayla bu kadar ilgilenmezdim. Ama şimdi benimle birlikte birçok insan da seçimlerde Izetbegovic'in eski başarısını göstereceğine inanmıyor. Onun savaş sırasında bir misyonu vardı. Ama şimdi yönetimde başka türlü insanlar olmalı. Mesela SDP'liler. Onların da başkanı Müslüman ama kadroları genç."

Ziba atılıyor, "O büyük bir Müslüman, hatta babası imamdı. Ama bu Izetbegovic köktendinci. Bunlar cami adamları. Başkanlar toplantısından önce namaz kılıyorlar, bunu anlamıyorum."

Kadınların temsili

"Aslında çok akıllı bir sürü kadın var. Parlamentoya girmeye çalışıyorlar. Zene Zenema ev ev dolaşıp kadınlara hemcinslerine oy vermelerini söyleyecek. Saraybosna vatandaşları, entelektüel kadınlar mecliste kadın görmek istiyorlar. Ama taşrada öyle değil, herkes Alija diyor, başka şey demiyor. Saraybosna'yla diğer kantonlar arasında fark var. Burası daha modern. Oralarda daha fazla fakirlik ve daha fazla başını örten var."

Sonra hep birlikte Türk kahvesi içiyor ve Ira'nın oynadığı İtalyan video klibini seyrediyoruz. Ira, o rol için nasıl seçildiğini, nasıl heyecanlandığını, nasıl durup durup sevgilisine telefon ettiğini anlatıyor. Komünistleri pek sevmese bile Tito döneminde yetişmiş Ziba torununu biraz havai buluyor, pek geçinemiyorlar. Halbuki Ira okumayla arası iyi olan, yaşına göre olgun, akıllı bir kız. Ailede en iyi İngilizce bilen de o tabii. Savaşta oğlunu kaybetmiş tekstil işçisi Ziba, entelektüel, olgun Suada ve film yıldızı olmayı hayal eden Ira. Bosna'nın ve Yugoslavya'nın değişimini nasıl da iyi sergiliyor.

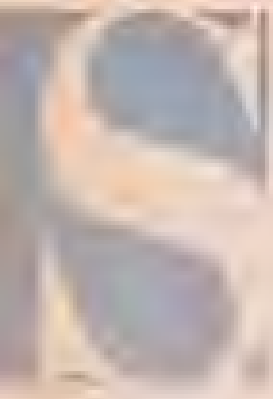

ibel Gökçe dansözlüğü ve 900'lü hatlardakı görüntüsü ile tanındı. Ama öteki dansözlerden farklı olduğunu düşündüren şeylerle ilgileniyor. Rock çevrelerinde, barlarda sıkça görülüyor, çeşitli tv programlarında sıkı bir rock dinleyicisi olduğundan söz ediyor, hatta bir ara bir rock programı bile sundu. Geçtiğimiz yılın sonunda da Beyoğlu'nda Atlas Pasajı'nda ikinci el giysiler satan bir dükkân açtı. *Pazartesi*'dekiler, "Gidip Sibel Gökçe'yle bir konuşsan," dediklerinde, kafam karıştı, ne yalan söyleyeyim. Magazin basınında çıkan birkaç yazıya baktım. Ne soracağımı düşündüm ve ne soracağımı bilmez bir halde randevulaştığımız yere gittim. Neyse ki Sibel'le konuşmak hiç zor değil. İlk soruyu o sordu; "Burcun ne?" Sonra ben sormaya başladım. Samimi, sıcak kanlı, esprili biri olduğunu düşündüm. Röportaj yapmaktan çok sohbet etmiş gibi olduk. Sibel'i tanıyanlar masamıza gelip gelip "Merhaba," dediler. Bir tanesini güneş gözlüklerine rağmen tanıdım, Sevda Demirel'di. Sibel'e, "Ne yapıyorsunuz?" diye sordu. O da "Röpo" diye yanıtladı. İşte size bir röpo!

Sibel Gökçe

"Kadınların ortak bir eğlencesi var

Bir yerde Almanya'da doğduğunu okumuştum?

Doğru. Almanya'da doğdum. Annem öldüğünde dokuz yaşındaydım. Babamın iyi bir işi vardı orada. Ama kalktık, Türkiye'ye geldik. Tekrar okula başladım. Çevreye uyamıyordum. Babam on üç yaşımdayken ölünce amcam ve babaannemle yaşamaya başladım. Tabii, kültür farkı var. Müzik dinliyorsun, kızıyorlar, poster yapıştırıyorsun, yırtıyorlar. Büyük bocalama yaşadım. On beş yaşında evden kaçtım. Ben başkalarının sırtından devam ettirmek istemiyordum hayatımı. Ben gerçekten anarşistim. Nihilistim. Hümanistim. Böylece kaçtım evden. Hiçbir işim yoktu. Ne yapacağımı bilmiyordum. Aklımın ucundan geçmiyordu dansöz olacağım. Öyle bir insan değildim çünkü. Dans eğitimim vardı, dans gruplarında çalışmaya başladım. Ama bu para beni tatmin etmedi. Tek başına yaşamak zorundaydım. O dönemdeki dansöz furyasına uyup dansözlüğe atıldım. Ama benim yaşam stilim olmadı o, hiçbir zaman. Şimdi midem bulanıyor öyle ortamlardan. Ama dansözlük yapmaya başlamıştım ve iyi yapmak istiyordum işimi. İdealistim bu anlamda. İlk Halikarnas'ta sahneye çıktım. Zamanla başardım sanırım. Sanatçıyım demedim. Diyemem. Sanatçıyım diye geçinen niteliksiz, geri zekâlılara da kızıyorum. Sanat başka bir iş. Gerçi dans sanattır, dansözlük de.

Ama Türkiye'de bu iş öyle yapılmıyor. Ben soyut yaşadım. Kendi kendime kalmaya uğraştım. Dansözlük tanımına giren çok aşağılık uğraşlar var bu ülkede.

İzleyicilerin seni nasıl gördüğünü düşünüyor musun, dans ederken?

Tabii. Ben sahnede insan psikolojisini analiz etmeyi öğrendim. Sahnede izleyicileri gözlüyorum. Halk konserlerinde filan öyle yoz oluyor ki tavırlar. Ama vücudunu sergileyip bunu kullanıyorsun sahnede. Sahneye çıkan insan hakkında elbette farklı düşünürler. Hoş, beni biraz farklı ele aldılar. Çünkü ben kendimi pazarlar gibi değildim. Acayip boyalar sürüyordum yüzüme. Asiyim. Beni pek cazibe figürü gibi görmezler.

Dansözler arasında çok rekabet var mıdır?

Var. Ama beni ilgilendirmiyor. Bir kere ben çok iyi bir dansöz olmayı amaç edinmedim. Çok para kazanıp bağımsız ve kimseye muhtaç olmadan yaşamak isterim. Yıldız olmak istemiyorum. Kıskanç ya da rekabetçi değilim. Dansözlük işinde çalışanların çoğu bu işi "tü kaka" haline getirdiler. Çünkü basit davranıyorlar, iki kelimeyi biraraya getiremiyorlar. İnsan beynini değerlendirmeli, oysa. Ben üretmek, düşünmek istiyorum. Bir aralar bir rock programı sundum ve bu çok keyif aldığım bir uğraştı.

Peki dansözlük yaparken seni sahnede izleyip sana talip olanlar çıkmadı mı? Çiçeklerin arasından pırlantalar gelmedi mi?

Yok canım. (Gülüyor.) Olur mu öyle hediyeler? Bana gelmedi. Beni beğenmiyor o adamlar. Sahneye kendime özgü makyajımla çıkıyor, işimi bitirir bitirmez de o ortamlardan kaçıyorum. Giyinip kendimi sokağa atıyorum. Bock barlara koşuyorum. İş ortamındakiler hiç hoşlanacağım tipler değil. Hemen kaçarını oralardan.

Erkekler"

Bir aralar kaset yapmıştın. Neydi bu kaset?

Ayy, iğrenç. Beni en utandıran şey. Pop mu, top mu, belli değil. Onu çekirdek farz edelim, tamam mı? Yedik, bitti. Bunlar para için yapılıyor. Küçük Onur'un dizisinde oynadım mesela. Ama ne oyuncu olmak isterim, ne şarkıcı. Nihilistim ya, hiçbir şey olmak istemiyorum bu noktada. Geleceğimi güvence altına alayım, böyle işler yapmayayım yeter. Yatırımım da yok. Arabamı vergi ödemek için sattım. Devlet beni çok seviyor ya, ben de onu kalkındırıyorum. İki kooperatife girdim, dört yıldır ödeyip duruyorum. Kardeşlerimle yaşıyorum, onlara bakıyorum. Bir de mirasım var. Çıkarsa iyi olur.

Rock çevresiyle ilişkilerin nasıl?

Bütün zamanım o çevrede geçiyor neredeyse. Müzik dinliyorum. Punk, hard'n heavy seviyorum. Bad Religion, Cure, Iron Maiden, Pearl Jam, Dream Theatre. Seattle grupları... Hepsinde ortak bir yan buluyorum, müzik evrenseldir. Kendimi o çevrede, o müzikte buluyorum. Barlara bu yüzden gidiyorum. Şimdi dükkânım var. Gündüz oradayım. Akşam çıkıp bara gidiyorum. Sonra bir başka bara, içiyorum, dans ediyorum. Sonra eve, öğlen dükkâna... Öyle bir düzen.

Barlarda genelde kadın arkadaşlarınla görüyorum seni. Kadınlarla daha iyi anlaştığını düşünüyor musun?

Tabii. Kadınların ortak bir eğlenceleri var; erkekler. Erkeklerle eğlenmek hoşuma gidiyor. Onların o bakışları. Yazık erkekler cüce, biz dev. Kadınların hepsi çok akıllı. Kadınlar yalnızca oyun oynar. İstedikleri zaman aptalı oynarlar, istedikleri zaman akıllılıklarını gösterirler. Ama istedikleri zaman. Kadın isterse her şeyi başarır.

O zaman sence neden eziliyor kadınlar?

Bazısı mazoşist oluyor. Erkekler baskı yapıyorlarsa, uzak duralım onlardan. Ben hiç baskıcı erkeklerle durmam. Her zaman lider olmak isterim. On beş yaşımda tanıdım hayatı. Bu atılımımı beni güçlü kıldı. Şimdi yirmi sekiz yaşındayım. İlişkilerimde hep lider oldum. Acı çektim ama hep hoşuma gittiği kadarını çektim. Seni aldatan bir erkeğe ne kadar tahammül edebilirsin? Ben o durumda oturmadım, ben de aldattım. Ama ona söylemek zorunda değilim. O oturduğumu sandı. Bak, işte aptalı oynadım.

Tam anlamıyla bağımsız bir kadın olduğunu söyleyebilir misin?

Evet. Bana ulusal özgürlük mü, bireysel özgürlük mü diye sorsalar, bireysel özgürlük derim. Ulusal özgürlük daha çekici ama gerçekçi değil. Ben bireysel olanı dolu dolu yaşıyorum.

Yaşamına neler renk katıyor?

Erkekler, kitap, rock, şiir. Kitap benim için en önemli şey. İnsanları beynimle etkileyebiliyorsam, bunu kitaplara borçluyum. Kitaplar bana o kadar çok şey öğrettiler ki. Özdemir Asaf "yalnızlık paylaşılmaz" derken yanılmış. Yalnızlık kitaplarla paylaşılıyor. Ben Ahmet Altan, Duygu Asena, Ümit Yaşar Oğuzcan okumayı seviyorum. Ümit Yaşar'ın *Acılar Denizi* adlı kitabı çok etkileyici. Hayatta ezberleyemem ama dönüp dönüp okurum. Düşünmeye zaman ayırıyorum. Bazen şnr yazmaya uğraşıyorum. Aragon'un şiirlerini çok seviyorum. O mutlu aşkın olmayacağını söylüyor. Ama Ahmet Altan bunun mümkünlüğünü açıklamış. Ahmet Altan'la tanışmayı çok isterdim. Her kitabını defalarca okudum. Bukowski okuyorum bazen. O çok yalancı. O yaşta bir adamın o kadar çok kadın götürdüğüne inanmıyorum. Erkekler Bukowski sayesinde bir kez daha gözümden düştü. Tamam anlatılanlar etkileyici ama gerçek dışı. Zaten çok konuşan erkek bir şey yapamaz. Erkekler kendilerini çok bir şey sanıyorlar. Benim hayatıma çok erkek girdi. Hepsi kendini bir şey sanıyordu. Ben de onları balon gibi şişirip patlattım.

Nasıl balonlar bunlar?

Gerçek hayatta balon gibi patlamayacak bir erkek yok. Bulursan n'olur göster! Erkeklerden kolay ne var? Mesela Rama. O da ekmeğe kolayca sürülüyor. Erkekleri margarine benzetiyorum, hatta kile. Onu ben şekillendiriyorum ellerimle. Onu heykele dönüştürüyorum.

Heykel hiç kontrolden çıkmıyor mu?

Çıkıyor ama o zaman koşullara göre davranıyorum. Âşık olan biriyim. *Times* dergisi aşkı tedavi edilmesi gereken hastalığa benzetmiş. Doğru, aşk geçicidir, bıkılır. Psikologlar aşk hastalarıyla dolup taşıyor. Bu hastaların çoğu kadın. Erkekler pek psikoloğa gitmez, çünkü dertleri üçüncü bacaklarında. Kadınların derdi duygularıyla. *Akıllı Kadınlar Yanlış Seçimler* diye bir kitap var, orada da anlatılıyor. Ben de terk edildim bir kere. Ama intikam alırım sonunda. Düzenli ilişkiler insana doyum veriyor, yeni anlamlar yüklüyor. Ayrıldığımda çok acı çekiyorum ve bütün erkekleri cezalandırmak istiyorum. Belki çok yanlış. Nefret ediyorum erkeklerden bu durumda. Yanında sevgilisi varken bana bakan erkeklerden, yanında sevgilisi yokken beni öpmeye kalkan erkeklerden, bana telefon vermeye çalışırken sevgilisini uyutmaya uğraşanlardan tiksiniyorum. Bana önyargılı yaklaşıyorlar, tanıyınca, "Ne iyisin," diyorlar. Salaklık bu. Duygu Asena'yı çok seviyorum. O çok sıkı bir feminist değil ama erkekleri iyi tanımış. İlişkilerde ticaret mantığı var. Aziz Nesin'ın *Satıldı* adlı öyküsündeki gibi. Herkes sahibi olana bakıyor. İnsanlarda rekabet var.

Yaşamda en çok nelerden korkuyorsun?

Yalnızlıktan, sevdiklerimi kaybetmekten korkuyorum.

Basından, magazincilerden korkmuyor musun?

Onlar abartıyorlar bazı şeyleri. İlgi çekmek için ayrı isimler koyuyorlar. Ama beni pek yazmazlar. O ortamlarda değilim. Taksim'de kim bulacak da yazacak. Tabii, basma karşı politik davranıyorum bazen. Senle farklı, sana güveniyorum. Magazin dergilerine bakıyorum bazen. Kim kimle yatmış, öğreniyorum. Çok entrika var o ortamlarda. Benimle ilgili bir durum yok tabii. Medyayla ilişkilerim çok sınırlı, ne sorsalar ters yanıt veriyorum. Geçenlerde "Susurluk konusunda ne düşünüyorsun?" diye sordular. "Benim yalanla dolanla işim yok," dedim. Yalancılarla ilgilenmiyorum. Bu ülkede çok adaletsizlik var. Varoştan gelen biri tahrik altında adam öldürüyor, yıllarca yatıyor içeride. Güçlü bir insan kefaletini ödeyip iki günde çıkıyor. Benim devlet anlayışım böyle değil. Yaşıyorum toprağımda ama milliyetçi olamam. Bu düşüncem insanları rahatsız edebilir. Korkum yok. Türkiye'yi düzeltmek bir hayal. Herkes eşit olabilsin isterdim. Önyargılar olmasa, insanca yaşasak. Sokakta rahatsız edilmesek. Ben çok erkek dövdüm öyle durumlarda. Kadınlara sarkıntılık eden bir magandaya parmak attım. Öteki kadınların intikamını aldım. Şöhret güç veriyor, tabii.

Evlilik, çocuk nasıl geliyor sana?

Almıyım canım. Bunlar özel ve bağlayıcı şeyler. Ben annemi babamı küçük yaşta kaybettim. Bir çocuk sağlam temellerde, yuvasında yetişmeli. Şu anda bir çocuğa bunları veremem. Kim bilir, belki ileride...

Gelelim dükkânına. Ne tür bir dükkân bu?

Kardeşimle ortak açtık. İkinci el giysiler satıyoruz. Uçuk kıyafetler. Adı Sürreal. Atlas Pasajı'na hep takılırdım. Dükkânım olsun, arkadaşlarım yanıma gelebilsin istedim. Çok kazancı yok. Çünkü ticaret kafam yok. Arkadaşlarıma kârla satamıyorum, çünkü onların da paralarının olmadığını biliyorum. Eğleniyorum dükkânda. Dükkân kendini götürsün, yeter. Genelde ben duruyorum orada. Bürom gibi oldu. Dükkân yokken de evde otururdum. Kitap okurdum, müzik dinlerdim, mutfakla ilgilenirdim. Yengeç burcunun özellikleri bunlar. Tabii, burçlarla yaşamıyorum ama bazı özellikler çok tutuyor. Sahi, sen aslandın, değil mi?

Tekrar başa dönüyoruz ve teybi kapatıp faldan, burçtan konuşuyoruz.

Gamze Deniz

O şimdi yıldız!

Garbage grubunun kadın solisti Shirley Manson yeni çıkan albümü *Version 2.0* ile yine gözler önünde. On iki ay stüdyoya kapalı kalmanın acısını çıkarırcasına röportajlar veriyor. "Eskiden kimse bana seksisin, demezdi. Bana sıskasın, siliksin derlerdi. Şimdi seks simgesi gözüyle bakıyorlar, çünkü ünlü bir grupta şarkı söylüyorum ve sahnedeyim."

Shirley Manson; Kurt Cobain'in ölümünden sonra ortaya çıkan en önemli grunge grubu diye tanımlanan Garbage'ın solisti ve tek kadını. Steve Marker, Duke Erickson, Daniel Schulman ve Nirvana'ya yapımcı olarak emeği geçen Butch Vig'in de yer aldığı grubun açık söylemek gerekirse şarkı sözü yazarı, gitaristi olmasından çok yüzüyle tanınan üyesi. Ününün büyük kısmını cinsellik konusundaki fikirlerini uluorta anlatabilmesi ile kazandı. Sesi müzik eleştirmenlerince beğeniliyor ve nitelikli bulunuyor. Yazdığı şarkı sözlerini ise aynı çevreler çok takdir ediyorlar. Shirley gruba katıldığında ötekilerin yazdığı bütün sözlere el atmış ve bira içmekle ilgili olanlar başta hemen hepsini değiştirmiş. Bir erkek hayranı bunu, "Tipik kadın davranışı," olarak yorumluyor.

Garbage gerçekten dikkat çekici bir grup. Kendi alanlarında başarılı müzisyenlerden oluşuyor ve bu müzisyenler punk'ın ve hard rock'ın piçi olarak tanımlanan grunge türünü iyi tanıyorlar. İlk albümleri dört milyon sattı; gruba liste başarısının yam sıra, üç dalda Grammy adaylığı, bir MTV ödülü ve binlerce ateşli hayran kazandırdı. İlk albümde Shirley'in kaleme aldığı sözler çarpıcıydı. Shirley ilk gençliğini yaşayan hedef dinleyici kitlesine sesleniyor, onlara hamilelikten filan söz ediyordu: *"Korunmadım / Tanrım, hamileyim / Sonuçlarına lanet olsun."* Bu sözlerle pek çok yeni yetme kadını ta kalbinden vurdu ve karma cinselliği, kızıl saçları ve özgün giyimiyle yeni bir model oluşturdu. Onu derhal öteki "edepsiz" kadınlarla, Courtney Love, PJ Harvey ve Patti Smith ile kıyasladılar, onlara benzettiler. Gerçi Manson ne Courtney gibi bir yaşam birikimine ve yalnızlık güdüsüne, ne PJ Harvey'in güçlü muhalifliğine ve karşı duruşuna, ne de Patti Smith'in siyasiliğine ve tutarlılığına sahipti. Yalnızca seks konuştuğunda şaşırtıcı bulunuyordu ve belki de yalnızca seks konuşturuluyordu. Madonna'dan filan her lafı duymuş bir dünyaya daha fazla ne söyleyebilirdi, burası biraz karışık. Başka konulara, özellikle müziğe değinince de akıllı, mizah duygusuna sahip bir kadın olduğunu düşündürtüyordu ve zaten herkes yetenekli biri olduğunu anlamıştı.

Shirley Manson bugün dünya müziğinin Amerikalı tarafında yer alsa da, aslında İskoçya doğumlu ve müzikle uğraşmaya İngiltere'de başlamış. Algenfish grubunda solistliğe kadar yükselmiş, daha önce de pek tanınmayan gruplarda gitar çalmış. İskoçya'yla ilgili konuşurken "ayrılıkçı eğilimlerden" söz etmiyor, yalnızca Edinbrough kentinin tarihi ve doğal güzelliklerine ve kilt etekleri giyen erkeklerine değiniyor. Aslında önyargılı olmamakta yarar var, belki de kadına yalnız bunları soruyorlar ve böylesi laflarım yazıyorlar. Zaten o da sıkça değinmeye çalışıyor bu duruma, "Bana çok fazla gereksiz soru soruluyor. Seks sorulunca anlatıyorum. Soranlar utansın diye elimden gelenin en fazlasını söylüyorum." Bu arada kilt giyen İskoç erkekleri hakkında söylediklerine yer verelim: "Kiltleri seviyorum. Düşünün altına hiçbir şey giymiyorlar. Elinizi eteğin altına soktuğunuzda çıplak bir popoyla karşılaşıyorsunuz."

Shirley seks simgesi olarak tanıtılmasına zaman zaman karşı çıkıyor. "Eskiden böyle bulunmazdım," diyor. Ama gelişme çağında çirkin bulunan kadınların serpilip büyüyünce cazibe figürlüğünde ileri gittiğini de biliyor. Kendini çirkin bulduğundan hâlâ yakınıyor: "Aynaya baktığımda gördüklerimden hoşnut değilim," diyor. "Ün insana özgüven vermiyor."

Hayranları ise onun sesine olduğu kadar bedenine de tapıyorlar. Bir konserde "Bize göğüslerini göster," diye tempo tutmuşlar. Sonra da etrafa tükürmeye başlamışlar. Shirley güvenlik görevlilerini çağırmış. Böportajlardan birinde "Tüküren ve tükürükten hoşlanan dinleyicileri iğrenç bulduğunu," söylüyor. Onlara göğüslerini açmamış ama gittiği bir moda şovunda bütün davetlilerin gözü önünde göğüslerinin kazayla açıldığı magazin basınında "büyük haber" olarak geçti.

Bu haber dergilerde yer aldığında Shirley erkek arkadaşıyla süpriz bir biçimde evlenmişti. Oysa ele avuca sığmaz bir kadın olarak tanınıyordu. Öyle de kaldı. Evlendiği adamı işiyle gücüyle İngiltere'de bıraktı, stüdyosuna kapandı ve işine devam etti. Erkek rock müzisyenlerinin evlenip eşlerini evde oturtmaları gibi bir durumdu bu ve daha sonraki rahatlığı "erkeksi" bulundu. Zaten Shirley pek çok meslektaşının kendisini erkeksi davranmakla suçladığını belirtiyor. "Belki küçük göğüslü olduğumdan böyle davranıyorum," gibi kayda değer bir tespiti var. Espri yaptığım umut ediyorum yoksa sutyen numaralarının davranışlarımız üzerindeki etkisini daha iyi incelememiz gerektiğini düşüneceğim.

Kendisiyle yapılan söyleşilerden birinde Manson'ın en kötü huyunu "mayonezi çok sevmesi" olarak gördüğünü de öğreniyoruz. Bir de kötü huylu bir domuz dediği Frank Sinatra'yı çok beğendiğini. Ayrıca Hole grubuna ve Chrissie Hyde'a hayran olduğunu. Onların albümlerini kendi albümü kadar heyecanla beklediğini.

Adına gelince, evet, bütün ilginç çağrışımlarına rağmen Shirley Manson onun gerçek adı. Shirley Temple ile Charles Manson'ın birleşimi filan değil. Oysa popüler müzik camiasında böyle çağrışunlı adlar çok makbuldür. Garbage kadının adı nevseki orijinal. Takma adı da Charlie.

Garbage'ın grup olarak duruşu daha ciddi. Müziksel bir saygınlığı var. Pretenders'dan, Brian Wilson'dan ve Patti Smith'ten etkilendikleri düşünülüyor. İkinci, yani son albümleri *Version 2.0* beğeniyle karşılandı. Kendi ses örgülerini yakalamış görünüyorlar. Şarkı sözleri Shirley'den. "Ne uğruna yaşadığımdan emin değilim", "Ben öteki kızlara benzemem", "Biraz deliyim, paranoyağım" türünden sözler ve grunge gruplarında sıkça rastlanan bunalım öyküleri. Gerçi neye bunaldıkları, daha doğrusu Shirley'in neye bunaldığı pek belli değil. O her şeyi geçici gördüğünü vurguluyor. "Bu yüzden her şeyi tasarlamaya meyilliyim," diyor. "Karamsar bir insan olduğum için, dünyada güçlerin her an bizi darmadağın edebileceğine hep inanmışımdır. Bu yeni albüm "..ış"lar üzerine, terk ediliş, yalıtılış, hüzünleniş, yıkılış." Kendini bu albümle birlikte farklı bulduğunu anlatıyor. "Örneğin bir stilistle çalışabilecek biri değilim. Şu ayakkabıyı moda değil diye giymemezlik edemem. İnsanlar yukarı bakıp benim şeyimi görsünler diye küçücük bir etekle çıkamam," diyor. O tür giyinen kadın şarkıcıları ayıplıyor. Spice Girls'e lanet okuyor. "Erkekler onları yönetiyor, onları yönlendiriyor, onlara şarkı sözü yazıyor. Kız gücü (girl power) bunun neresinde?"

Uzun lafın kısası, Shirley Manson adını önümüzdeki günlerde sıkça duyacağız ve söyediklerine "Aaa!" diyeceğiz. Şimdilik yeni bir fikir uyandırmıyor insanda, bugüne dek pek çok müzisyen kadın onun söylediklerini söyledi, onun ettiği küfürleri etti ve tek başına daha iyi albümlere, muhalif yönü daha güçlü parçalara imza attı. Umarım Shirley'in bütün numarası Amerikan toplumunun seks imgesi kısıtlamalarıyla sınırlı kalmaz, yer yer yaptığı aklı başında eleştirilerinden müzik basınını mahrum etmez. Yeni albüme gelince; türü sevenlere iyi gelecek. Sözler değilse de, müzik ve vokaller etkileyici.

Gamze Deniz

"Keşke bir inek olsaydım"

Libertarias adlı filmiyle devrimci kızların kalbini fetheden yönetmen Vicente Aranda alışıldık tarzın dışındaki erotik filmi ***Çıplak Bakış***'ta irdelenmedik konu bırakmamış. Psikolojik analiz mi istersiniz, edebi replikler mi, hepsi bu filmde.

Bu yaz İstanbul'da esen erotik fimler fırtınasından savrulan filmlerden *Çıplak Bakış*, o sinema yazarının köşesi senin bu sinema yazarının köşesi benim dolaştı durdu, ne de olsa entelektüel, "ekstrem tenakuzlar içinde"ki kadını anlatan bir erotik filmdi.

Libertarias adlı filmiyle devrimci kızların kalbini fetheden yönetmen Vicente Aranda alışıldık tarzın dışındaki erotik filmi *Çıplak Bakış*'ta irdelenmedik konu bırakmamış. Psikolojik analiz mi istersiniz, edebi replikler mi, hepsi bu filmde.

Filme gelmeden önce duyduklarımızı doğrularcasına, ilk karşımıza çıkan derin edebi kaygılarla, canhıraş kaleme sarılmış bir kadın. Birden gelen telefonla bu histeri halindeki yazma bölünüyor; arayan, kadının, Begona'nın annesi, noel yemeğini hatırlatmak üzere aramış. Begona yemekte alabildiğine asi, özellikle kız kardeşine karşı da ayrı bir sinir harbi yürütmekte. Tabii bunların hepsinin nedenini filmin sonuna doğru parçaları birleştirerek yaptığımız ruh çözümlemeleri doğrultusunda netleştiriyoruz. Begona bir istatistik uzmanı, çok şık tayyörler giyen, bakımlı bir işkadın yani. Ancak bu. filmde boy gösteren her adamla beraber olmasına bir engel oluşturmuyor. Zaten bu durum da bir erotik film kuralı. Begona'nın geçmişi çok hareketli. Ancak modern psikolojik yaklaşımlarla açıklanabilecek yıkımı kız kardeşiyle babasını duşta yakalamasıyla başlıyor. Kız kardeşini dizleri üzerinde babasının duş alışını seyreder bulduktan sonra evin iyi huylu çocuğu bir asiye dönüşüyor. Bu olayın etkisiyle tanrıdan bir inek olmayı diliyor. Bağlantı ineklerin dua ederken dizüstü çökmek yerine memelerinin üzerine çökebilme ihtimali. On altı yaşındayken ilk beraber olduğu adam kendinden yirmi yaş büyük bir ressam. Bundan sonra da gerisi geliyor. İşteki patronu, kendine değil de motorlarına âşık olduğu Elio, bir telefonla Begona'yı her zamanki partilerden birine davet eden evh ve çocuklu arkadaşı... Bütün bu adamları canı istediğinde görüyor olmasına ve tabii ki çocukluğunda yaşadığı yıkımın eseri olarak erkeklerden nefret etmesine rağmen neredeyse bu adamların tümü Begona'yla evlenmek için yanıp tutuşuyor. Evlilik kurumunun bir erotik filmde böylesine yer etmesi nasıl açıklanır, bilemeyiz. Begona hem erkeklerden nefret ettiği, hem de hiç kimseye güvenmediğinden olsa gerek her şeyini Buho adında Japon harikası kameralı günlüğüne anlatıyor. Bundan hareketle Begona nın teknolojiyoğun hayatını es geçmemek gerekiyor, elektronik postadan "on-line" bağlantılara her türlü teknoloji hadisesi filmde var. Begona evli ve çocuklu arkadaşının partisinde rastladığı eski rakibesine (Rakibesi, çünkü o da en az onun kadar çalışmış, bir sürü sevgili edinmiştir) özenerekten mi, zamanı geldiği için mi nedir, bir çocuk doğurma isteğine kapılıyor. Çocuğun babası olmaya ilk sevgilisini (Bu ilk sevgilinin konumu önemli. İzleyiciye adamın "baba" çağrışımı yaptırması için her yol denenmiş. Tabii böylece bu yıl yaz sıcaklarıyla gelen Batı Avrupa kökenli pedofili modası da filmde yerini hemen alıyor) uygun görüyor, ama olmuyor, onun yerine noel yemeğinden çıktıktan sonra gittiği barda rastladığı üçüncü şişe şampanyasını deviriyor olmasına rağmen yüzüne film boyunca oturan alık, ayık ifadeden bir şey kaybetmemiş, saf oğlan devreye giriyor. Bu ısrarcı genç Begona'yla bir gece beraber olduktan sonra kadını her gün dedesinden kalan mirasla aldığı "emiks beş" arabasıyla kapının önünde bekliyor. Bu arada Begona'ya bir ders vermek isteyen âşığı Elio onu kendini gerçekleştirmesi için bir fuhuş mahallesine götürüp istediğini yapmasını ve başı belaya girerse orada olacağını söylüyor. Begona'nın başı gerçekten de belaya giriyor, fakat Elio toz... Garip makyajlı bir adamın çetesi tarafından ağır bir tecavüze uğrayan kadın ertesi gün saldırmak için Elio'ya gidiyor, fakat Elio hâlâ evliliği ciddi ciddi düşünmekte olduğundan mesele hafif bir tartışmayla kapanıyor. Oğlana dönersek; Begona istediği gibi hamile kalıyor, sevgilisini ailesiyle de tamıştırıyor ve nikâh salonunun kapısında buldukları şahitlerle memur da beraber olmak üzere gülme krizi eşliğinde -tabii oğlanın ifade yerli yerinde- evleniyorlar. Ama bir yıl geçtikten sonra kadın, küçük kocası ve çocuğuyla sürdürdüğü hayatı da beğenmeyip yanına Japon harikası kayıt cihazını da alarak yeniden tecavüz mahalline gidiyor. Makinesiyle kaydettiği bu macerasını kocasına ve herhalde ne olur ne olmaz diyerekten (Yani adam bir daha asla evliliği düşünmesin diye herhalde) bir de Elio'ya seyrettiriyor. Bunun üzerine iki adam bu kadının gerçekten biriyle beraber olmak istemediğini anlayıp evi terk ediyorlar. Böylece kadın bir yaşına gelmiş kızıyla baş başa kalıyor ve ona nasıl bir pisliğin ve belirsizliğin içine geldiğini anlataraktan ilk hayat dersini veriyor. (Bu arada Ayşe filmi dikkatli bir anne gözüyle de izlemiş, çocuğun altının bezlenmemiş olduğunu söyledi.) Çocuğuyla ne yapar bilmiyoruz ama doğurduğuna pişman gözükmüyor. Zaten *Öküz*'de Şebnem İşigüzel de yazmış, Virginia Woolf bile doğurmadığına pişman... Biz de hayatta denenmedik şey bırakmayan bu kadına ne tepki vereceğimizi düşünerekten koltuklarımıza siniyoruz. *Libertarias*'ın ardından dağlara çıkacaktık da bu filmin ardından ne yapmalıyız acaba?

(Son dönemde iyiden iyiye popülerleşen pedofiliyi ve ensest ilişkileri konu edinmiş yapıtlar için bir not düşmek gerekiyor. Tabii ki fikir istediği her yöne uçmakta özgürdür, ama bu ikilinin bazı takviyelerle günlük hayatta kendilerine bu kadar yer edinebilmiş olmaları her açıdan düşündürücü!)

Çiğdem Oztürk

PANO

• Yirmi üç yaşındayım, bir fabrikada çalışıyorum. Ev arıyorun. Birkaç kişiyle birlikte bir evi paylaşabilirim ya da yaşlı birinin yamında kalabilirim. *Pazartesi*'ye not bırakabilirsiniz. **Burcu**

• Kuledibi'nde kiralık eşyalı oda. **Gül** 0212 293 43 56, 0216 336 20 37.

• geçen sayı, kadın dergileriyle ilgili yazdı ım yazıya bir redaksiyon hatası sonucu "evliyse bile eşit ilişki yaşayan" diye bir ifade girmiş. evli olsun olmasın bir kadınla bir erkek arasında eşit ilişki diye bir şeyin yaşanabileceğine inanmıyorum. bu yanlışlıktan dolayı özür dilerim. **ayşe düzkan**

• Yalova'daki *Pazartesi* okurlarıyla tanışmak istiyorum. İrtibat için: 0226 812 15 68. **Fatma**

• **Kitaplı Kahve** part-time yardımcı eleman arıyor. Tel: 293 66 38.

ANSIZIN GELEN*

Jale Sancak

Jale Sancak, **Ansızın Gelen**'deki öykülerini şiirsel, yumuşak, duygu yüklü, bol görüntülü metinlerle donatmıştır. Dili de inceliklidir. Ve bu öykülerde duygular baştan sona ırmaklar gibi akar. İşte **Ansızın Gelen**, ırmaklar gibi akan bu duygu yoğunluğundan doğmuştur.

*SEL YAYINCILIK
BABIALİ CAD. 20/1 CAGALOGLU
İSTANBUL Tel, fax: (0212) 511 10 05

ABONE OLAN MUTLU OLUR (BİZ DEDİ!)

Pazartesi'ye abone olursanız mutlu olursunuz! Her sayı bayiye geldi mi, gelmedi mi stresini yaşayacağınıza ***Pazartesi*** ayağınıza kadar gelir. Az mutluluk mu? Hem dergiye olur da zam gelirse, siz muaf olacaksınız. (Abone olursanız ayrıca bizi de mutlu edeceksiniz.)

5 Abone yapana bir kitap, 10 abone yapana bir yıllık abone hediye!

ABONE FORMU

Adı: .....
Soyadı: .....
Adres: .....
.....
.....
.....
Abone süresi: .....
Başlangıç tarihi: .....

Türkiye içi:
Posta Çek Numarası: 662 965.
Yıllık abone ücreti: 2.400.000 TL.
Altı aylık abone ücreti: 1.200.000 TL.
Türkiye dışı:
Bir yıllık 50 DM, altı aylık: 25 DM.
Döviz hesabı: Semra Emre,
Türkiye İş Bankası, Parmakkapı Şubesi, İstanbul.
Hesap Numarası: 1042 / 103502

Dikkat: Abone ücretini yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunuzu bize gönderin. Biz de size her ay ***Pazartesi***'nizi postalayalım.

Dergimize Almanya'da bulunan Heinrich Böll Vakfı destek vermektedir.

Konca Kuriş, "Müslüman feministim" diyordu. 17 Temmuz'da kaybedildi. Kaybedenler, aramayanlar, unutturanlar suçlu.

PAZARTESİ

Kadınlara Mahsus Gazete
(Aylık kadın dergisi)

Sahibi: Kaçın Kültür İletişim Vakfı
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Filiz Koçali

Her gün büroda olanlar: (Yazı Kurulu) Ayşe Düzkan, Filiz Koçali, Nesrin Tura. **(Görsel Yönetmen)** Semra Emre. **(Arşiv)** Ayşegül Ulus.
Sadece Pazartesi Günü Gelenler: (Yayın Kurulu) Beril Eyüboğlu, Fadime Gök, Filiz Kerestecioğlu, Füsun Özlen, Gülnur Savran, Handan Koç, Meltem Ahıska, Miru İnkaya, Nermin Coşkun, Nural Yasin, Şahika Yüksel, Tüten Ateş, Yaprak Zihnioğlu.
Almanya Temsilcisi: Hülya Eralp.

Günü saati belli olmayanlar (Çizerler): Ayşen Baloğlu, Feyhan Güver, Ramize Erer, Semra Can. **(İllüstratör):** Rana Mermertaş.
Adres: Abdullah Sokak. No:9, Beyoğlu, İstanbul.
Tel, faks: (0212) 249 59 59, 292 07 39, 292 07 47, 244 23 94
Ankara faks: (0312) 215 34 82
Renk ayrımı: Mondo
Baskı: *Prizma Press A.Ş.* İstanbul.
Dağıtım: Bir-Yay.